

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

KAHRAMANMARAŞ
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

KÜLTÜR
YAYINLARI

İN
LE CE
ME

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

İmtiyaz Sahibi

Büyükşehir Belediyesi Adına
Hayrettin Güngör

Genel Yayın Yönetmeni

Duran Doğan

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi
Kültür Yayınları Serisi: 104

Baskı Tarihi

Mayıs 2021

ISBN 978-605-4996-94-0

Editör

Selim Somuncu

Teknik Hazırlık

Şeyda Nur Uğur
Nisanur Karakuş
Betül Durdu

Son Okuma

Samed Karataş

Mizanpaj

Ali Şenocak

Kapak Görseli

Mehmet Eroğlu

Baskı

Kültür Sanat Basımevi
Maltepe, ZB7-ZB11
2. Matbaacılar Sitesi,
Litros Yolu Sk, 34010
Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 44153

İletişim Adresi

Kültür Spor ve Turizm
Daire Başkanlığı
Kayabaşı Mah. Vakıf Tarla Cad.
Köker Konağı No: 6
Dulkadiroğlu / Kahramanmaraş
Telefon: 0 (344) 225 24 15-16

Bu eser, Millî Mücadelemizin 101. Yılı Etkinlikleri kapsamında, bir kültür hizmeti olarak Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından bastırılmıştır. Yayın hakları Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitapta yazılı olan her türlü bilginin ve yorumun sorumluluğu yazarların kendilerine aittir.

KANADIM DEĞDİ SEVDAYA

Âşık Mahzuni Şerif

Ve Şiir Dünyası

Doç. Dr. YILMAZ IRMAK

Büyük Bir Hikâyeyi Seslendirmek

Dünyanın her yerinde büyük sanatçılar çıktıkları ülkenin, şehrin ya da kasabanın yerli unsurlarından beslenerek sanat basamaklarını tırmanır. Hiç şüphesiz bu basamakları çıkarken onu zirveye taşıyacak yerlilik dışında çok sayıda başka unsurlardan da bahsedilebilir. Kendine özgü tarzı ya da üslubu, sanatına getirdiği yenilik / özgünlük, içtenlik gibi diğer unsurlar sanatçıyı zirveye götüren saikler olarak değerlendirilebilir. Ama tüm bunlardan önce zikredilmesi gereken unsur yerliliktir. Yani yerelden hareket etmek, kendi toplumunda var olan değerlerden, unsurlardan, sorunsallardan yola çıkarak bunları sanatının başat unsuru yapan sanatçı hiç şüphesiz zirveye giden yolculukta evrenselliği de yakalayacaktır. Kahramanmaraş'ın yetiştirmiş olduğu büyük ozan Âşık Mahzuni Şerif hiç şüphesiz yaptığımız tanımlara uyan evrensel bir sanatçıdır.

Mahzuni sadece ulusal konuları değil evrensel konuları da şiirinde dile getiren bir ozandır. Onun şiirlerinde toplumsal, ekonomik, dinî, tasavvufî ve millî konuların yanı sıra emperyalizm, savaşlar, fakirlik, ekonomik eşitsizlik, Filistin sorunu, göç, terör sorunu, ırkçılık, sınıf çatışmaları, barış ve kardeşlik gibi tüm dünyayı ilgilendiren meseleler de işlenmiştir. Bu bakımdan Âşık Mahzuni Şerif bir dünya ozanıdır denilebilir.

Elinizdeki bu çalışma Âşık Mahzuni Şerif'in hayatı, sanatı, zengin şiir birikimine ve bestelediği yüzlerce türküyle gelenekteki gücüne dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. 450 (45'lik) plak, 10 long play, 59 kaset, 70 albüm ve 1000 civarındaki şiiriyle gerek Türk halk şiirinde, gerek Türk halk müziğinde önemli ve unutulmaz bir yer edinen Âşık Mahzuni Şerif, 2002 yılında aramızdan ayrılmış olsa da ustalığıyla gelenek içerisinde ozanların yolunu aydınlatmaya ve sesini tüm dünyaya duyurmaya devam edecektir.

Böylesi büyük bir ozanın Kahramanmaraş'tan çıkmış olması hiç şüphesiz yediden yetmişe tüm Kahramanmaraşlılar için bir gurur kaynağı olmakla birlikte evrensel çapta düşünüldüğünde de Âşık Mahzuni Şerif Türkiye'nin gurur kaynağıdır. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi olarak Büyük Ozan'ı bu vesileyle size takdim etmekten kıvanç duyuyoruz. Bu eserin ortaya çıkmasını sağlayan başta Doç. Dr. Yılmaz IRMAK olmak üzere emeği geçen bütün arkadaşlarıma teşekkür ederken çağın büyük ozanı Âşık Mahzuni'yi de rahmet ve minnetle anıyorum.

HAYRETTİN GÜNGÖR
Büyükşehir Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

*“Kanadım değdi sevdaya
Kondum kondum uçamadım
Aşk şarabın doya doya
Yandım yandım içemedim”
Mahzuni Şerif*

17 Kasım 1939 dünyaya gelen ve 17 Mayıs 2002 yılında aramızdan ayrılan Âşık Mahzuni Şerif, 20. yüzyıl âşıklık geleneğinin en güçlü temsilcilerinden birisidir. 1960’lı yıllarda sanatını icra etmeye başlayan ozan, plak ve kaset gibi elektronik araçların da yardımıyla toplum tarafından kısa sürede tanınmıştır. 1960-1980 döneminde Türkiye’de baş gösteren siyasi olaylar, askerî darbeler ve toplumsal sınıfların belirginleşmeye başlaması şüphesiz âşık şiirini de etkilemiştir. Bu etkileri Âşık Mahzuni Şerif’in şiirlerinde de görmek mümkündür. Ülkemizde 1950’li yıllardan itibaren köyden kente göç eden kırsal kesim insanı, şehirlerde bir yandan geleneksel değerlerini muhafaza etmeye çalışırken diğer yandan şehir hayatına tutunmaya çalışmıştır. Ancak bu geçiş sürecinde tam anlamıyla başarılı olamayan, kültürel çatışma ve bunalımlarla karşı karşıya kalan yarı köylü, yarı şehirli bu insanlara, geleneğin dışına çıkıp yeni bir üslupla seslenmek gerekiyordu. İşte böylesi bir dönemde Mahzuni, âşıklık sanatını köyden kente taşıyan bir ozan olarak köylü-kentli insanların duygularına tercüman olmuştur. Büyük şehirlere göç eden Anadolu insanının yaşam mücadelesinde, bir yandan çekilen her sıkıntıyı onlarla birlikte yaşayan ozan, aynı zamanda bu sıkıntılardan nasıl kurtulacakları noktasında şiirleriyle topluma yön vermiştir. Bütün âşıklar gibi gelenekten beslenen ancak modern bir perspektifle kendi şiirini ve tarzını ortaya koyan Mahzuni, kendi ifadesiyle “bülül, çiçek edebiyatı”nın dışına çıkarak geleneksel kalıpları kırmış ve gelenekte yeni bir çığır açmıştır. Şiirleriyle ezilen, sömürülen, zulme uğrayan insanların yanında olmuş, bunun için zalimlerle, kötülerle, düzenbazlarla kavga etmekten ve onları yermekten çekinmemiştir. Mahzuni’nin şiirlerini kalıcı ve ölümsüz yapan en önemli özellik, ödün vermeyen sağlam bir duruş sergileyen bilge kişiliğidir. Ona göre ozan, zorluklar karşısında göğüs geren ve bedel ödeyendir. İşte bu yüzden de Mahzuni, şiirlerinde toplumsal ve siyasi konulara yoğunlaşmış. Bu noktada, haksızlıklara ve adaletsizliklere karşı dik duruşuyla ezber bozan bir ozan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişen sanayileşme ile birlikte meydana gelen sınıf mücadelelerinin getirdiği direnişler, eylemler, ayaklanmalar, darbeler, savaşlar, ekonomik krizler, işkenceler,

yasaklamalar ve baskılar Mahzuni Şerif'in içinde saklı kalmış duyarlılıkları ön plana çıkartmıştır. Muhalif bir duruşla, toplumdaki olumsuzlukları, haksızlıkları, yolsuzlukları ve soygunları korkusuzca dile getiren ozan, savunduğu görüşleri cesaretle haykırmıştır. Taşlama şairi olduğu kadar sevda şairi olan ozanın tasavvufi şiirlerinde de bir derinlik vardır. O, şiirlerinde bazen mistikleşir Yunus Emre olur, gizlilik içinde gerçeği bulur. Bazen sufleşir, Seyit Nesimi olur. Bazen protest bir duruş sergiler Pir Sultan olur: haksızlığa, zalime, zulme ve baskıya karşı koyar. Dadaloğlu olur toplumun yararına çalışır, kavga adamı olur. Bazen Karacaoğlanlaşır, sever sevdalanır. Bazen de Veyselleşerek güneş, yıldız, toprak, çiçek, bulut ve yağmurla konuşur. Âşıklar, Anadolu'da halkın dilidirler. Müzik ve şiir ustalığını birlikte sürdürür ve bu güçle ayakta kalırlar. Bu bakımdan Mahzuni Şerif bu geleneğin sağlam halkalarından birisi olarak kabul edilmelidir. Mahzuni'nin şiirlerindeki dilsel zenginlik, onun Türkçeyi ustaca kullandığını göstermektedir. Onun şiirlerinin asıl işlevi, dilin özünü koruyarak Türkçe kelimeleri başarılı bir şekilde kullanmak ve Türk dilinin gelecek kuşaklara sağlam verilerle aktarılmasına katkı sağlamış olmasıdır.

Beş bölüm olarak hazırlanan bu kitabın birinci bölümünde Âşık Mahzuni'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri; ikinci bölümde sanatı, poetikası ve gelenek içerisindeki yeri; üçüncü bölümde şiirlerinin şekil ve tür özellikleri; dördüncü bölümde şiirlerinde ele aldığı temalar üzerinde durulmuş; beşinci bölümde ise ozanın şiirlerinden seçilmiş örneklere yer verilmiştir. Bu kitabın adı olarak, Âşık Mahzuni'nin aşk ve sevda yönüne vurgu yapmak için bir şiirinden hareketle "*Kanadım Değdi Sevdaya Âşık Mahzuni Şerif ve Şiir Dünyası*" başlığı belirlenmiştir. Son olarak, kendisinden sonra yüzlerce ozana ilham kaynağı olan ve şiirleri kadar türküleriyle de Türk halkının gönlünde taht kuran Âşık Mahzuni Şerif'in âşık tarzı şiir geleneğine adını altın harflerle yazdığını ve ayrıca eserleriyle ölümsüzleştiği belirtmek gerekir. Büyük Ozan'ımıza Allah'tan rahmet dileklerimle...

Yılmaz IRMAK
Kahramanmaraş, Mart 2021

Doç. Dr. YILMAZ IRMAK

16.09.1978 tarihinde Kahramanmaraş'ın Türkoğlu ilçesine bağlı Doluca Köyü'nde doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokul ve liseyi Kahramanmaraş'ta okudu. 1998 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nü kazandı ve bu bölümden 2002 yılında mezun oldu. Aynı yıl Türkçe Öğretmeni olarak Samsun'un Vezirköprü ilçesinde göreve başladı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde 2005 yılında yüksek lisans, 2013 yılında ise doktora derecesini aldı. 2010 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Belçika'da Türkçe ve Türk Kültürü Öğretmeni olarak görevlendirildi. 2014 yılında Bingöl Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak atandı. 2019 yılında doçent unvanını aldı. 2020 yılı Ağustos ayında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne atandı. Halen aynı üniversitede görevine devam etmektedir. Yayınlanmış üç kitap, birçok makale ve ulusal-uluslararası bildiri sahibi olan yazar, evli ve üç çocuk babasıdır. Uzmanlık alanları; aşıklık geleneği, halk bilimi, halk kültürü, alevilik-bektaşılık, göç ve kültür değişimleridir.

İçindekiler

I. BÖLÜM

HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Hayatı.....	23
Edebî Şahsiyeti ve Kişilik Özellikleri.....	24
İnanç ve Düşünce Evreni.....	25
Hapis ve Yasaklı Yılları.....	27
Eserleri.....	28
Aldığı Ödüller.....	29

II. BÖLÜM

SANATI, POETİKASI VE GELENEK İÇERİSİNDEKİ YERİ

Sanatı ve Poetikası.....	33
Şiirlerinin Kaynakları.....	36
Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri.....	38
Türk Halk Müziği İçerisindeki Yeri.....	41
Şiirlerinin Üretim ve Tüketim Bağlamı.....	42
Şiirlerinin İcra Ortamı.....	45

III. BÖLÜM

ŞİİRLERİNİN ŞEKİL VE TÜR ÖZELLİKLERİ

Ahenk Unsurları (Vezin).....	51
Kafiye ve Redif.....	52
Nazım Şekilleri.....	54
Nazım Türleri.....	58

IV. BÖLÜM

ŞİİRLERİNDE KULLANDIĞI TEMALAR

Toplumsal ve Ekonomik Konular	65
Halk.....	65
Hak.....	66
Adalet.....	66
Anayasa.....	66
Ekonomik Eşitsizlik.....	67
Fakirlik.....	67
Para.....	69
Zam.....	70
Vergi.....	70
Köy Sorunları.....	71
Köy-Kent Çatışması.....	72
Ağalık Düzeni.....	73
İşçi Sorunları.....	75
Almanya İşçi Göçü.....	77
Savaşlar.....	78
Filistin Sorunu.....	79
Terör Sorunu.....	79
İrkçilik.....	80
Başörtüsü Sorunu.....	81
Memurlar.....	81
Aydınlar.....	82
Doktorlar.....	83
Siyasi Konular	84
Askeri Darbeler.....	84
Maraş Olayları.....	85
Sivas Olayları.....	86
Susurluk Kazası.....	88

Dersim Olayları.....	88
Amerika'yı Protesto.....	89
68 Kuşığı.....	89
Meclis ve Siyasi Partiler.....	90
Yöneticiler ve Politikacılar.....	90
Dinî Konular	92
Allah.....	92
Peygamberler.....	93
Dört Melek.....	103
Dört Kitap.....	104
Dört Halife.....	104
Cennet-Cehennem.....	105
Mucize.....	107
Helal-Haram.....	107
Tasavvufi Konular	107
Hakk'ı Bilmek.....	107
Dört Kapı Kırk Makam.....	109
Pir-Mürşit-İnsan-ı Kâmil.....	110
Benlik.....	110
Nefis.....	111
Çile.....	111
Keramet.....	113
Esmâ-i Âdem.....	113
Ölüm.....	114
Hallacı Mansur.....	116
Tapduk Emre.....	117
Yunus Emre.....	117
Alevilik ve Bektaşilik	117
Alevilik.....	117
Hz. Ali ve Ehlibeyt Sevgisi.....	118

Hız. Hüseyin.....	119
On İki İmam.....	120
Hacı Bektaş-ı Veli.....	122
Eline, Diline, Beline Sahip Olmak.....	123
İkrar Vermek / İkrar Cemi.....	124
Düşkün Olmak.....	125
Güruh-u Nâci.....	125
Cem/Cem Evi.....	126
Semah.....	126
Şah/Şah-ı Merdan/Şah-ı Vilayet.....	128
Kirvelik Geleneği.....	129
Gülbank.....	129
Nefes.....	130
Düvâz-ı İmam.....	131
İnsanî Değerler	133
Aşk.....	133
Ayrılık.....	135
Gurbet.....	136
Millî Konular	137
Vatan Sevgisi.....	137
Atatürk Sevgisi.....	138
Memleket Özlemi.....	138
İstanbul Sevgisi.....	139
Ankara Sevgisi.....	139
Türkçe Sevgisi.....	140
Çanakkale Zaferi.....	140
Kıbrıs Harekâtı ve Mehmetçik.....	140
Barış ve Kardeşlik Çağrısı.....	142
Sonuç	142

V. BÖLÜM

ÂŞIK MAHSUNİ'NİN ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Acı Doktor.....	147
Âdem Ata.....	148
Ali Ali.....	149
Amerika Katil-1.....	150
Bebek.....	151
Ben Beni Özüme.....	152
Bir An Olur Ki.....	153
Bir Ölü, Bin Doğarlar.....	154
Bitmez Telaşım.....	155
Bitmez Tükenmez Geceler.....	156
Bizim Heybeyi.....	157
Boşu Boşuna.....	158
Dağlar.....	159
Define.....	160
Dîvan.....	161
Dom Dom Kurşunu.....	162
Elbistan Ovası.....	163
En Güzel Yurt.....	164
Felek.....	165
Fosunan.....	166
Garip.....	167
Gizli Gizli.....	168
Hacı Bektaş Veli Dost.....	169
İmam Hüseyin.....	170
İmam Rıza.....	171
İnce İnce Kar Yağar.....	172
İnsanı Tartacak Terazi Olsam.....	174
Kanadım Değdi Sevdaya.....	175

Kıran Kırana.....	176
Kırvem.....	177
Konuşayım.....	178
Mamudo Kurban.....	180
Mevlam Gül Diyerek İki Göz Vermiş.....	181
Murtaza.....	182
Nem Kaldı.....	183
Poz İçinde Pozun Var.....	184
Rest.....	185
Sarhoş.....	186
Seher Vakti Evinize.....	187
Seni Düşündüm.....	188
Sofu Baba.....	189
Şaka Maka.....	190
Telli Turnam Yaralanmış.....	191
Tersname.....	192
Türkiyem.....	194
Türkülerimiz.....	195
Ulu Emir.....	196
Uyan Çoban.....	197
Yalan Dünya.....	198
Yarelerim.....	199
Yatar Ağlarım.....	200
Yıllar.....	201
Yuh Yuh.....	202
Zalim Zalim.....	203
Zevzek.....	204
Kaynakça.....	206

KANADIM DEĞDİ SEVDAYA

Âşık Mahzuni Şerif Ve Şiir Dünyası

I. BÖLÜM

HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

Hayatı

Âşık Mahzuni Şerif, 17 Kasım 1939 tarihinde Kahramanmaraş'ın Afşin İlçesi'ne bağlı Berçenek köyünde Zeynel ve Döndü çiftinin çocukları olarak dünyaya gelir. Resmî kayıtlarda doğum yılı 1943'tür. Asıl adı Şerif Cırık olan ozana “Şerif” ismi kendisi doğmadan bir süre önce ölen, çok iyi saz çalan ve şiir okuyan amcasının adını yaşatmak için konulur. Ozanın soyu Horasan'dan Tunceli'nin Hozat ilçesine, oradan Hatay'a ve daha sonra da Maraş'ın Elbistan ilçesine gelip yerleşen Ağuçan aşiretine dayanır. Mahzuni'nin dedeleri, 16. yüzyılın başlarında Tebriz'de başlayan Alevilere yönelik ciddi baskılar sebebiyle diğer Türkmen aşiretleriyle beraber Anadolu'ya göç etmek zorunda kalır ve Hacı Bektaş-ı Veli'ye de halifelik yapmış olan “Canbaba” Hazretleri'nin yattığı Hozat'ın Barginek Yaylası'na gelerek burayı yurt edinirler. Ağuçan aşireti adını Alevi-Bektaşî inancında Bizans kaysarleri tarafından kazana konulup kaynatıldığı halde kazandan diri çıkan ve mitolojik bir kişilik olan Canbaba'dan almıştır. Bir başka rivayete göre ise Canbaba, Hristiyan kayser tarafından önüne konulan ağuyu (zehiri) içmesine rağmen ölmemiştir. Bunun üzerine kendisine “ağu içen” anlamında “Ağuçan” adı verilmiş, onun soyundan gelenler de bu isimle anılmıştır.

Âşık Mahzuni, doğduğu köyde okul olmadığı için köylerine komşu olan Alembey Köyü'nde Lütfi Mehmet Efendi Medresesi'nde Kur'an eğitimi alır. Köylerinde bir ilkokulun açılmasıyla birlikte medreseden ayrılarak eğitimini burada devam ettirir. İlkokul eğitimini tamamladıktan sonra zaman zaman Elbistan'a gittiğinde subay kıyafetiyle dolaşan askerleri gördüğü için astsubaylık mesleğine ilgi duyar. Bu yüzden 1956 yılında Mersin Üçüncü Astsubay Hazırlama Okulu'na kayıt yaptırır ve 1959 yılında okulunu başarıyla bitirir. Ordonat tekniker sınıfına ayrılarak Ankara Ordonat Tekniker Okulu'na gelen Mahzuni, bu okulda okurken hocaları tarafından yapılan aramalarda çantasında Alevi-Bektaşî ozanlarının şiirleri ve Marksizm ile ilgili kitaplar çıkmasından dolayı Kızılbaş ve Komünist olarak adlandırılır ve okuldan atılır. 1961'de ise Kuleli Askeri Lisesi'ne devam eder ancak bu eğitimini de maddi sıkıntılar sebebiyle sürdüremez.

Kanadım Değdi Sevdaya

Eğitim sürecinde yaşadığı olumsuzluklar, Mahzuni'nin evlilik hayatında da yakasını bırakmamıştır. Anne ve babasının zoruyla dayısının kızı Emine ile evlendirilen ozanın ilk evliliği kısa sürer, imam nikâhıyla evlendiği karısını bir mektupla boşar. Bu evlilikten Züleyha adında bir kız çocukları dünyaya gelir. İkinci evliliğini İtalyan asıllı Sovina (Suna) ile yapan ozanın, Ferhat, Şirin ve Emrah adında üç çocuğu olur. Fakat Suna'nın kendisini terk etmesiyle bu evliliği de sona erer. Suna'nın gidişi Mahzuni'yi son derece üzmüştür. Ozanın bu üzüntüsü şiirlerine de yansımıştır. Mahzuni son evliliğini ise ilkokul öğretmeni olan Fatma Hanım ile yapar ve bu evlilikten de Derya, Ali, Şeyda ve Yetiş adında dört çocukları olur.

İlk olarak 1997 yılının haziran ayında Almanya'da rahatsızlanarak beyin kanaması geçiren ve tekrar sağlığına kavuşan Âşık Mahzuni, 2001 yılının başlarında, bu defa da kalp ve solunum yetmezliği sebebiyle Almanya'da yoğun bakım altına alınır ve iyileşerek mayıs ayında taburcu edilir. Kalp damarlarının tıkanması sonucu bir kez daha rahatsızlanan ve hastaneye kaldırılan ozan, bu defa doktorların bütün müdahalelerine rağmen kurtarılamayarak Almanya'nın Köln şehrinde 17 Mayıs 2002'de hayatını kaybeder. Vasiyeti gereği ozanın cenazesi, Nevşehir'in Hacı Bektaş ilçesindeki Hacı Bektaş-ı Veli türbesi yakınlarında yer alan Çilehane Mezarlığı'na on binlerce seveninin katılımıyla toprağa verilir.

Edebî Şahsiyeti ve Kişilik Özellikleri

Televizyon, radyo ve gazete gibi medya organlarının yaygın olduğu bir dönemde yaşayan Âşık Mahzuni Şerif, ozanlar içerisinde bu bakımdan çok şanslıdır. Televizyon ve radyo programlarına katılan, yurt içi ve yurt dışında sayısız konserler veren ozan şiirleriyle ve türküleriyle birçok ozana ilham kaynağı olmuştur. Bugün Âşık Mahzuni'nin türkülerini okumayan âşık ve halk müziği sanatçısı neredeyse yok gibidir. Sanatçı olarak halkın büyük beğenisini kazanan ozan, kişilik özellikleri bakımından da çok sevilmiştir. Halk müziği sanatçısı Arif Sağ'a göre, Mahzuni'nin halk tarafından sevilen bir kişilik olmasını sağlayan en önemli özelliği yaptığı şeyin doğruluğudur. Mahzuni olgun, mütevazı, çok sinirlenmeyen yapısıyla herkesle iletişim kurabilmiştir. Bu durumu, "*Bazen birisine kızarsınız onu yanınızdan kovarsınız. Mesela ben bunu yaparım, ama Mahzuni yapmaz bunu*" diyerek örneklendiren Sağ bu davranışın, onun için çok önemli bir kişilik özelliği olduğunun altını çizer. Mahzuni hayatı boyunca hep bir derviş gibi yaşamış, her zaman mahcup ve alçak gönüllü tavrını korumuş ancak onun bir yanı hep çocuk kalmıştır. Ozanın bu çocuksu ve saf yönü, çevresindeki dostlarını hep güldürmüştür. On binlerce hayranı olmasına rağmen o kendisini, Şakir ve Cırık Baba'nın dizi dibinde saz çalıp nefes söyleyen mahcup bir kişi olarak nitelendirir. Yakın arkadaşı Ali İhsan Aktaş onu, hem "insanı kâmil" hem de bir "modern derviş" olarak görmektedir. Mahzuni içli, içli olduğu kadar çile ve ızdırap dolu bir dünyaya sahiptir. Mısraları hep bu çileyle örülmüştür. "Üzgün, üzüntülü" anlamına gelen "Mahzuni" mahlası, âdeta onun bu üzgün ruh halini yansıtır.

Okuyan, araştıran ve sorgulayan bir ozan olan Mahzuni'de insan sevgisi en temel değerlerden birisidir. Mütevazı ve hoşgörülü bir insan olarak o, daima muhabbeti sevmiş, dostlarına değer vermiş, insanların düşüncelerine ve inançlarına saygılı olmuştur. Öyle ki gecenin bir yarısında kendisini telefonla arayan bir hayranını bile sıcağıyla karşılayarak gönlünün kırılmaması için onunla sohbet etmiştir. Haksızlık karşısında saziyle ve türküleriyle daima mücadele eden, aristokratlara karşı halkının yanında yer alan Âşık Mahzuni, ailesi için örnek bir aile reisi ve çocukları için de iyi bir baba olmuştur. Hayatı boyunca hiç kimseye kötülük düşünmemiştir. Ama bu özelliği bazen ona acı bir tepki olarak, bazen de bir alkış olarak dönmüştür. Bazı şiirlerinde kimilerine namussuz, düzü ve zevzek demekten de kendini alamayan ozan, bu durumdan dolayı pişmanlığını ifade etmiştir. *“Daha ehil bir Mahzuni olabilirdim.”* diyerek halkından başışlanma dileyen Mahzuni, *“Ben bir milletin suçsuz mahkûmuyum, diplomasız vekiliyim, en kötüsü de suçlu bir ozanım.”* diyerek haksızlıklar karşısındaki ruh halini yansıtmıştır. Müzik dışında seyahat etmeyi, spor yapmayı, resim ve tiyatroyu çok seven ozan, futbol takımlarından da Fenerbahçe'yi tutmuştur.

İnanç ve Düşünce Evreni

Alevi-Bektaşî kültürüne mensup bir ozan olan Mahzuni, 1972 yılında sazını eline alarak Sivas'ın Sivrialan köyüne Âşık Veysel'i ziyarete gider. Âşık Veysel'e Mahzuni'nin geldiğini söylerler. Mahzuni içeri girince Veysel Baba ayağa kalkar. Yanındakiler şaşırırlar. Çünkü Âşık Veysel o tarihe kadar kimseyi ayakta karşılamamıştır. Veysel Baba'ya neden Mahzuni'yi ayakta karşıladığını sorarlar. Veysel Baba: *“Susun, gelen Pir Sultan olsa gerektir.”* cevabını verir. Âşık Veysel bu cümlesiyle Âşık Mahzuni'yi, çağın Pir Sultan'ı olarak gördüğünü belirtmek istemiştir. Pir Sultan, Âşık Veysel, Davut Sulari gibi Alevi-Bektaşî ozanlarının yolunu takip eden Mahzuni, *“Kimliğim”* adlı şiirinde kendisini şöyle tanımlar:

Beni merak edip şüphe duyanlar
Kendini bilmezlerin telaşımı ben
Aşım Horasan'dan toprağım Afşin
Elbistan düzünün bir taşıyım ben

Bir gün âşıkların kara gününde
Ah çekip dolaştım sevda yönünde
Kur'an da okudum mürşit önünde
Saz çalıp söyleyen Bektaşiyim ben

Benden özürülüler beni sormasın
Âlemi kandırıp kendin yormasın
Ali'yi toz edip yafta vurmasın
Çünkü bu işlerin nakkaşiyım ben

Mahzuni Şerif'im yaş oldu elli
Dolaştım elinde beş altı telli
Ne küstüğüm belli, ne neşem belli
Bunca âşıkların bir hoşuyum ben
Nice âşıkların sarhoşuyum ben (S.Z. 1997: 111)¹

Hurafeye ve softalığa karşı olduğunu belirten Âşık Mahzuni, “*Dolunaya Tül Düştü*” kitabında: “*Hurafelerin altına sığınmış babalıklar, hızırlıklar, analıklar beni hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Özellikle de muska, fal, münecimlik, medyumluk ve sihirbazlık gibi olağan dışı heveslere inanmıyorum.*” diyerek hurafelere karşı bilimi savunur. Yine aynı kitabında; Türkiye’de yaşayan Türk, Kürt, Arap, Laz, Ermeni, Yahudi, Hıristiyan, Alevi, Sünnî, Çepni, Kıptî, Budist, Brahmanist, Şamanist, dinli, dinsiz ve ateist kim varsa onları kendi varlığının birer parçası olarak görür. Süleyman Zaman Âşık Mahzuni’yi, toplumsal sorunları ince yergileriyle eleştiren, sorunlara eserlerinde çözüm üreten, çağına karşı sorumluluğunu bilen ve bu sorumluluğu yerine getirmeye çalışan bir ozan olarak nitelendirir. Milliyet, Meydan, Anadolu’nun Sesi, Pir Sultan, Hacı Bektaş, Kızıldeli, Ozanca gibi dergi ve gazetelerde uzun yıllar yazılar yazarak duygu ve düşüncelerini dile getiren Mahzuni, Türkiye’de ozan kimliği ile tanınmasıyla birlikte, siyasetten de uzak kalmaz. Bir dönem Cumhuriyet Halk Partisi’nden milletvekili adayı olur. 1995 yılında Barış Partisi’nin kurucuları arasında yer alır fakat yalnız bırakıldığı düşüncesiyle tekrar Cumhuriyet Halk Partisi’ne geçer. Siyasetten kendi adına hiçbir beklentisi olmadığını belirten Mahzuni, “*Anadolu halk kültürünün bir temsilcisi olarak aslolan ozan kimliğimdir.*” diyerek ozanlığına vurgu yapar. “*Dolunaya Tül Düştü*” adlı şiir kitabının önsözünde, Alevi bir aileden geldiğini ve bundan dolayı da kök kültüründe Alevilik-Bektaşilik yattığını belirttiikten sonra “*Bir de siyasi rengim vardır onu da açıklayım ki benim hakkında(ki) düşünceleriniz netlik kazansın.*” diyerek “Demokrat Solcu” bir ozan olduğunu açıklar. Bir dönem Sosyal Demokrat Halkçı Parti’nin Genel Başkanı Murat Karayalçın’ın danışmanlığını yapsa da kendisine bir şey danışılmadığı gerekçesiyle bu görevinden istifa eder. 1989-1991 yılları arasında iki yıl Halk Ozanları Derneği’nin genel başkanlığını yapan Âşık Mahzuni Şerif, dernek yönetiminin başına avukatların seçilmeye başlanması sebebiyle dernek faaliyetini bırakır. Kendisiyle yapılan bir röportajda: “*Müzik, siyaset, ozan ve siyasetçi nerelerde buluşuyor?*” sorusuna: “*Kaynaşım noktasında şu*

¹ Kısaltma olarak yazarın adı, soyadı, eserinin basım tarihi ve şiirlerin bulunduğu sayfayı göstermektedir. Kitapta şiirlerin kaynağı verilirken bu yöntem kullanılacaktır. Kitabın sonundaki kaynakçada eserlerin açık künyeleri verilmiştir.

vardır. Ben dokunulan bir adamdım. Devamlı sakıncalı bir Mahzuni oldum. Hemen hemen okuduğum her plak suç oldu. Zaman zaman hapislerde yattım, işkenceler çektim. Şimdi parlamentoya girersem büyük bir fark olur. Kolay kolay bir bekçi, bir polis beni sahneden, kulağımdan tutup götüremez. Bir milletvekili herhalde öyle tartaklanarak, sövülerek, dövülerek götürülmez. Bu sefer daha özgür, daha yasal bir Mahzuni olarak daha korkusuzca halkıma vereceğim mesajları veririm.” cevabını veren ozanın, bu düşüncesiyle siyaseti koruyucu bir zırh olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Siyaset hedefine ulaşamayan ve acı bir tecrübe olarak siyasetçi olmaktan vazgeçen Mahzuni, tekrar âşıklık sanatına yoğunlaşmış ve en güzel şiirlerini bu dönemde yazmıştır. Aslında bu durum siyasetle ozanlığın aynı çerçevede yürütülemeyeceğinin de bir kanıtı gibidir.

Hapis ve Yasaklı Yılları

Âşık Mahzuni'nin ömrü tutuklanmalar, hapisler, işkenceler ve yasaklar içerisinde geçmiştir. 12 Mart 1971 tarihinde yapılan askeri muhtıra sonucu, Süleyman Demirel hükümetinin devrilmesiyle yerine Nihat Erim hükümeti kurulur. Deniz Gezmiş ve arkadaşları bu hükümet tarafından idam edilir. Bu dönemde söylediği, *“Erim erim eriyessin/Sürüm sürüm sürünesin”* türküsünden dolayı başı derde giren ozan, bu türküde hükümetin başbakanı Nihat Erim'i hedef aldığı gerekçesiyle Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından tutuklanır. Bu cezadan önce de *“Yuh Yuh”*, *“Amerika Katil Katil”* ve *“Köyüm Köyüm”* adlı türkülerden dolayı tutuklanmış ve hapis cezaları almış olan Mahzuni, 12 Mart süresince toplam iki yıla yakın tutuklu kalmış, 12 Mart'tan önce hakkında otuz beş mahkeme kararı çıkartılmıştır. Sanatını icra ederken sürekli polis ve jandarma takibinde olan ve birçok konserinden sonra gözaltına alınan Mahzuni'ye göre hapis hayatı son derece zordur ve kahredicidir. Bir belgeselinde: *“Hapishlik kahrolası bir hayat tarzıdır. Özgür bir insanın hiçbir zaman hapis yatmak için budalaca düşüncesi olamaz. Ancak başa geldiği zaman bundan kaçmak gibi bir ayıbı da olamaz. Her gün dipçikler altında ezilen Anadolu insanını, memleketi için canını veren gençlerin yediği idamları ve toprağında dalgalanan yabancı bayrakları düşündüğümde kahroluyorum. Ve bu kahroluşum henüz bitmiş değil. Çünkü saydıklarımın çoğunu mahpusluğun dışında da tatmaktayım. Ülkem bana zaman zaman mahpus gibi geliyor.”* diyerek hapis hayatı ve yasaklar hakkındaki duygu ve düşüncelerini ortaya koyar.

Yasaklı bulunduğu yıllarda evi sık sık aranan Âşık Mahzuni'nin Gaziantep'te arabasına bomba konulur. Ancak ozan ve ailesi, komşularının yardımıyla son anda yanmaktan kurtulur. Ayrıca 1973 yılında halkı suça teşvik etmekten tutuklanır ve Ankara'da Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanır. 1970'li yılların ortalarında sekiz yıl süre ile sahnelere çıkışı, yurt dışına gitmesi yasaklanan ve bundan dolayı da sıkıntılı günler geçiren ozan, geçimini küçük bir dükkânda plak satarak sağlamaya çalışır. *“Sekiz yıl kadar ben yurt dışına gidemedim, sahnelere çıkamadım. Plak firmalarından aldığım avanslarla geçindim. Bir de küçük plakçı dükkânı açmıştım. Biraz da aramız vardı, işte*

buğdayla unla geçinip gidiyorduk.” diyen ozanın bu sözleri, yasaklı olmasından dolayı çekmiş olduğu maddi sıkıntıları gözler önüne serer. 1981-1982 yılları arasında stüdyolarda gizli gizli plak doldurur ancak bu plakları, 1986 yılında uygulanan yasağın kalkmasıyla piyasaya sürülebilmiştir. Yasaklı olduğu dönemde türkü söyleyemeyen ve bundan dolayı çok üzülen ozan bu durumu, “Canlı bir balığı tutun ve kumun üzerine atın o balık o denize nasıl bakıyorsa ben de türkülere öyle bakıyordum.” benzetmesiyle ifade etmiştir. Bir ozana yapılabilecek en büyük kötülük; onu sanatından ve sazından uzak tutmak, duygu ve düşüncelerine kelepçe vurmaktır.

Eserleri

Âşık Mahzuni'nin kendisi ve şiirleriyle ilgili bugüne kadar 11 adet şiir kitabı yayınlanmıştır. Bu kitaplardan Süleyman Yağız'ın 1975 yılında hazırladığı “Berçenekli Mahzuni” adlı kitap, Âşık Mahzuni hakkında yayınlanan ilk kitap olma özelliğini taşır. Yine aynı yazarın 1999 yılında hazırladığı “İşte Bizim Mahzuni” adlı kitap ise, öncekinin güncellenmiş ikinci baskısı sayılır. 1994 yılında basılan serbest vezinle yazılmış şiirlerden oluşan “Gümüş Yelek” ve 1995 yılında basılan “Dolunaya Tül Düştü” kitapları ozanın kendisi tarafından yayınlanmıştır. Battal Pehlivan'ın 1985 yılında hazırladığı “Dom Dom Kurşunu” ve İslam Çankaya'nın 1994 yılında hazırladığı “Mahzuni Şerif Seçme Şiirler” adlı kitaplar, seçme şiirlerden oluşur. Ozan hakkında hazırlanan ve şiirlerinin çoğunluğunun yer aldığı Süleyman Zaman tarafından 1997 yılında hazırlanan “Mahzuni Şerif-Yaşama Dünya Görüşü Şiirleri-” adlı kitap ise Mahzuni'ye ait en kapsamlı şiir kitabı olarak görülebilir. Bu kitapta ozanın 541 adet şiiri yer almıştır. Ancak bu şiirlerden bazılarına aynı kitapta iki defa yer verilmesinden dolayı bu sayının 510 adet olduğu görülmektedir. Yine Süleyman Zaman'ın 2005 yılında hazırladığı “Mahzuni Felsefesi” adlı kitap, Mahzuni'nin şiirleri üzerine yazılan ve felsefesini anlatan bir inceleme eserdir. Ozanın yakın arkadaşı Ali İhsan Aktaş'ın 2006 yılında hazırladığı “Anadolu'yu Kucaklayan Ozan Mahzuni Şerif” adlı kitap da Mahzuni'nin şiirlerinden oluşmuştur. Bu kitapta yazar, şiirlerin başında Mahzuni'nin şiirleriyle ilgili kendi duygu ve düşüncelerine yer vermiş, ressam olduğu için kitapta yer yer bazı resimler çizerek Mahzuni'nin felsefesini resimlerle de anlatmaya çalışmıştır. Ozanın irticalen okuduğu şiirlerin çoğu kayıt altına alınmadığı için tespitlerimize göre bilinen ve okunan şiir sayısı, 890 adettir. Bunlardan 745 adet şiirde hece ölçüsü kullanılırken, “Gümüş Yelek” kitabındaki 145 adet şiirinde serbest vezin kullanılmıştır. Ozanın sözlü kültür ortamında kayıt altına alınamayan şiirleri de düşünülürken toplam şiir sayısının daha fazla olması muhtemeldir. Diğer yandan ozanın 2 adet roman yazmış olduğu belirtilmesine rağmen bu kitaplar kaybolduğu için yayınlanmamıştır. Âşık Mahzuni ve şiirle-

riyle ilgili en son olarak 2017 yılında Ali Öztunç'un "*Devr-i Mahzuni*" ve Yılmaz Irmak'ın "*Âşık Tarzı Şiir Geleneginde Âşık Mahzuni Şerif ve Şiirleri*" adlı kitapları yayımlanmıştır. Ali Öztunç'un kitabı ozanın hayat hikâyesini ele alırken Yılmaz Irmak'ın kitabı 2013 yılında hazırlanmış olan doktora tezinin basılmış hâlidir. Mahzuni Şerif yaşamı boyunca 450 (45'lik) plak, 10 long-play, 59 kaset ve 70 albüm yapmıştır. Kaset ve plaklarından en çok popüler olanlar: Dom Dom Kurşunu, Fırıldak Adam, Sarhoş, İşte Gidiyorum Çeşmi Siyahım, Yuh Yuh, Zevzek, Abur Cubur Adam, Nem Kaldı, Berçenek'ten Yaya Geldim, Mamudo Kurban, Ben Alevi Olamam ki ve Prangalar gibi albümlerdir.

Aldığı Ödüller

Özellikle 1970'li yıllardan itibaren halkın büyük beğenisini kazanan, şiirleri ve türküleri dillerden düşmeyen Âşık Mahzuni, 1985 yılında "Türk Oskarı" olarak adlandırılan Hürriyet Gazetesi'nin verdiği geleneksel "Altın Kelebek" ödülünü almıştır. Yılın türküsü seçilen "Dom Dom Kurşunu" ile güfte ve beste ödülünü alan ozan: "*Hayatımı Türk Halk Müziği'ne adanmış bir kişi olarak bu ödüller bana ayrı bir güç verecek.*" ifadesini kullanmıştır. 1972 yılında ozanın Gaziantep'deki evinin kundaklanmış olduğu için bütün ödüllерinin ve arşivinin yandığı belirtilmiştir. Bütün ödülleri yansa da Mahzuni için en büyük ödül; halkın ve sevenlerinin kalbinde yaşaması, türkülerinin dillerde destanlaşmasıdır.

II. BÖLÜM

SANATI, POETİKASI VE GELENEK İÇERİSİNDEKİ YERİ

Sanatı ve Poetikası

Sanatçının kendisini ifade etme yollarından birisi olan sanat, sanatçının içinde yetiştiği kültür birikiminden ve estetik değerlerinden yararlanarak ortaya koyduğu eser olarak tanımlanabilir. Bu bakımdan kaynağı Orta Asya Türk kültürüne dayanan ve günümüze kadar ulaşan âşıklık geleneğinin içerisinde yetişmiş ozanların, hece vezni, redif ve kafiyeler kullanarak oluşturduğu şiirler de sanat ürünü olarak değerlendirilebilir. Her sanatçının bir hayatı algılayış tarzı ve sanatını oluşturduğu bir şiir poetikası vardır. Poetika; şairin/ozanın neyi, nasıl ve niçin söylediğini irdeler. Ne sorusunun cevabı konu, tema ve ana fikri; nasıl söylediği üslubu/estetik yapıyı; niçin söylediği ise şairin maksadını ortaya koyar. Bu manada her şairin/ozanın da bir poetikası vardır. Poetika kavramı, Aristo'nun "Poetika" adlı eseriyle yaygınlık kazanmıştır. Daha çok modern edebiyatın temsilcilerinin şiir hakkındaki görüşleri için kullanılan bu terim, ozanların sanat anlayışını ortaya koyarken de kullanılmalıdır.

Âşık Mahzuni Şerif, "Gümüş Yelek" adlı kitabının ön sözünde şiiri, "Kısa ve mecazî anlatır, belirli bir incelikle işleyen ve bu işlevi nedeniyle de uzun zamanları çok kısa zamana indirgeyerek mensup oldukları halkın dil, düşünce ve gönül hadiselerinin yanında, siyasi ve kültürel yapısını da motifleyen bir edebî imaj sanatı" olarak tanımlar. Vezinli ve kafiyeli şiirlerin Asya kökenli olduğunu, bu veznin Türkler ve İranlılar tarafından yayıldığını belirten ozan, "Gümüş Yelek" adlı kitabı hariç, şiirlerinde hece veznini kullanmıştır. Halk ozanının da dilediği zaman serbest şiir yazabileceğini, oysa serbest şiir yazan bir şairin kolay kolay hece vezinli ve uyaklı şiir yazamayacağını, yazsa bile bu şiirlerin halk manileri gibi geleneksel yarı anlamlı şiir türüne benzeceğini savunan Mahzuni'ye göre Orhan Veli, Nazım Hikmet, Hasan Hüseyin, Ahmet Arif gibi ünlü şairler şiir şehrinin hangi mahallesinde oturuyorlarsa Pir Sultan, Kul Himmet, Çırakman, Veysel ve İhsani gibi halk ozanları da aynı şehrin başka bir mahallesinde oturmaktadırlar. Şiiri, ister serbest ve özgün türde olsun, ister uyaklı, redifli ve hece türünde olsun sanat inceliği bakımından olağan dışı güzellikleri içeren bir kavram olarak nitelendiren ozana göre şiir, kaynağında

Kanadım Değdi Sevdaya

görünmezlik olması bakımından “tanrısal bildirgelik” sıfatını taşımaktadır. Bu noktada, “Hiç olmayanı ortaya sürmek mucizevî bir özellik taşımasından dolayı bu işlevin sahibi (şair) kimse de kutsal ve aziz özellikleriyle saygıdeğer konumunu korumaktadır.” ifadesiyle Mahzuni, şiiri ve ozanî âdeta kutsallaştırmaktadır.

Âşık şiirinin güçlü temsilcilerinden biri olan Mahzuni Şerif, sanatını oluştururken, geleneğin güçlü ozanları; Pir Sultan, Davut Sulari ve Âşık Veysel’den etkilenmiştir. Âşık Veysel’i geleneğin kırılması konusunda öncü olarak gören Metin Turan, Veysel’in şiirlerinde kullandığı temaların ve aydın-halk etkileşimi konusundaki başarısının, geleneğin kırılma noktasını oluşturduğunu belirtir, bu bakımdan geleneği adlandırırken ozan portelerinin yanı sıra Cumhuriyet tarihiyle oluşturulmuş edebiyat anlayışının ve birikiminin de dikkate alınması gerektiği vurgular. Turan’a göre Veysel gibi geleneğe kırılmayı sağlayan ozanlardan birisi de Mahzuni Şerif’tir. Kırsal kesimin değerlerine dönük olan âşık şiirinin şehirlileştiği bir dönemde sosyo-kültürel yapının elamanlarını yaratıcı bir yetenekle, şiirsel ve daha da önemlisi müzikal anlamda üretime dönüştürmeyi başaran Âşık Mahzuni, yeni olduğu kadar da gelenekseldir. Şiirlerinde biçimsel yenilikler konusunda tam anlamıyla başarılı olamasa da müziksel üretim bakımından kendi kuşağının tek saza bağlı ve belli ezgiler etrafında örgülenen müzikal söyleyişler onun şiirinde kırılmıştır. Halk şiiri geleneğinin bir uyutma perhizi olarak kullanıldığını belirten ozan, şiirlerinde gerçek olayları konu alarak geleneksel kalıpların dışına çıkmıştır. Bu konuda: “O güne kadar halk ozanlığı sürekli olarak istismar edilmişti. Halk şiiri geleneği, gül, bülbül, çiçek edebiyatı ile uyutma perhizi olarak kullanılmıştı. İlk amacım bugüne kadar süre gelen bu kalıpları kırıp, yıkmak oldu. (Şiirlerimde) olaylardan ve halk yaşamından aldığım gerçekleri konu olarak işledim.” diyen ozanın bu düşünceleri, “geleneksel ozan tipi”nden ayrıldığını ve âşık şiirine yeni bir soluk getirdiğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Mahzuni’ye göre ozanın gerçek işlevi; toplumu uyarmak, toplumsal sorunları dile getirmek ve protesto etmektir. İlhan Selçuk, bir köşe yazısında ozan için: “Mahzuni’nin elinde üç güzel araç vardı insanlara ulaşabilmek için; ses, söz, saz” değerlendirmesini yapar. Şüphesiz Mahzuni’nin sanat gücü gelenekten gelmektedir. Bu güç, geleneksel kalıplara dökülmüş sözün ve üç telli sazın gücüdür. Aynı araçları diğer ozanlar da kullanmasına rağmen burada, “yeni tip ozan”ın nitelikleri ortaya çıkmaktadır. Halkın duygularını, düşüncelerini ve özlemlerini dosdoğru, apaçık, korkmadan söyleyebilmek, gerçek ozanın özelliklerindedir. Mahzuni Şerif’in sanatını ele alırken, Türkiye’nin 1950’lerden bu yana geçirmekte olduğu değişimi, eserlerini üretmeye başladığı 1960 sonrası kültürel iklimini ve 1980’lerden sonra daha çok müzikal anlamda eserlerine yansıyan geleneksel halk müziğini zorlayıcı, özellikle de ozanlık geleneği içerisindeki sanatçıların “bildik tavırların”dan ayrılışını doğru ve iyi irdelemek gerekir. Yaşadığı döne-

min sosyal, siyasi ve ekonomik koşulları, ozanın geleneksel ozanlık anlayışından uzaklaşmasını ve eserlerini bu anlayış içerisinde ortaya koymasını sağlamıştır. Bu açıdan Mahzuni'nin "halk için sanat" anlayışına göre sanatını oluşturduğu söylenebilir. O şiirleriyle ezilen, sömürülen, zulme uğrayan insanların yanında olmuş, bunun için zalimlerle, kötülerle, düzenbazlarla kavga etmekten ve onları yermekten çekinmemiştir. Onun bu konulara karşı hissettiği duyarlılıklar, beraberinde "toplumcu gerçekçi" eserler üretmesine ortam hazırlamıştır.

Mahzuni'nin şiirlerini kalıcı ve ölümsüz yapan en önemli özellik, ödün vermeyen sağlam bir duruş sergileyen bilge kişiliğidir. Ona göre ozan, zorluklar karşısında göğüs geren ve bedel ödeyendir. İşte bu yüzden de Mahzuni şiirlerinde toplumsal ve siyasi konulara yoğunlaşmış bu noktada o, haksızlıklara ve adaletsizliklere karşı dik duruşuyla ezber bozan bir ozan olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhafız bir duruşla, toplumdaki olumsuzlukları, haksızlıkları, yolsuzlukları ve soygunları korkusuzca dile getiren ozan, savunduğu görüşleri cesaretle haykırmıştır. Örneğin: Erim Erim Eriyesin, Yuh Yuh, Bilmem Söylesem mi?, Söylemesem mi? Amerika Katil, Softalar, Bizim Be, Çankaya, Abur-Cubur Adam, Zevzek, Kardeş Defneyi Nereden Buldun, Bin yıllık Hasta, Dertli Köyüm, Okur Göreydim, Dokunma Keyfine, Zincire Vurulmasın, Bırak Konuşayım gibi türkülerini toplumsal olayları irdeleyen, sorgulayan ve eleştiren eserlerdir. Bir anlamda Mahzuni, bir taşlama ustasıdır aslında. İşte Gidiyorum Çeşmi Siyahım, Dom Dom Kurşunu, Yuh Yuh, Amerika Katil Katil, Kirvem, Yalancısın, Mamudo, Bu Mezarda Bir Garip Var gibi pek çok türküsü tüm yasaklamalara rağmen halk tarafından oldukça beğenilen eserlerdir. TRT'nin tek televizyon ve radyo kanalı olduğu yıllarda, devlet tekeline rağmen ozanın geniş halk kitleleriyle kucaklaşması, sanattaki başarısının açık bir göstergesidir. Bu bakımdan Mahzuni, sadece bir edebiyat adamı olmaktan ziyade, ürettikleriyle toplumun sıkıntılarını tarihe not düşen bir dert ortağıdır. Büyük şehirlere göç eden Anadolu insanının hayat mücadelesinde, bir yandan çekilen her sıkıntıyı onlarla birlikte yaşamış bir yandan da bu sıkıntılardan nasıl kurtulacağı noktasında topluma yön vererek aydın bir sanatçı işlevi üstlenmiştir. Arabesk hayat tarzının insanı karamsarlığa sürükleyen söylemlerini reddeden Mahzuni, bu anlamda bir umut ozanıdır denilebilir.

Âşık Mahzunî Şerif; Yunus Emre, Şah Hatayî, Pir Sultan, Kul Himmet, Köroğlu, Karacaoğlu, Dadaloğlu, Âşık Veysel gibi halk ozanlarımızın yanı sıra Nâzım Hikmet, Ahmet Arif, Enver Gökçe, Hasan Hüseyin, Cahit Külebi gibi çağdaş şairlerimizden de etkilenmiştir. 1980'den sonra Mahzuni, hakkındaki dava ve soruşturmalar nedeniyle bir süre suskun kalmış, davaları bittikten sonra yeniden üretime başlamıştır. 1990'lardan itibaren Âşık Mahzuni, yeniden çıkış noktasına dönmüş ve tasavvufa meyletmiştir. Bu dönem, Mahzuni'nin sanatının

olgunluğa ulaştığı ve en güzel eserlerini ortaya koyduğu bir dönemdir. “*Dom Dom Kürşunu*” ve “*Sarhoş*” gibi eserler, onun siyasi düzeni üstü kapalı bir biçimde eleştirdiği türküleridir. Onun sanatını iki dönemde değerlendiren Halk Müziği sanatçısı Arif Sağ’a göre, Mahzuni’nin sanatını iki dönemde değerlendirmek mümkündür. İlk döneminde şiiirlerinde devrimci hüviyetini yansıtan, olgunlaşma dönemi olarak nitelendirilen ikinci döneminde ise felsefeyle edebiyatı iç içe işleyen Mahzuni Şerif, ikinci dönemde daha olgunlaşmış ve kâmil bir hüviyet kazanmıştır. Söylediği lafları, yazdığı şiiirleri mensubu bulunduğu topluma uygun olarak söylemiştir. Bu dönemde ürettiği eserlerde, o eski “çoşkulu Mahzuni” yerine dingin ve olgun bir Mahzuni göze çarpmaktadır.

Şiiirlerinin Kaynakları

Denizleri besleyen akarsular, ırmaklar gibi şiiirlerin, âşıkların da sanatını oluştururken beslediği ana damarlar, şiiirlerinin arka planını oluşturan inançlar, fikirler, duygular ve imajlar vardır. Sözlü gelenek ve halk kültürü âşıkları besleyen en önemli kaynaklardandır. 20. yüzyılın büyük ozanlarından biri olan Âşık Mahzuni Şerif, sanatını ve şiiirini oluştururken bu kaynaklardan beslenmiştir. Onun sanatının arka planında din ve tasavvuf, Alevilik-Bektaşilik, halk kültürü ve toplumcu sanat anlayışı vardır. Bu kaynaklar, Âşık Mahzuni’ye özgü bir bakış açısıyla karşımıza çıkmaktadır. Şiiirleri dini ve tasavvufi unsurlarla örölmüş olan Mahzuni’nin en başarılı şiiirleri tasavvufi şiiirlerdir, değerlendirmesi rahatlıkla yapılabilir. Behlül Baba mahlası ile bilinen amcası Âşık Fezali’den saz çalmasını, Cırık Baba’dan da Alevi yol ve erkânını öğrenen Mahzuni, “*Dolunaya Tül Düştü*” adlı kitabının önsözünde: “*Ben Alevi bir aileden gelme olduğum için kök kültürümdede Alevi-Bektaşilik yatar.*” diyerek, aile kökü nedeniyle İslam’da Aleviliğe, Alevilikte de Oniki İmam’a olan muhabbetinin ve bağlılığının bilinmesini ister. Miyase İlknur’a göre ilk plağına bir sevda türküsü okumasına karşın Mahzuni asıl çıkışını Alevilik türküleri ve nefesleri ile yapmıştır. Daha 18 yaşında İmam Hüseyin’e yazdığı mersiyesi karşısında kendisinden yaşça büyük olan ozanların özellikle de Âşık Veysel’in takdirini kazanmıştır. Âşık Veysel, her platformda Âşık Mahzuni’ye ilgi göstermiş ve yaşı çok genç olmasına rağmen aralarına büyük bir ozanın katıldığını ifade etmiştir. Mahzuni’nin İmam Hüseyin’e yazdığı mersiye 1967 yılında bir muhabbet sofrasında Fikret Otyam tarafından kaydedilmiş ve daha sonra albüm olarak piyasaya sürölmüştür. Bir senfoni niteliğindeki bu eserden sonra da Mahzuni, tasavvuf konulu deyişler üretmeyi sürdürmüş ve asıl ününü bu alanda göstermiştir. Âşık Mahzuni bu dönemde gelenğin kalıplarının dışına çıkan nefesler de yazmıştır.

Ozanlar halkın içinde yaşayan, eserlerinde halkın duygularını, düşüncelerini, yaşayışını dile getiren, bunu yaparken büyük ölçüde halk kültüründen

yararlanan sanatçılardır. Âşık Mahzuni Şerif'in şiirleri; atasözleri, deyimler, özdeyişler, ikilemeler, dua, beddua, yöresel kelimeler ve argo sözler gibi halk kültürü unsurlarıyla örülmüştür. Âşığın anlatımının güçlü olmasında halk kültürü unsurlarının büyük payı vardır. Şiirlerinde kendisinden önceki geleneksel âşıklar gibi “gül, bülbül ve çiçek edebiyatı” yapmadığını ifade eden ozan, halkın yaşantısını, sıkıntılarını, inançlarını, değer yargılarını, köy ve kent hayatını en ince bir duyarlılıkla şiirlerinde dile getirmiş, “gelenekçi âşıklar” gibi ozanlık ağacının köklerinden beslenerek meyvelerini bu besinden üretmiştir. Bu bakımdan Mahzuni, şiirlerinde halk kültürü unsurlarını bir sanatçı duyarlılığıyla işleyerek sanatını ölümsüzleştirir.

Âşık Mahzuni'nin şiirlerinde “toplumcu gerçekçilik” de önemli bir yer tutmaktadır. Marksist ideolojinin sanatçıya ve doğal olarak da onun eserine yansması olarak kabul edilen toplumcu gerçekçilik, sanatçıyı toplumsal bir varlık olarak görür. Bu sebeple sanatçı toplumsal bir varlık, onun sanatsal ürünü de toplumsal üretimdir. Bu sanat akımının özünde “sanat toplum içindir” anlayışı vardır. Marksist düşünürler sanatı, yalnızca geniş bir sosyal gerçekçilik çerçevesinde ele almışlardır. Marx'a göre sanatçı ancak belirli bir politik tutumu olursa bireyselliğini aşarak sanat dehasına ulaşabilir. Marksist eleştiri, en genel ifadesiyle edebî bir eseri incelerken/eleştirirken estetiği arka plana iter ve üretim mantığı içerisinde esere yaklaşır. Bu anlayış, 1970'lerde edebiyat sosyolojisinin doğmasındaki en büyük etkenlerden birisidir. Marksist eleştiri, sanat olayının sebebini ortaya koyarken ekonomik şartları ve toplum içerisindeki sınıf çatışmalarını temel alır ve sanat olayını bu esaslarla açıklar. Bunu yaparken de sosyal ve ekonomik sebepleri politik bakımdan yargılar. Toplumcu gerçekçilik kuramına göre edebî eseri oluşturan yazarın/şairin mutlaka bir dünya görüşü veya ideolojisi vardır ve bunu da eserine yansıtır. Âşık Mahzuni Şerif 1960'lı yıllarda tanıştığı çevrelerden etkilenmiş 1970'li yıllara kadar şiirlerini bu anlayış içerisinde oluşturmuştur. Süleyman Zaman'a göre Mahzuni, şiirlerini toplumcu gerçekçilik anlayışıyla üreten Nazım Hikmet, Ahmet Arif, Enver Gökçe ve Hasan Hüseyin Korkmazgil gibi şairlerden etkilenmiştir. Serbest ölçüyle yazdığı şiirlerde Marksist ideolojiden etkilense de hece vezniyle yazmış olduğu şiirlerinin tasavvufi yanı ağır basan Mahzuni'nin, Marksist ideoloji ile ilgisi “halkçı düşünce” temeline dayanmaktadır. Toplumcu gerçekçiliğin amacı, toplumculuğu kurma mücadelesidir. Toplumcu gerçekçilikte; eleştirel gerçekçilikte olduğu gibi sadece toplumculuğu benimsemekle yetinilmez, toplumculuk bir felsefe bir düşünce biçimine dönüştürülür. Ozanın “Gökte Yıldız Yerde Işık Görünmez” adlı şiirinde somut bir “toplumcu gerçekçilik” anlayışı vardır:

Gökte yıldız yerde ışık görülmez
Güneş doğup gündüz olduğu zaman
İnsanoğlu ara yerde sürünmez
Baş koyacak yastık bulduğu zaman

Çalışmadan yetim hakkını yeme
O kül kafan ile bilirim deme
Dağılır ordular, kalkar mahkeme
İnsanlık kavgasız kaldığı zaman

Bak ne hâle koydum garip başımı
Zehir ettim ekmelekle aşımı
Boşa süslemeyin mezar taşımı
Mahzuni Şerif'im öldüğü zaman (S.Z. 1997: 306-307)

Bu şiirde insanoğlunun kavga edişinin sebepleri ve bunun karşısında ne yapılması gerektiği ustaca vurgulanmıştır. Süleyman Yağız, bu şiirde diyalektik yansıma olduğunu belirterek diyalektik yansımayı, “*Tabiatın, toplumun ve düşüncenin gelişmesini yöneten en genel kanunların bilimi*” olarak tanımlar. Hiçbir katılaşma ve kalıplaşma taşımayan diyalektiğin devrimci özünün, toplumun yeniden kurulmasında anahtar vazifesi gördüğünü söyleyen yazara göre; Mahzuni'nin şiirinde bu gerçek, en somut çarpıcılığı ile karşımıza çıkar.

Âşık Mahzuni Şerif, “*Neden Sadık Yârin Kara Topraktır*” şiirinde Âşık Veysel'in “*Benim Sadık Yârim Kara Topraktır*” şiirini ağır bir şekilde eleştirerek yerine “toplumcu dünya görüşü”nü önermektedir. Burada Âşık Mahzuni ile Âşık Veysel'in sanat anlayışı konusunda farklı bir çizgi izlediklerini söylemek mümkündür. Edip Akbayram “toplumcu müzik akımı” içinde yer almasını Âşık Mahzuni'nin türkülerine borçlu olduğunu belirtmiştir. Ancak bütün bu değerlendirmelere rağmen onun toplumcu gerçekçiliğini Marksist ideolojiye bağlamak, ona karşı bir haksızlıktır. Kanımızca Mahzuni'nin toplumcu duruşunu, Marksist ideolojiden ziyade, beslendiği kaynak olan Alevi-Bektaşî kültürünün haksızlığa ve zulme karşı direnme anlayışına bağlamak yerinde olacaktır. Bunun da en önemli delili, ozanın son dönemlerinde kendi özüne ve tasavvuf anlayışına yönelmesidir.

Âşıklık Geleneği İçerisindeki Yeri

Âşıklık geleneği, “*İşlerlikleri ve işlevsellikleri fazlaca değişmeyen ancak dinî, coğrafi ve tarihsel bağlamda adına; ozan, şaman, kam, baksı (bahşı), âşık, halk şairi, jırav, akın, vırcı v.s. denilen yaratıcı ve icracı tiplerin tarihi süreçte meydana getirdikleri kültürel oluşumun Anadolu'daki adı*” olarak adlandırılırken âşıkların üretimi olan halk şiiri ise;

“halkın içinden çıkmış sanatçı kişilerin (ozanların, âşıkların) ya da adları bugün için unutulmuş kimselerin millî vezin (hece) ile ve özel biçimlerde ortaya koydukları manzum eserler” olarak tanımlanır. Bu klasik tarzda vezin, hece vezni; kafiye, yarım kafiye; nazım birimi, dörtlüktür. Müzik enstrümanı olarak kullanılan saz ise geleneğin tamamlayıcısıdır. İslamiyet öncesi Orta Asya Türk kültürüne dayanan âşıklık geleneği, kopuz eşliğinde şiiirler söyleyen ve ozan-baksı adı verilen yarı-şaman ozanların, İslamiyet’in kabulüyle birlikte Anadolu’da tasavvuf ve tarikatların da etkisiyle “âşık” adını almaları neticesinde yeni bir kimlik kazanmış, yüzyıllardır Anadolu’da birçok temsilci yetiştirerek günümüze kadar ulaşmıştır.

20. yüzyılda âşıklık geleneğinin en büyük temsilcilerinden birisi Âşık Veysel, diğeri de Mahzuni Şerif’tir. Süleyman Zaman, Alevi-Bektaşî edebiyatında: Nesimi, Şah Hatayî, Fuzulî, Yeminî, Viranî, Pir Sultan Abdal ve Kul Himmet gibi yedi ulu ozan olarak bilinen ozanlara; Yunus Emre, Harabi, Âşık Veysel, Mahzuni Şerif, İbretî, Âşık Daimî ve Davut Sularî gibi ozanları da ekler. Cumhuriyet döneminde ilk olarak karşımıza Âşık Veysel, Talibi Coşkun, Ali İzzet Özkan ve Habib Karaaslan gibi ozanlar çıkarken; 1960’lı yıllardan itibaren başlayan kentleşme sürecinde Ali İzzet, Kul Hasan, Hüseyin Çırakman ve Mahzuni Şerif gibi âşıklar da toplumsal konu ağırlıklı deyişleriyle ve taşlamalarıyla gelenekte yerlerini almışlardır. Âşık Mahzuni, 1963 yıllarında Ankara’da Fikret Otyam’la tanışır. Fikret Otyam da onu Hürriyet gazetesinden Cüneyt Arcayürek ile görüştürür. Basında Mahzuni ile ilgili ilk yazı da Cüneyt Arcayürek yazmıştır.

Çocukken köyünde yapılan “Cem” törenlerine katılan Âşık Mahzuni, Dedelere hizmet ederken nefesler ve şiiirler yazmaya başlar. 1950’li yıllarda felsefe ve tasavvufa büyük ilgi duyar. Alevi yol ve erkânî ile tasavvuf bilgisini Şakir ve Cırık Baba’dan öğrenmiştir. Cırık Baba, saz çalıp nefesler de söyleyen bu kara kuru, mahzun ve mahcup delikanlıya “Mahzuni” mahlasını verir. Toplumsal değışim taleplerinin, hat safhaya ulaştığı bir zaman aralığında ilk üretimlerini gerçekleştirmeye başlayan Âşık Mahzuni’nin, çok küçük yaşta edindiğı bağlama sevdası, kendi ifadesiyle, Davut Sulari’nin 1954-1955 yıllarında köye gelişiyle “ozan olma” sevdasına dönüşür. Bir mülakatta kendisine sorulan “Size göre ozanlık nedir? Halk ozanı kime denir?” sorusuna Âşık Mahzuni şu cevabı verir: “Sınıfımız bellidir. Yaptığımız iş, sınıfımızın çıkarlarını saz ve söz yoluyla savunmak, korumaktır. Ozanlık budur. Bunu gerçekleştirene ozan denir. Başka bir tanımla ozan; doğduğu sınıfın hayati aşamasını herkesten çok isteyen, istemesi gereken, çok temiz, çok yürekli, doğduğu sınıfa bağlı kişidir. Ezilmiş bir halkın, sosyal yaşantısının darbesine uğramış bir halkın, en fedaisidir. Halkının deritlerini müzikle dile getirir. Yani ozan, halkın telli sesidir.”

Kanadım Değdi Sevdaya

Halk ozanlığına Cemlerde ve muhabbet ortamlarında edindiği bilgi ve deneyimlerle adım atan Mahzuni kendisine “âşık” değil “ozan” denilmesini istemektedir. “Biz, bize “âşık” denmesinden bıktık, usandık. Günümüzün ozan toplumu durumdadır. Âşık edebiyatı ile âşık da silinip gitmiştir. Biz ozanuz, âşık değil” diyerek “âşık” sözcüğüne tepkisini ortaya koyan Mahzuni’ye göre ozan, bedel öder, suya-sabuna dokunur, toplumsal olaylara duyarlıdır. Ozanın muhalif bir duruşu olmalıdır ve halkının sorunlarına, çağdaş değerlere karşı duyarlılığı ön plana çıkmalıdır. Bir mülakatta “Halk ozanlığı geleneği bitti.” iddiaları hakkında ise ozan şu düşünceleri paylaşır: “Halk olduğu müddetçe halk aşığı da var demektir. Halk ölmedikçe, halk ozanı da ölmez. Halk ozanı ölmedikçe halk ozanlığı geleneği de ölmez. Yani ben buna inanmıyorum. Bazı meseleler daha var. İşte filan âşık -isim vermiyorum gitti- bu halkın en son aşığıydı. Yahut da 250 sene evvelki doğan daha başka bir âşık halkın ilk âşığı gibi laflar edilir. Ben ne onun ölümüne ne de doğumuna kati surette inanmıyorum. Çünkü halk şiiri bir adamla başlamadı ki bir adamla sona ersin.”

Zülfü Livaneli, âşıklık geleneği içerisindeki önemine dikkat çekerek Âşık Mahzuni’yi gelenek içerisinde ayrı bir yere koyar. Livaneli’ye göre Mahzuni, bütün âşıklar gibi gelenekten beslenmiştir. Ancak diğer âşıklardan farklı olarak o, geleneğin içinde çok kalıp tekrara düşmeyerek kendi özgün şiirini ortaya koymuştur. Metin Turan’a göre Mahzuni Şerif yazdıkları, seslendirdikleri ve söyledikleriyle, geleneksel âşık tarzının dışında bir ozandır. Çünkü hikâye anlatma, atışma yapma, usta-çırak ilişkisi, lebdeğmez, vb. bu geleneğin temsilcilerinde görülen tipik özellikler Mahzuni’de yoktur. Bir ustadan âşıklık sanatını öğrenmesi, saz çalması, şiirlerinde hece veznini kullanması, irticalen şiir söylemesi ve gençlik yıllarında “destan satma/sokak destancılığı” geleneğini icra etmesi gibi örnekler, Mahzuni’nin âşıklık geleneği içerisinde değerlendirilmesini gerektirir. Ancak Livaneli ve Turan’ın da işaret ettiği gibi onun âşıklığı, geleneksel biçim ve uygulamaları değişen toplumsal şartlara göre modern bir perspektifle formatlanmış “yeni tip ozan”lıktır. Mahzuni, âşıklık geleneğinde önemli bir yeri olan rüya motifine inanmaz. Ozan, “Bade dedikleri rüyada içilmez, hayatın içinde bulunur. Sanatçı badeyi gönül verdiği temalarda bulur.” diyerek bade içme konusuna farklı bir yorum getirir.

Günümüzde Anadolu’da âşıklık geleneğinin canlı kalabildiği illerimizden biri de Kahramanmaraş’tır. Tarihi süreçte Karacaoğlu, Gündüşlioğlu, Şazi, Şirazi, Hezarî, Derdiçok, Âşık Yener, Abdurrahim Karakoç, Âşık Mahzuni, Hayati Vasfi Taşyürek, Âşık Devaî, Âşık Hüdâi, Âşık Hüseyin, Ahmet Çıtak ve Hilmi Şahballı gibi güçlü halk ozanlarını yetiştiren Kahramanmaraş’ta bu geleneğin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında, tarihi süreçte şehrin coğrafyasının Türkmenler tarafından en fazla rağbet edilen yer olması ve ağırlıklı

olarak nüfusunun Türkmenlerden oluşması, bunun sonucu olarak da yörede Türkçenin kendi şartları içerisinde gelişmesi ve zenginleşmesi etkili olmuştur. Kahramanmaraş âşıklık geleneği içerisinde yetişen ve ünü ülke sınırlarını aşan bir ozan olan Âşık Mahzuni, yurt içinde ve yurt dışında yaşayan birçok halk ozanına ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Bugün yörede âşıklığa başlayan ozanlar içerisinde Mahzuni'den etkilenmeyen ozan yoktur denilse abartı olmaz.

Türk Halk Müziği İçerisindeki Yeri

Âşıklık Geleneği'nde çok önemli bir yeri olan Âşık Mahzuni Şerif, şüphesiz Türk Halk Müziği'nde hem geleneksel hem de modern olabilen nadir ozanlardan birisidir. Türkülerinde geleneksel müzikle modern ezgileri birlikte kullanmasıyla geleneksel ozanlık geleneğinden ayrılan Mahzuni, bir mülakatta kendisine sorulan “Müziği nasıl yaparsınız?” sorusuna: “Müziği genellikle bölgelerden derleme müzik olarak alır ve üzerinde ufak tefek değişiklikler yaparak işlerim. Müzik halkın müziğidir. O müziğe ben kendi sözlerimi uyguluyorum sadece. Yani önceden var olan müziği ufak tefek düzeltmeler yaparak adapte ediyorum.” cevabını verir. Onun bütün türkülerinin sözleri, Anadolu halkının hayatıyla ilgilidir. O görerek, yaşayarak yazan bir ozandır ve hiçbir eserinde hayali taraf bulunmaz. Metin Turan, Mahzuni'nin müzikal üretim konusundaki başarısını, ozanın popüler Türk müziği ile halk müziği arasında geçişi başarılı bir biçimde sağlamasına dayandırır. Özellikle 1980'lerden sonra, 1970'lerin dışı vuran politik söyleminin de bastırılmasıyla ‘Domdom Kurşunu’, ‘Fırıldak’, ‘Darıldım Darıldım’ gibi müziklerinde belirgin olarak öne çıkan, geleneğin bağlayıcı kalıplarını kıran ve popüler Türk müziğiyle halk müziği arasındaki geçişi sağlayan denemeler, onun başarılı “devrimci girişimleri” olarak görülür. Mahzuni Şerif'i diğer ozanlardan ayıran bir başka özelliği de iyi bir icracı olmasıdır. Nice ozan vardır ki, eserleri başka sanatçılar tarafından okunarak üne kavuşmuştur. Ancak Mahzuni, hem yazdığı nefesler, hem o nefesleri birbirinden güzel ezgilerle bestelemesi ve bu eserleri Allah vergisi etkileyici sesiyle icra etmesi nedeniyle haklı bir üne kavuşmuştur.

Âşık Mahzuni geleneğin değişim ve dönüşümünde öncü ozanlardan birisidir. Dilaver Düzgün, geleneğin değişim ve dönüşümünde payı olan âşıklarla ve halk müziği sanatçılarıyla ilgili bazı değerlendirmeler yaparak Neşet Ertaş'ın ve Âşık Mahzuni Şerif'in halk müziği ile âşık tarzını kaynaştırma denemelerinin önemi üzerinde durur. Düzgün'e göre, Yaşar Reyhanî ve Murat Çobanoğlu gibi âşıklar, geleneği ayakta tutmaya çalışırken diğer yandan Âşıklık Geleneği'nden beslenen ve Kırşehir'in yerel halk müziği tarzını geliştiren Muharrem Ertaş'ın oğlu Neşet Ertaş'ın kendine has yaratmalarıyla Türkiye'ye ve Türkiye dışında yaşayan soydaşlarımıza hitap etme çabalarını ve Mahzuni Şerif'in yine kaynağını âşık tarzından almakla birlikte türkü formundaki şüirlerini elektronik ortamın imkânlarıyla birleştirerek halk müziği ile âşık tarzını kaynaştırma denemelerini bu çerçevede düşünmek gerekir.

Kanadım Değdi Sevdaya

“Türkülerinizin poğa uyarlanmasına yorumunuz nedir?” sorusuna “Siz bir cam kenarına oturun, fırtına seyredin. Çatırtılar, patırtılar arasında ağaçların yıkıldığını görürsünüz. Fakat burada sizi etkileyen rüzgârın sesi. O kütürtüler içinde vızvız diye bir ses duyarsınız, özü odur işte.” diyerek tepki gösteren Mahzuni’ye göre evrensel müziğe ulaşmanın yolu kendi ulusal müziğimizi oluşturmaktan geçmektedir. Mahzuni, bir yandan geleneksel kültürümüzdeki zengin müziksel ve sözsel imkânları kullanma konusunda başarılı bir ozan olmanın yanı sıra özgün üretimiyle de kendi sanatsal ustalığını ortaya koyan sanatçı olmuştur. 430 adet eserin güftesini ve bestesini kendisi yapmıştır. Güftesi kendisine ait olup başka sanatçılar tarafından bestelenen 16 adet eseri vardır. Güftesi başka ozanlara ait ancak kendisi tarafından bestelenen eser sayısı ise 30’dur. Âşık Mahzuni Şerif’in 56 adet eseri başta Edip Akbayram, İbrahim Tatlıses, Soner Arıca, Selda Bağcan ve Sabahat Akkiraz olmak üzere birçok sanatçı tarafından seslendirilmiştir.

Şiirlerinin Üretim ve Tüketim Bağlamı

Üretim bağlamı, âşğın/şairin/sanatçının eserini niçin ve hangi duygular içinde oluşturduğu konusunda fikir edinmemizi sağlayan bireysel ruh hali ve sosyal ortam olarak tanımlanabilir. Âşık Mahzuni’nin şiirlerinin üretim bağlamını bilmek, onun şiirini anlamada bize yol gösterici olacaktır. Şiirlerin üretim bağlamı, aynı zamanda eserin ortaya konduğu dönemin siyasi ve sosyolojik özelliklerini belirlemede, şiirdeki imgelerin anlaşılmasında son derece önem arz etmektedir. Bu durumda şöyle bir soru akla gelmektedir: “Acaba bu kadar üretken olan bir ozan eserlerini nasıl yazar veya söyler?” Bu sorunun cevabı, Mahzuni’nin şiirlerini olayların doğuşuna göre yazan bir ozan olmasıdır. Bir olay meydana gelmişse, ortada bir konu var ise nerede, hangi şartlarda olursa olsun hemen irticalen şiir söyleyebilen ozanın, okuyarak ve düşünerek de yazdığı şiirleri vardır. Eşi Fatma Hanım Mahzuni’nin kimi zaman bir eser ortaya koymadan önce odasına saatlerce kapanıp yalnız kaldığını belirtmiştir. Kızı Şeyda’nın ifadesiyle onun bu durumu “fırtına öncesi sessizlik”tir. Bu sessizlikten sonra dev eserler ortaya çıkacaktır.

Mahzuni hayatında ne çektiyse bunu şiirine yansıtan ve türkü yapan bir ozandır. 1970’li yıllarda gençlik hareketlerinin en önemli çıkışı olan bağımsız, sömürsüz Türkiye ve emperyalizm karşıtlığı onu çok etkilemiş, bundan dolayı “Amerika Katil” şiirini yazmıştır. Yine aynı yıllarda sömürüye, zulme, emperyalizme ve baskıya karşı başkaldıran 1968 kuşağı ve bu niteliği taşıyan tüm insanlar için “Bizim Yiğitler” şiirini yazmıştır. 1960’lı yıllarda tanınmaya başlayan ozan, Ankara’da Fikret Otyam’ın “âşıklar tekkesi” adı verilen evinde, Feyzullah Çınar, Nesimi Çimen, Âşık Daimî ve Kul Ahmet gibi birçok halk müziği sanatçısı ve ozanla bir araya gelmeye başlar. Bu dönemde Alevi deyişleri formunda da türküleri yazan Mahzuni, Alevi toplum arasında tutulmaya başlanmıştır. 1960’lı yılların ilk

yarısı, kendi ifadesiyle “Alevicilik” yaptığı yıllardır. Alevilerin yıllar boyu sürecektir. Mahzuni Şerif sevgisi bu dönemde başlamıştır. İçerisinde “*Berçenek’ten Yaya Geldim*” türküsü olan ilk 45’liği 1964 yılında çıkmıştır. Sesi, devrin ozanlarına göre çok ince olan Âşık Mahzuni, sazına yumuşak vuran ancak derdini güçlü ifade ve sözlerle anlatan bir ozandır. 1960’lı yılların ikinci yarısında, özellikle Türkiye İşçi Partisi çevresini tanımaya başlayınca, türküleriyle yeni bir yola girmiştir. Kendi ifadesiyle “Alevicilik” yapmayı bırakmış toplumsal sorunlarla daha çok ilgilenmeye başlamıştır. Ancak onun hiçbir döneminde Âşık İhsani, Âşık Zamani kadar sert söylemi olmamıştır. O en kızgın türkülerini bile “ince ince” söylemiştir. 1970’li yıllar, Mahzuni Şerif’in yeniden doğuş yıllarıdır. Bu dönemde müzikte rotasını değiştiren âşık, geleneksel formu bozan, arabesk, Anadolu pop gibi günün yeni akımlarına uygun “*Darağacı*”, “*Sarhoş*”, “*Dargın Mahkûm*”, “*Kanadım Değdi Sevdaya*” ve “*Bugün Benim Yeşil Bağım Kurudu*” gibi türkülerini yazmıştır. Bu türküler, Mahzuni’yi kendi kuşağından ayırmıştır. Âşıklığını şarkı yazarlığına da dönüştüren ve piyasanın en gözde ozanı olmaya başlayan Mahzuni, bu yıllarda politik olarak aynı kuldarda yer almasa da türkü yazarlığı konusundaki ustalığıyla Neşet Ertaş’la aynı çizgide yer almıştır.

Âşıkların sanatını icra ettiği, performansını ortaya koyduğu yani dinleyici ile etkileşime geçtiği ortama “tüketim bağlamı” adını veren Boyraz’a göre üretim şekli ve miktarı, tüketim biçimine ve hızına bağlıdır: “Üretilen her şeyin aslında bir de tüketim bağlamı vardır. Zira bir şey tüketil(e)miyorsa zamanla üretimi dur(durul)ur. Eğer üretilmeye devam ediyorsa tüketimi de var demektir. Bu ekonominin en basit ve en çok bilinen kurallarından biridir ve “arz-talep dengesi” dir. Mahzuni’nin eserlerinin ilk tüketicileri, eşi ve ailesidir. Şiirlerinin hayranı olan eşi, onun eserlerinin toplum önünde, devlet nezdinde tepki alıp almayacağını ona bildirir. Yüzlerce konser, şenlik, festival gibi etkinliklere katılan Mahzuni, geleneksel âşıkların kahvehanelerde icra ettiği sanatı daha çok cem törenlerinde, özel ev toplantılarında ve gazinolarda icra etmiştir. Âşık Mahzuni, 3 Eylül 1973 yılından itibaren Ankara Gençlik Parkı’ndaki gazinolarda çalışmaya başlar. 26 Aralık 1973’te Ankara’da Âşık Hüseyin Kaçıran, Âşık Şah Turna ve Tuncelili Âşık Zamani ile beraber “İşçi Gecesi” ne katılır. 1975’te Tarsus’ta Kul Ahmet ile beraber CHP’nin Gençlik kolları tarafından düzenlenen geceye katılır. Ancak bu konserden sonra her ikisi de tutuklanır. Mahzuni yine aynı dönemde Nesimi Çimen ile birlikte Anadolu konserlerine çıkmış Tarsus, Adana, Kadirli ve Osmaniye’de konserler vermiştir. Ozan ayrıca, Nesimi Çimen, Âşık Emekçi ve Âşık İsmail İpek ile beraber Yarımca Festivali’ne katılmıştır. Yüzlerce yurt içi konserleri veren Âşık Mahzuni, Almanya, Belçika, Hollanda ve Danimarka gibi Avrupa ülkelerinde gurbetçi vatandaşlar için birçok konserler vermiştir. Ozan, uzun bir dönem Almanya’nın Köln şehrinde yaşamış hemen hemen Avrupa’nın her yerini gezmiştir.

Âşık Mahzuni isminin Türk popuna ilk girişi, 1968 yılında Cem Karaca vasıtası ile olur. Cem Karaca, Mahzuni Şerif'ten aldığı "Oy Bana Bana"yı plak yapar. Bu dönemde, "Dumanlı Dumanlı Oy Bizim Eller", "Bugün Bizde Bayram Var", "İnce İnce Bir Kar Yağar" ve "Garip" adlı türküler, Âşık Mahzuni ismini, pop piyasasında en çok aranan isim haline getirir. Mahzuni ilk olarak 1968 müzik piyasasına girmesinin ardından özellikle 1970'li yıllarda adından fazlaca söz ettirmeye başlamıştır. Öyle ki, doldurduğu her plâk anında kapışılmış, verdiği her konser binlerce kişi tarafından coşkuyla izlenmiştir. Ankara'daki Atatürk Spor Salonu'nda ve İstanbul'daki Spor Sergi Sarayı'nda verdiği konserler çok yoğun ilgiyle karşılanmıştır. Yine o dönemde evlerde, kahvelerde, plâk satan dükkânların önünde Mahzuni'nin türküleri okunmaya, pikaplarda onun plâk-ları çalmaya başlamıştır. 1974 yılı, tam anlamıyla Âşık Mahzuni yılı olmuştur. Gülden Karaböcek "Ahu Gözlüm" ve "Nem Kaldı"yı, Sevil & Ayla "Yığıtlar"ı, Yaşar "Dokunma Keyfime"yi, Ersen ve Dadaşlar "Yedin Beni"i plak yapmıştır. Sonraki yıllarda da Ersen ve Edip Akbayram, Âşık Mahzuni'nin türkülerini söylemeye devam etmiş ve onlara Selda Bağcan da katılmıştır. Selda Bağcan, "Yuh Yuh" ve "Şaka Maka"yı okumuştur. Son olarak, 90'ların en yetkin grup-larından Cem Ali, "Yuh Yuh" a çağdaş bir kılıf biçerek okumuştur. Yine aynı grup, "Hayat" adlı albümünde de "Şaka Maka"yı bu anlayışla yorumlamıştır. Edip Akbayram'ın 1972'de yılında Mahzuni'nin türkülerini okuduğu "Boşu Boşuna", 1974'te "Garip" adlı plakları müzik piyasasında patlama yapmıştır. 1972-1980 arasında Türkiye'de pop müzik dinleyen gençlik, Cem Karaca, Selda Bağcan ve Edip Akbayram'ın söylediği türkülerle Mahzuni Şerif'i tanımaya başlamıştır. "Batı'da pek çok toplumun müzik dehası, Mozart'ı, Bach'ı vardır. Benim toplumumun da Mozart'ı, Neşet Ertay ve Mahzuni Şerif'tir." diyen Edip Akbayram Mahzuni'yi evrensel bir değer olarak görmüştür.

Âşık Mahzuni, köylerde yaşananları anlatan pek çok türkü yazmıştır. "Keyfo Ağa", "Cafer", "Murtaza", "Salman", "Dürzü", "Sümbül Ağa", "Çürük Hasan", "Abur Cubur Adam", "Mamudo" ve "Hidayet" gibi kişiler, onun türkülerindeki karakterlerden bazılarıdır. Ozan, en sert türkülerini 1970'li yıllarda yazmıştır. Türkiye'nin dört bir yanında öğrenci gecelerinde konsere çıkmıştır. "Dumanlı Dumanlı"ya da "Nem Kaldı" gibi yalın türkülerinin yanında, "Amerika Katil" ya da "Kolum Nerden Aldın Sen Bu Zinciri" gibi tepki özelliği gösteren türkülerini bu dönemde söylemiştir. Âşık Mahzuni sözlü kültür ortamının öneminin azaldığı, radyo, televizyon gibi iletişim araçlarının yaygınlaştığı bir zamanda eserleriyle toplum önüne çıkmıştır. Fakat onun eserlerine 1980'li yıllara kadar radyo ve televizyonlarda yer verilmez. Bu durumdan dolayı âşık, birçok kaset ve plak yaparak eserlerini halka ulaştırmıştır. Bu dönemde

kasetler, âşıkların yararlandıkları en önemli elektronik araçlardandır. Kasetler, alımının ucuz oluşu, pratikliği ve yurdun her köşesine kolayca ulaştırılması bakımından âşıkların deyiş, duyuş ve düşüncelerinin daha çabuk yayılmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca özel televizyonların çoğalması, geleneksel yaşam tarzını benimseyen ve bu tarzı sürdürmek isteyen kitlelere hitap edebilmek için âşıklara önemli bir imkân sunmuştur.

Şiirlerinin İcra Ortamı

Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerin ve türkülerinin icra ortamı olarak sözlü kültür oramı, yazılı kültür ortamı ve elektronik kültür ortamından bahsedilebilir. Sözlü kültür ortamı, yazı ve matbaa kavramlarının varlığının bile bilinmediği, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültür ortamıdır. Bu kültür ortamına "birincil sözlü kültür" adı da verilir. Özkul Çobanoğlu sözlü kültür ortamını; ses ve sözü mekâna bağlayan yazı, matbaa ve elektronik araçlar gibi teknolojik araçlar kullanılmadan yüz yüze ve sese dayanan bir iletişim ortamı olarak tanımlar. Âşıklık geleneği tarih boyunca sözlü olarak âşıklar aracılığıyla günümüze ulaştırılan bir sözlü kültür geleneğidir. Bu bağlamda, âşıkların sanatlarını icra ettiği âşık fasılları, karşılaşmalar, askı ve muamma, hikâye anlatma geleneği, ayrıca teknolojik gelişmelere ve değişen dünya koşullarına bağlı olarak, konserler ve festivaller, âşıkların katıldığı gazino programları; ozanların kahvehanelerde, düğünlerde, bayramlarda, Ramazan gecelerinde, köy odalarında, dost meclislerinde, Cem törenlerinde ve özel günlerde okuduğu şiirler, türküler ve nefesler de sözlü kültür ortamı içinde yer almaktadır. Burada esas olan bunların dinleyici kitleye sözlü yolla, yani radyo, televizyon ve internet ortamının imkânlarından yararlanılmadan iletilmesidir.

Kahvehâneler, gelenekten beslenmesine ve geleneğin şekle ait unsurlarını kullanmasına rağmen Âşık Mahzuni'nin sanatını icra ederken tercih ettiği mekânlar değildir. Ozan, sanatını daha çok Cem törenlerinde, dost meclislerinde, köy odalarında icra etmiştir. Geleneksel âşıkların kahvehanelerde icra ettiği sanatı, Cem törenlerinde, özel ev toplantılarında, gazinolarda icra eden Mahzuni Şerif, bu bakımdan geleneksel âşıklardan ayrılır. Ancak burada ortak nokta, o da diğer ozanlar gibi şiirlerini, türkülerini söylerken halkın eğlence ihtiyacını gidermiştir. Âşık olmanın göstergelerinden birisi de âşık karşılaşmalarında atışma yapabilmektir. Âşık karşılaşmalarına katılmayan Mahzuni, nadiren de olsa âşık karşılaşması yapmıştır. Ozan, Star TV'de yayımlanan İbrahim Tatlıses'in sunduğu "İbo Show" programında Türkiye'nin yetiştirdiği en değerli âşıklardan birisi olan Murat Çobanoğlu ile bir atışma yapmıştır. Kadın âşıklardan Şahturna ile de bir atışma yapan Mahzuni gelenekten tam anlamıyla kopmamış, zaman zaman geleneksel âşıklık sanatını kullanmıştır.

Kanadım Değdi Sevdaya

Konserler ve festivaller sözlü kültürün icra ortamlarındandırlar. Köyden kente göç ve sanayileşme ile birlikte âşıklık geleneğinin icra ortamlarında bir değişim yaşanmıştır. Eskiden köy köy, gezerek şiirlerini söyleyen âşıklar, modernleşmenin sağladığı imkânlar sayesinde konserler ve festivallere katılarak eserlerini mikrofon ve ses cihazlarını kullanarak daha büyük bir kitle önünde sunmaya başlamışlardır. Ülkenin her köşesinde yapılan bu faaliyetler, 1960'lı yıllardan itibaren Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerine gönderilen işçiler sayesinde ülke sınırlarını aşmıştır. 1950'li yıllardan itibaren köyden kente göç sürecinin başlamasıyla âşıklar, sözlü kültürün devam ettiği Erzurum, Kars gibi şehirlerde hem kahvehanelerde hem de konserlere, festivallere, âşıklar bayramı gibi etkinliklere katılarak bu geleneği yaşatmaya çalışmışlardır. 1960'lı yıllarda bir âşık olarak toplum karşısına çıkan Âşık Mahzuni Şerif, 1970'li yıllardan itibaren gerek Anadolu'da gerekse Avrupa'da birçok konserlere katılmıştır. İlk olarak 1969'da ve 1974'te Almanya, Hollanda, Belçika, Danimarka'ya giderek konserler vermiş olan ozan; ne yazık ki bu turnelerde, organizasyon bozukluğundan dolayı parasız kalmıştır. Yurt içi turnelerinde de konser verdiği bütün salonların tıklım tıklım dolmasına rağmen çoluk çocuğunun yanına eli boş dönmüş olan Mahzuni: *“Demek ki, ozanlığın kaderi buymuş. Ama benim için önemli olan, halkı kazanmaktır. Bunu da başardığıma inanıyorum.”* diyerek bu durumdan yakınsa da asıl amacının para kazanmak olmadığını, insanları kazanmanın, halkın gönlüne girmenin kendisine daha çok huzur verdiğini belirtmiştir.

1973 yılından itibaren Ankara Gençlik Parkı'ndaki gazinolarda çalışmaya başlayan Âşık Mahzuni, daha birçok konser ve festivallere katılarak sanatını icra etmiştir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda Âşık Veysel, Âşık Daimî, Âşık Nesimi, Feyzullah Çınar, Davut Sulari, Mahmut Erdal gibi Alevi ozanları Anadolu'yu bir uçtan bir uca dolaşmışlardır. Gazino programlarının, devrin değişen ekonomik ve sosyo-kültürel şartlarında genel anlamda âşıkların olmasa da halk müziği sanatçılarının çalıp söylediği icra ortamları olduğu söylenebilir. Âşık Mahzuni 1973 yılında Ankara'da Gençlik Parkı'ndaki gazinolarda sanatını icra etmiştir. Mahzuni'nin bu durumu âşıklık geleneğinin değişimine de bir örnek olarak gösterilebilir. Değişen dünya şartları ve maddi ihtiyaçlar, ozanı gazino programlarına çıkmaya zorlamıştır.

Yazılı kültür ortamı gerçek anlamda, matbaanın 1729 yılında ülkemize girişiyle başlar. Ancak matbaanın gazetecilik ve benzeri faaliyetlerde kullanılışı 19. yüzyılın ilk yarısında yaygınlaşır. Âşık edebiyatında matbaa kullanımı; Âşık Garip ve Şahsenem, Ferhat ile Şirin ve Tahir ile Zühre gibi halk hikâyelerinin küçük kitap olarak basıldığı ve âşık tarzı destanların “taş baskı” adı verilen bir teknikle tek yaprak kâğıtların bir yüzüne basılıp çoğaltılarak satılmasıyla başlar. Âşık Mahzuni 1960'lı yıllarda devam eden “destan satma/sokak destancılığı” geleneğini de icra etmiş bir ozandır. Ankara Ordonat Okulu'ndan atıldıktan sonra köyüne dönen

ozan, ailesinin ve köylülerin baskısından dolayı köyünden ayrılarak akrabalarının yaşadığı İzmir'e gelir. Burada kendi yazdığı destanları okuyarak satmaya başlar. Ozan: *"Orada destan bastırđım. 10 kuruşta bastırıp 25 kuruşta satıp geçiniyordum. Destan tarihi içeren bir şey değil türküye destan derdik o zaman. Destanları ben yazıyordum. Elimi kulağıma atıp türkü halinde okuyordum. Trenlerde, pazarlarda, bazen de küçük kentlerde bu destanları okuyup satıyordum."* diyerek destan satma geleneğini nasıl icra ettiğini belirtir. Yazılı kültür ortamının etkisiyle Mahzuni ve şüirleriyle ilgili 11 kitap hazırlanmıştır.

Elektronik kültür ortamı; aşık şüirinin plak, teyp, radyo, cd ve dvd gibi elektronik olarak kaydedilmiş icralarının radyo, televizyon ve internet gibi elektronik kanallarla geniş halk yığınlarının tüketime sunulmasıdır. Ülkemizde elektronik kültür ortamının başlangıcı 1900'lü yılların başında gramofonla başlamıştır. Ong'a göre radyo, televizyon ve çeşitli ses kayıt araçları gibi teknolojik araçlar dünyada "ikincil sözlü kültür çağı" nı başlatmıştır. Hayatı boyunca 450 (45'lik) plak, 10 adet Long- Play, 59 adet kaset, 70 adet albüm yapmış olan Aşık Mahzuni elektronik araçların nimetlerinden yararlanarak geniş bir dinleyici kitlesi oluşturmuştur. Ozanın toplum içindeki popülerliğinin artması ile beraber ozanın türküleri de birçok ünlü sanatçı tarafından okunmaya başlanmıştır. Mahzuni eserlerini yorumlayan sanatçılar hakkında: *"Benim memnun olduğum bazen kelimeleri eksik söylemesine rağmen en iyi okuyan arkadaşım Edip Akbayram'dır. Halk sanatı, ses güzelliği bakımından hanım sanatçılar da var (ama) İbrahim Tatlıses en güzelini okudu. Dom Dom Kürşunu'nu. Gençlerden çok beğendiklerim vardır. Bunları da söylemem gerekir. Soner Arıca vardır. Bir de Cem Ali vardır Yuh Yuh'u okuyor. Sarhoş'u okuyor Soner Arıca çok hoşuma gitti."* diyerek şu duygu ve düşüncelerini paylaşır. Son yıllarda "internet ortamı" olarak da adlandırılan "sanal ortam", teknolojinin gelişmesine paralel olarak internet kullanımının yaygınlaşmasıyla ülkemizde hızla artmıştır. Video paylaşım sitesi olan Youtube'dan ve sosyal medyadan aşıklara ait türküler her gün milyonlarca kişi tarafından izlenmekte ve paylaşılmaktadır. Aşık Mahzuni Şerif'in birçok türküsünü ve klibini bu mecralardan izlemek/dinlemek mümkündür.

III. BÖLÜM

ŞİİRLERİNİN ŞEKİL VE TÜR ÖZELLİKLERİ

Ahenk Unsurları

Her ölçü (vezin) bağlı bulunduğu dilin yapısından doğar. Türk dilinin doğal şiir ölçüsü olan hece vezni, dizelerdeki hece sayısının belli bir düzene bağlı olarak eşitliği temeline dayanan bir şiir ölçüsüdür. İslamiyet öncesi Türk şiirinde kullanılmaya başlanan hece vezni, İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap ve Fars kültüründen edebiyatımıza giren aruz vezniyle beraber kullanılmaya devam edilmiştir. Hece vezni, halk şairleri tarafından kullanılarak günümüze kadar ulaştırılmıştır. Âşık Mahzuni'nin şiirlerinde; 11'li hece vezni (518 şiir), 8'li hece vezni (184 şiir), 15'li hece vezni (15 şiir), 7'li hece vezni (8 şiir), 13'lü hece vezni (3 şiir), 16'lı hece vezni (1 şiir) ve 5'li hece vezni (1 şiir) kullanılmıştır. Buna göre ozan, vezinlerden en fazla 11'li hece veznini, ikinci olarak da 8'li hece veznini kullanmıştır. Şiirlerinde az da olsa diğer hece kalıplarını da yer veren ozanın en az kullandığı hece vezni ise 5'li ve 16'lı hece veznidir. Ozanın şiirlerinde kullanılan hece vezinlerine şu örnekler verilebilir:

5'li Hece Vezni:

Divane gönlüm
Biçare gönlüm
Budala gönlüm (S.Y. 1999: 135)

7'li Hece Vezni:

Âdem babadan beri
Gül biçenlerin teri
Bu yolun erenleri
Bir ölür, bin doğarlar
O da her gün doğarlar (S.Z. 1997: 451)

8'li Hece Vezni:

Biz gidince bu dünyadan
Kalanlara selam olsun

Kanadım Değdi Sevdaya

Dünyadayken cennetini
Bulanlara selam olsun (M.Ş. 1995: 127)

11'li Hece Vezni:

Bugün benim yeşil bağım kurudu
Dolu vurdu yapraklarım çürüdü
Benim de saz tutan elim var idi
Şimdi bir köşede yatar ağlarım (S.Z. 1997: 138)

13'li Hece Vezni:

Gel hey gel hey benim deli divane gönlüm
Eski çamlar bardak oldu haberin var mı?
Gümbür gümbür geçip giden eski günlerim
Kervan düştü yolda kaldım haberin var mı? (S.Z. 1997: 131)

15'li Hece Vezni:

Azm ile bir borç eyledim canların tüccarına
Faizi erdi ödedim, faizi cananımış
Erem dedim eremedim âdemin esrarına
Hali Hak'tan ayrı kişi dil bilen hayvanımış (A.İ.A. 2006: 13)

16'lı Hece Vezni:

Turnalar öterken bizim ovada bahar ayları
Gamlı gamlı geçen kara bulutlu, Merik dağları
Kitap kitap okur gider gözlerim, eski çağları
Edep erkân bizim elde yol olur, bahtı karalı
Bağrı yarahı, yıllar sıralı, gönlüm gümahlı (S.Z. 1997: 368)

Kafiye ve Redif

Kafiye; şiirde ahengi ve anlam zenginliğini sağlayan, mısraların başında, ortasında veya sonunda esas alınan belli seslerle oluşturulan ses benzerliğidir. Redif ise kafiyeden sonra gelen ve aynen tekrarlanan ek ya da kelimelerdir. Redif kafiyeden sonra gelir. Şiirde esas olan kafiyedir, redif ise tâli unsurdur. Âşık Mahzuni şiirlerinde genellikle tam kafiyeyi (316 şiir), tam kafiyeden sonra ise en fazla yarım kafiyeyi (222 şiir) kullanmıştır. Şiirlerinde zengin kafiye (166 şiir), tunç kafiye (33 şiir) ve az da olsa cinaslı kafiyeye (2 şiir) yer evren ozanın, en fazla tam kafiyeyi kullanılması dikkat çekicidir. Şiirlerinde kafiye çeşitlerine şu örnekleri vermek mümkündür:

Şiirlerinin Şekil ve Tür Özellikleri

Yarım Kafiye: Dize sonlarındaki tek ses benzerliğine dayalı kafiye çeşididir. Aşağıdaki dörtlükte dize sonlarında “ç” sesi ile yarım kafiye yapılmıştır:

Erenler konardı erler göçerdi
Mevla'nın aşkına demler içerdi
Güzeller toplanıp ekin biçerdi
Harmanlar savrulan yelim kalmadı (S.Z. 1997: 136)

Tam Kafiye: Dize sonlarındaki rediflerden sonra iki ses benzerliğine dayanır. Dize sonlarında “ol” sesleriyle tam kafiye kullanılmıştır:

Doğru giden işleri **soll**arken
Açık açık vurguncuyu **koll**arken
Bizi toptan ahrete **yoll**arken
Tıka basa yerde bizi doy götür (S.Z. 1997: 464)

Zengin Kafiye: En az üç ve daha fazla ses benzerliğine dayanan kafiye çeşididir. Bu dörtlükte “net” hecesi zengin kafiye olarak kullanılmıştır.

Önünden kaçmadım derdin mih**net**in
Yanımdan geçmedim akli cin**net**in
Hasretin çekerdim güzel cen**net**in
Hayvan da girerdi çimen olsaydı (A.İ.A. 2006: 237)

Tunç Kafiye: Bir dize sonunda geçen ek veya sözcüğün aynı dörtlükte başka bir dize sonundaki sözcüğün içinde kullanılmasıdır. Aşağıdaki dörtlükte ozan, “özümü” sözcüğünü “sözümü” sözcüğü içinde kullanarak tunç kafiye yapmıştır.

Mahzuni Şerif'im desem **sözümü**
Ancak Allah bilir benim **özümü**
Bana çok gördüler garip sazımı
Kızdım veda edeceğim artık tellere (S.Z. 1997: 156)

Cinashlı Kafiye: Yazılışları bir, anlamları farklı kelimelerle yapılmış kafiye çeşididir. Âşık Mahzuni aşağıdaki şiirde “budala” sözcükleriyle cinashlı kafiye yapmıştır.

Divane gönlüm
Biçare gönlüm
Budala gönlüm
O dal olmaz ise
O dala gönlüm
Bu dala gönlüm (S.Y. 1999: 135)

Kanadım Değdi Sevdaya

Ozan ayrıca bir dörtlüğünde de ‘‘erenler’’ sözcükleriyle cinaslı kafiye yapmıştır:

Serden geçmez imiş sırrım **erenler**
Daha dönmez hak yoluna girenler
Ramazan davulu oldum **erenler**
Vakitli vakitsiz aldılar beni (S.Z. 1997: 140)

Nazım Şekilleri

Koşma: Koşma, hece vezninin (6+5) ya da (4+4+3) duraklı kalıbıyla yazılan dörtlük sayısı 3 ile 5 arasında değişen, halk Şiirinin en çok kullanılan bir nazım biçimidir. Kafiye düzeni, genellikle (baba-ccca-ddda) olabilir. İlk dörtlüğün kafiye düzeni (xaxa) ya da (bbba) biçiminde de olabilmektedir. Koşmalar ezgilerine göre: Acem, Kerem, Kesik Kerem, Gevheri gibi çeşitlere ayrılır ve genellikle lirik konularda yazılır. Āřık Mahzuni, Şiirlerini oğunlukla (523 Şiir) koşma nazım biçimiyle yazmıştır. Āřıklar tarafından genellikle tercih edilen koşma nazım biçiminin, Āřık Mahzuni tarafından da en çok kullanıldığı görülür. Koşma nazım biçimine, ozanın ‘‘Yaylalar’’ adlı Şiiri rnek gösterilebilir:

Bahar gelip lale sümbül aınca
Boz bulanık eğri söker yaylalar
Bizim eller Binboğa’ya göçünce
Bostan bellerine çöker yaylalar

Boz yerin düzlüğü İnci Obası
Hamı Berçenek’in Cırık Baba’sı
Başı mell mell Tuzluk Kayası
Yiğidin kahrımı çeker yaylalar

Bizim yaylaların karı tükenmez
Aşretin aşrete şeri tükenmez
Koca Elbistan’ın eri tükenmez
Haziran’da elik büker yaylalar

Mahzuni Şerif’im hey gidi lem
Mevlam nasip ede yaylada lem
Cerit Dağları’ndan Maraş’a selam
Mahzuni gözyaşım döker yaylalar (S.Z. 1997: 213)

Şiirlerinin Şekil ve Tür Özellikleri

Semai: Hece vezninin (4+4) 8’li kalıbıyla yazılır. Halk şiirinde hece vezni ve aruz vezni yazılan iki çeşit semai vardır. Hece vezniyle yazılan semailer koşma tipine benzer. Kafiye düzeni koşmayla aynıdır. Dörtlük sayısı genellikle 3 ile 5 arasında değişir. Ancak dörtlük sayısı daha fazla olan semailer de vardır. Koşmalara göre daha canlı, kıvrak bir üsluba ve kendine özgü bir ezgiye sahiptir. Mahzuni, şiirlerinde koşmadan sonra en çok semai nazım biçimini (189 şiir) kullanmıştır. Bu nazım biçimine ozanın “*Bitmez Tükenmez Geceler*” adlı şiiri örnek verilebilir:

Sanki ömrüm bir bilmece
Bitmez tükenmez geceler
Uzun uzun yollar gibi
Bitmez tükenmez geceler

Yağmur yağar hışım hışım
Aman ne belalı başım
Ne hayalim ne de düşüm
Bitmez tükenmez geceler

Bir evim bir eşğim yok
Bir lambam bir ışığım yok
Yorganım yok döşeğim yok
Bitmez tükenmez geceler

Bir kar yağar bir de yağmur
Geldi geçti bunca ömür
Mahzuni’nin ömrü demir
Bitmez tükenmez geceler (S.Z. 1997: 271)

Varsağı: Varsağı, Güney Anadolu bölgesinde yaşayan Varsak Türkleri’nin özel bir ezgiyle söyledikleri türkülerden gelişmiş bir nazım biçimidir. Ezgiye göre söylendiği için varsağıyı nazım türü olarak kabul eden araştırmacılar da vardır. Varsağılar, yiğitçe, mertçe bir üslupla söylenir ve içinde “behey”, “bre”, “hey gidi” gibi ünlemler kullanılır. Mahzuni’nin varsağı nazım biçimiyle yazılmış 7 adet şiirinin olduğu tespit edilmiştir. “*Sanma Ettiklerin Yanına Kar Kalır*” şiirini varsağı nazım biçimi özelliği taşımaktadır. Bu şiirde yiğitçe ve mertçe bir söyleyiş dikkat çekmektedir.

Yürü bire Osmanlı’nın ovası
Dağlarına çadır kurulur bir gün
Kolay mı dağıtmak yiğit yuvası
Bunların hesabı sorulur bir gün

Kanadım Değdi Sevdaya

Kapısı uşaklı beyler inc'oldu?
Yeyip de içtiğin köyler nic'oldu?
Omuzumda oklu yaylar nic'oldu
Korkarım ki yaylar gerilir bir gün

Ağlama Mahzuni yiğit ol n'olur
Her akşamın sonu sabahla gelir
Sanma ettiklerin yanına kalır
Sana da bir çorap örülür bir gün (S.Z. 1997: 289)

Mâni: Anonim Halk Edebiyatı nazım biçimi olan ve tek dörtlükten oluşan bir nazım biçimi olan mâninin kafiye dizilişi, (xxax) şeklindedir. Mâniler, söyleyeni belli olmayan anonim sözlü kültür ürünleridir ve çoğunlukla 7'li hece vezniyle söylenir. Mânilerde ilk iki dize hazırlık dizeleridir. Asıl söylenilmek istenen son iki dizede verilir. Âşık Mahzuni Şerif'in şiirleri içerisinde sadece 1 adet şiir, mâni nazım biçimi özelliği göstermektedir. Ozanın “*Dağlar*” adlı şiiri mâni nazım biçimiyle yazılmıştır.

Bu dağlar bizim dağlar
Gülüm nergisim ağlar
Sende yitirdim yâri
Şimdi üzgünüm dağlar

Gülüm naçar ağlama
Gündür geçer ağlama
Bu kapıyı gizleyen
Bir gün açar ağlama

Bu tarla bizim tarla
Parla gül yüzlüm parla
Yakından görüşemem
Uzaktan mendil salla

Hurma çayı bulanır
Mahzuni'ye avlanır
Bu sevdalı gönlümde
Ölmüşem içim yanar (S.Z. 1997: 374)

Destan: Halk şiirinin en uzun nazım biçimidir. Kimi destanlarda dörtlük sayısını 100'ü geçer. Destanlar genellikle hece vezninin 11'li kalıbıyla yazılır.

Şiirlerinin Şekil ve Tür Özellikleri

Âşık Mahzuni'nin şiirleri içerisinde gerek hacim bakımından gerek destan özelliği göstermesi bakımından 3 adet şiirin destan nazım biçimiyle kaleme alındığı görülmektedir. Destan nazım biçimine ozanın "1974 Kıbrıs Savaşı" adlı şiiri örnek verilebilir:

Duracak zaman değildir
Yürüyün zalim üstüne
Ölen ölsün kalan yeter
Yürüyün Kıbrıs üstüne

Gemimiz derine dalsın
Uçağımız ıslık çalsın
Türk ulusu öcün alsın
Yürüyün zalim üstüne

Hasan-Tahsin, Yavuz-Âdem
Bu uğurda öldü dedem
Düşmandan kaçanı nidem
Yürüyün düşman üstüne

Mahzuni der Türk milleti
Kim oluyor Rum'un iti
Son bulsun savaş illeti
Yürüyün zalim üstüne (A.İ.A. 2006: 63)

Divan: Divan; âşıkların eskiden aruz vezniyle yazdıkları ancak günümüzde aruz vezniyle şiir yazamadıklarından dolayı bu ihtiyacı hece ölçüsünün 14, 15, 16'lı hece kalıbıyla giderdikleri nazım biçimidir. Fikri, mistik ve didaktik bir eda taşır. Mahzuni'nin şiirlerinde 16 adet şiirin divan nazım biçimine uygunluk gösterdiği görülmektedir. Ozanın "Çalındı Gitti" şiiri divan nazım biçimiyle yazılmıştır:

Turnalar öterken bizim ovada bahar ayları
Gamlı gamlı geçen kara bulutlu, Merik dağları
Kitap kitap okur gider gözlerim, eski çağları
Edep erkân bizim elde yol olur, bahtı karalı
Bağrı yaralı, yıllar sıralı, gönlüm gümahlı

Kurumuş buğdayı orak biçerdi, ırgat zamanı
Şafakta güzeller gelip geçerdi, fırgat zamanı
Güz gelince çadırımız göçerdi, berbat zamanı
Yorganım yastığım kara çul oldu, dağlar dumanlı
Bağlar çimenli, bağrı yaralı, gönlüm gümanlı

Kanadım Değdi Sevdaya

Der Mahzuni boz fireli yazılar, silindi gitti
Mir dert yüreğimi aldı sızılar, delindi gitti
Ömrüme kırk yıl daha kattı gaziler, gerildi gitti
Ne fark eder altun idi pul idi, çalındı gitti
Allah-ı âlem, halısı kalem, kalana selam (S.Z. 1997: 368-369)

Nazım Türleri

Dertlenme: Aşkın bizzat kendisinin çekmiş olduğu sıkıntuların dile getirildiği şiirlerdir. Bu tür şiirlerde yakınma, şikâyet etme ve bazen de acındırma söz konusudur. Âşık Mahzuni'nin şiirlerine baktığımız zaman en çok dikkati çeken özellik onun çok dertli oluşudur. Ozanın 248 adet şiirinde dertlenme türü özelliği görülür. Eşi Suna'nın kendisini terk etmesine çok üzülen ozanın aşağıdaki dörtlüğü bu türe örnek olarak gösterilebilir:

Mahzuni'yi sen de bir gün ararsın
Seni berbat edenlerden sorarsın
Yaptığın fidanı boşa kırarsın
Şerif bayrağımı indirdi Suna (S.Y. 1975: 163)

Şikâyetname: Aşığı rahatsız eden, onun duygularını inciten, düşüncelerine ters gelen konu, olay ve durumlardan şikâyet edilen şiirlerdir. Bu tür, dertlenme ve dertleme türleriyle karıştırılma ihtimali olduğu için şöyle bir ayrım yapılabilir. Dertleme ve dertlenmeler daha çok bireysel konulardan, sıkıntılardan bahsederken şikâyetnameler; genellikle toplumsal konulardan söz eder. Ayrıca şikâyetname, rahatsızlık veren durumun sebepleri üzerinde dururken diğer iki türde rahatsızlığın kaynağından bahsedilmez. Âşık Mahzuni Şerif'in 157 adet şiiri şikâyetname türü özelliği gösterir. Ozan, aşağıdaki dörtlükte "*Yiğit muhtaç olmuş kuru soğana*" ifadesiyle sosyal bir sorun olan fakirlikten şikâyet etmektedir:

Milletin sırtından doyan doyana
Bunu gören yürek nasıl dayana
Yiğit muhtaç olmuş kuru soğana
Bilmem söylesem mi? Söylemesem mi? (S.Z. 1997: 85)

Öğütleme: Âşık Şiiri'nde bir şeyi öğretmek, ders vermek, doğruyu göstermek için öğütleme türü kullanılır. Bu tür şiirlerde uyarma, deneyimi aktarma, meydana gelebilecek olumsuz durumları engellemeye çalışma düşüncesi hâkimdir. Ozanların görevi topluma önderlik etmek ve halkı bilgilendirmektir. Ömrü çile içinde geçmiş, defalarca düşüncelerinden dolayı hapislere girmiş olan Âşık Mahzuni, olumsuz gördüğü durumlarda ya da bir konu hakkındaki düşüncelerini, deneyimlerini halka ulaştırmada öğütleme türünü de kullanmıştır. Ozanın 92 adet şiirinde bu türün özelliklerini bulmak mümkündür. Aşağıdaki dörtlükte "eren yolcu" diye seslendiği insanlara hiçbir zaman namerde muhtaç olmamaları öğütünde bulunur:

Şiirlerinin Şekil ve Tür Özellikleri

Sana diyeceğim var eren yolcu
Çürük köprülerden geçme ha geçme
Mertlere haramdır namerdin suyu
Derde derman olsa içme ha içme (S.Z. 1997: 190)

Taşlama: Yergi şiirleri olup divan şiirindeki hiciv türünün halk şiirindeki karşılığıdır. Taşlama nazım türünde yerginin yanı sıra kimi zaman “alay”, “şaka”, “iğneleme”, “güldürme” ve “nükte” vardır. Taşlamayla mizahı birbirinden ayırmak kolay değildir. Ancak her ikisinin de temelinde eleştiri olduğu unutulmamalıdır. Mahzuni'nin 103 adet şiiri taşlama türündedir. Şiirlerinde taşlamalara sıkça yer veren ozan, “edepsiz” diye nitelendirdiği bir ozanı bir dörtlüğünde şöyle taşlar:

Böyle edepsiz çığırkan elinde bir saz gezer
Mızrabında fitne fücür, perdesinde kan yatar
Bu doğarken kefereden ebe etmemiş nazar
Nasıl olmuş bu köpekte sureti insan yatar (S.Z. 1997: 268)

Güzelleme: Âşık şiirinde bir kişiyi, bir güzeli, bir atı, bir yeri, doğal güzellikleri övmek amacıyla yazılan nazım türüdür. Güzellemeler, çoğunlukla seveda üzerine yazılan şiirler olduğu gibi sevilen, hoşça giden bir şeyi övmek için de yazılabilir. Âşık Mahzuni'nin güzelleme türüne (55 adet) örnek teşkil eden şiirler yazmıştır. Nitekim aşağıdaki dörtlükte Âşık, eşinin kendisi için ne kadar vazgeçilmez, değerli bir insan olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Gönül yaylam dert ortağım her şeyim
Dağların başını neyleyim sensiz
Bakar iken gözümdeki bebeğim
Anlamsız yaşımı neyleyim sensiz (M.Ş. 1995: 42)

Bilgileme: Herhangi bir konuda bilgilendirmeyi amaçlayan, duygu yönü zayıf şiirlerdir. Bu tür şiirlerde şair ele aldığı konuyu mümkün olduğu kadar taraf tutmadan ya da bunu hissettirmeden vermeye çalışmaktadır. Bilgileme türü ile öğütlemeye arasındaki fark; bilgilemede, konunun her boyutu elverdiği ölçüde dillendirilmeye çalışılırken öğütlemelerde çoğu zaman konunun sadece bir tarafı üzerinde durulmakta ve okuyucu o tarafa doğru yönlendirilmektedir. Âşık Mahzuni'nin 39 adet şiiri bilgileme türünün özelliklerini göstermektedir. Ozan bir dörtlüğünde kendisiyle ilgili şu bilgileri verir:

Tevellüdüm merak ise miladi otuz dokuz
Kasımın on yedisinde Zeynel babadan geldim
Döndü anaya rahmolmuş, ehlibeyt meftunuyuz
Ben faninin acısına, seyrü sefadan geldim (S.Z. 1997: 510)

Kanadım Değdi Sevdaya

Dertleme: Aşğın başkasına ait dert ve sıkıntıları anlattığı şiirlerdir. Bu tür şiirlerde dert ve sıkıntıların sebep ve kaynağından çok onların doğurduğu acılar, sonuçlar üzerinde durulmaktadır. Dertlenmede âşık sadece kendi (bireysel) sorunlarından bahsederken dertlemelerde, başkasının sorunlarını ve dertlerini dile getirir. Ozanın 27 adet şiiri dertleme türüne örneklik teşkil eder. Bir şiirinde ozan, Murtaza'nın içler acısı halini şöyle ortaya koyar:

Eğer çıkarsan yaza
Ara sıra gel bize
Kan dolmuş kara göze
Vah vah Murtaza (S.Z. 1997: 129)

Nefes: Bektaşî şairlerin yazdıkları tasavvufî şiirlerdir. Nefeslerde genellikle tasavvuftaki vahdet-i vücud konusu işlenir ancak, bunun yanında Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye övgüler de yapılır. Nefeslerde kalenderane ve bazen alaycı bir üslup kullanılır. Mahzuni nefes türünde 31 adet şiir yazmıştır. Bu türe aşağıdaki dörtlükler örnek olarak verilebilir:

Ali Ali güzel Ali
Hem akilem hem de veli
Benim derdimin dermanı
Pirim Hacı Bektaş Veli

Ali Ali merdan Ali
Canım sana kurban Ali
Gel benim derdim dermanı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli (S.Z. 1997: 488)

Ağıt: Acılı olayları konu alan şiirlerdir. Ağıtlar yalnız ölüm karşısında değil; savaş, yangın, sel, deprem gibi doğal afetler üzerine söylendiği gibi çeşitli kaza ve hastalıklar karşısında, askere veya gurbete gidenlerin, gelin giden kızların arkasından da söylenir. Ozanın 5 adet şiirinde ağıt türü özelliği görülmektedir. Âşık Mahzuni, akarsuya kapılarak can veren Afşinli Yiğit Mehmet'e şöyle ağıt yakar:

Hurma çayı Hurma çayı
Niye bulanık akarsın
Yiğit Mehmet can veriyor
Kardaşları çabuk varsın (S.Z. 1997: 390)

Alkışlama: Âşğın kendisinin yahut karşıdaki kişinin iyiliğini istemek amacıyla söylediği şiir türüdür. Âşıklar zaman zaman şiirlerini dualarla meydana getirmiş-

Şiirlerinin Şekil ve Tür Özellikleri

lerdir. Ozanın 4 adet şiiri alkışlama (dua) türündedir. Mahzuni bir dördlüğünde “Tanrım dünyayı korusun” diyerek bütün insanlar için dua eder:

Birbirinden farkı yoktur
Tanrım dünyayı korusun
İnsanoğlu mübarektir
Tanrım dünyayı korusun (S.Z. 1997: 310)

Kargışlama: Bir kişi kavram ya da nesnenin kötülüğünün istendiği manzum beddualardır. Ozanın kargışlama niteliği taşıyan 3 adet şiiri vardır. Aşağıdaki dördlükte “Cafer” adındaki bir kişiye şöyle bedduada bulunulur:

Mama verdik dert büyüttük
Arpa ile oruç tuttuk
Seni bile adam ettik
Tuh Allah belanı versin
Cafer Cafer Cafer Cafer (S.Z. 1997: 103)

Yalanlama: En inanılmaz yalanları bulup abartarak şaşırtmayı amaçlayan nazım türüdür. Bu tür şiirlerde âşıklar birbirlerine karşı âşıklık yeteneklerini göstermenin yanında okuyucuyu veya dinleyiciyi eğlendirme amacı güderler. Ancak âşıklar, çeşitli mecaz ve remzler yoluyla söyledikleri bu yalanların aslında, gerçeğin gizlenmiş şekli olduğunu dile getirmektedirler. Ozanın 3 adet şiiri yalanlama türü özelliği taşır. Yalanlama türüne Mahzuni’nin şu dördlükleri örnek gösterilebilir:

Semer vurduk serçelerin eğnine
Balığı bezirgân yaptık yanına
Ramazan Ağa’nın girdik kanına
Aklımızı Bayram aldı duydun mu?

Senem kadın sekseninde doğurdu
Doğan çocuk mama diye bağırdı
Bitirdi de altı kova yoğurdu
Bir dakika uykuya daldı duydun mu? (S.Z. 1997: 169)

IV. BÖLÜM

ŞİİRLERİNDE KULLANDIĞI TEMALAR

Toplumsal ve Ekonomik Konular

Halk: Âşık Mahzuni Şerif'e göre halk; tarlada, tezgâhta çalışıp yorulan işçi, cephede göğsünden vurulan Mehmetçik'tir. "Benim adım halktır." diyen ozan, halka zulüm edenleri şöyle eleştirir:

Tarlada tezgâhta yorulan benim
Cephede göğsümden vurulan benim
Benim adım halktır serilen benim
Vur bana sen suçu ört var değil mi? (S.Y. 1999: 71)

Mahzuni'nin yolu, "Hakk'tan gelen halka giden" bir yoldur. Bu yol, son derece sarp ve engellerle doludur. Bu yol; On İki İmam'ın, erenlerin, evliyaların ve âşıkların gittiği yoldur:

Hakk'tan gelir, halka gider
Bizim yollar, bizim yollar
Sarplardan sarplara düştü
Bizim yollar, bizim yollar (S.Z. 1997: 218)

Bir şiirinde dostların attığı taştan dolayı çok üzülen ozan, "yanlış anladımız beni" diyerek gerçek amacının halkının hakkı için mücadele etmek olduğunu ve bundan dolayı çok gözyaşı döktüğünü belirtir:

Halk için verdim savaşı
Akıttım nice gözyaşı
Dostlar attılar hep taşı
Yanlış anladımız beni (S.Z. 1997: 308)

Onun şiirinde halka beyan ettiğini kendisi yapmayan kişi, dört kitabı okuduğunu söylese bile kör olarak görülür:

Kanadım Değdi Sevdaya

Tahammül dünyanın başıdır başı
Dost için akıttım gözümde yaş
Halka öğrettiğin yapmayan kişi
Dört kitap okudum dese de kör bana bana (S.Z. 1997: 79)

Hak: Âşık Mahzuni'nin şiirlerinde en çok dikkat çeken konulardan birisi de insan hakkı, kul hakkı konusudur. Şiirlerinde her zaman kul hakkını savunan ve hakkı yenen insanların âdeta konuşan dili olan Mahzuni, yetim hakkı yiyenlere karşı tepkisini şöyle ortaya koyar:

Âdem olan âdem sever
Adaletle boyun eğer
Kul hakkı dünyayı değer
Biz cana kıyar değiliz (S.Z. 1997: 241)

Adalet: 1960'lı yıllarda saziyla, sözüyle, müziğiyle toplum karşısına çıkan Âşık Mahzuni Şerif, Türkiye'nin geçirmiş olduğu badireli bir dönemde, demokrasinin raflara kaldırıldığı, insan hak ve özgürlüklerinin tanınmadığı, baskı ve zulmün hüküm sürdüğü bir ortamda ülkenin adalet sistemini yöneten hâkimlere ve mahkemelere tepki gösterir. Ozana göre, bir ülkede hâkim adil olmayıp suçlu cezaya çarptırılmayınca gerçek anlamda adalet tesis edilemez:

Adaletle günah gelir
Hâkim adil olmayınca
Merhamet ikiyüzlüdür
Suçlu ceza bulmayınca (A.İ.A. 2006: 242)

Anayasa: “Anayasamız” adlı şiirde meclisteki milletvekillerine seslenen ozan, haksız ve vurguncuyu koruyan, adaleti tesis edemeyen bir anayasa için “*Kimlere göredir anayasamız?*” diyerek tepkisini şöyle ortaya koyar:

Bize kim danıştı bir oydan başka
Kimlere göredir anayasamız?
Alt tarafı beş yüz kişi değil mi?
Kimlere göredir anayasamız?

Karşı gelmiyorum yanlış olmasın
Nimet size kalsın bize kalmasın
Böyle yapan Allah'ından bulmasın
Kimlere göredir anayasamız?

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Bir mecliste dört yüz elli erimiz
Onların var bizim yoktur yerimiz
Nasıl temsilcilik vekillerimiz
Kimlere göredir anayasamız?

Elbette ki çoban yasa yapamaz
Demek değildir ki hakka tapamaz
Bu millet büyüktür şaşıp sapamaz
Kimlere göredir anayasamız?

Haksız korurken yasa susmakta
Vurguncu vururken yasa susmakta
Adalet dururken yasa susmakta
Kimlere göredir anayasamız? (M.Ş. 1995: 51)

Ekonomik Eşitsizlik: Türkiye, 1950'li yıllardan köyden kente başlayan göçle birlikte bir değişim geçirmiştir. Köy kültüründen şehir kültürüne adapte olmaya çalışan insanlar, birçok sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. İşte böylesine bir dönemde Âşık Mahzuni şiirlerini, eserlerini üretmeye başlar. O içinde yaşadığı toplumun ekonomik adaletsizlikle yönetilmesine itiraz eder ve bu durumu şiirinde söyle dile getirir:

Kimi hızlı gider uzun yol tutar
Kimi altun satar kimi pul yutar
Kimi soğan bulmaz kimi bal yutar
Kimi parmağını yalamış gider (S.Z. 1997: 84)

Fakirlik: Fakirlik, ekonomik ve teknolojik anlamda gelişimini sağlayamamış ülkelerin, en önemli sorunlarının başında gelen toplumsal bir olgudur. Çağının tanığı olan halk ozanlarının, halkın içinde bulunduğu bu tabloyu şiirlerinde yansıtması her şeyden önce bir sanatçı olarak üzerlerine düşen bir görevdir. Bu duruma kayıtsız kalmayan Mahzuni Şerif fakirliği, köylerin problemlerini, sağlık sorunlarını, ağaların köy halkını sömürmelerini şiirlerinde sıkça dile getirmiştir. Bir şiirinde karnı aç, fakir olan insanların derdine dikkat çeken ozan, doktordan bu derde bir çare bulmasını ister:

Avrat yığın saydı benim karnım aç
Keyif için gelmedik bura doktor bey
Fukara acından yaz da bir ilaç
Olsun derdimize çare doktor bey (S.Z. 1997: 133)

Kanadım Değdi Sevdaya

Ozan milletin malını yiyen beylere seslenerek çul ile halının kıyas edilemeyeceğini, milletin malının yemekle tükenmeyeceğini söyler. Şiirde “çul” fakirliğin göstergesi, “halı” ise zenginliğin göstergesi olarak kullanılmıştır. Ayrıca zenginliği simgeleyen mekânlar olarak köşk, saray ve hanlar da kullanılır. Şiirde, zengin-fakir karşıtlığı eşyalar ve mekânlarla somutlaştırılmıştır. Ancak dikkati çeken bir nokta, zenginlerin sahip olduğu mekânların fakir insanlar tarafından yapıldığıdır. Ozana göre önemli olan bu mekânlara sahip olmak değil; insan olmak, kalbinde sevgi ve saygı taşımaktır:

Gıyas edilir mi çul ile halı?
Kimler yapmış size böyle bir yolu?
Yemekle biter mi milletin malı?
Yiyin babo yiyin meydan sizindir

Köşkler saraylar hanlar sizin ama
Onu yapan eller, emekler bizimdir
Mahzuni bizimdir, sevgi bizimdir (S.Z. 1997: 90)

Âşık Mahzuni'nin “*Mehmet Emmi*” şiirindeki Mehmet ismi; fakir, ezilmiş ve perişan Anadolu insanını simgeleyen bir isimdir. Anadolu'da Mehmet ismi en çok kullanılan isimlerden biridir. Mahzuni bir şiirinde; fakir, çaresiz ve sefil bu insanlara seslenerek bir çift öküzün artık geçinmeye yetmeyeceğini anlatmaya çalışır. Bu duygularını anlatırken de çiftçilerin öküzle tarla sürerken söylediği “aha ve deha” gibi seslenme ünlemlerini kullanarak şiirine bir acıcılık katar:

Bir çift öküz yeter mi?
Aha Mehmet emmi
Böyle baca tüter mi?
Daha Mehmet Emmi

Çoluk çocuk uyumaz
Aha Mehmet emmi
Aç insanlar yatamaz
Deha Mehmet emmi

Bu tarla susuz tarla
Aha Mehmet emmi
Daha zorla ha zorla
Deha Mehmet emmi

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

On çocuk arpa yiyor
Aha Mehmet emmi
Beyler bunu bilmiyor
Deha Mehmet emmi

Mehmet emmi irezil
Deha Mehmet emmi
Vallahi yalan değil
Deha Mehmet emmi

Gidelim mahkemeye
Aha Mehmet emmi
Mahzuni Şerif geldi
Deha Mehmet emmi (S.Z. 1997: 232)

Bir şiirinde “vicdan bakkalı” ve “hak pazarı” gibi alışılmamış bağdaştırmaları kullanan ozan, kendisini “*insan tartacak terazi*” ve “*fakirin ekip biçebileceği bir arazi*” olarak görmek ister. Bu arazide yoksulun yiyecek ihtiyacı olan buğday olmak ister; çam, ardıç ağacı olup yakacak ihtiyacını karşılamak ister:

Vicdan bakkalında hak pazarında
Ben insan tartacak terazi olsam
Toprak insanların hizmetindedir
Fakire bir karış arazi olsam

Olsam buğday ekseler
Bereketim dökseler
Çam olsam, ardıç olsam
Kesip kesip yaksalar (S.Y. 1999: 59)

Para: Her zaman çok kazanmaya ve hiç doymak bilmeyen bir anlayışa sahip olan kapitalist düzenlerde para, sermaye sahipleri için her şeydir. Her türlü çıkar ilişkileri para üzerine kurulur. Aslında para insanları ihtiyaçlarını karşılamaları ve mutlu bir şekilde yaşamaları için bir araçtır. Fakat bu araç, amaç haline getirildiğinde baronların, parayı elinde tutan insanların gözünü daima daha çok kazanma hırsı bürür. Hatta bu uğurda insanların sağlıkları, hayatları feda edilir. Âşık Mahzuni Şerif bir dördlüğünde, “*devrin peygamberi kesildi para*” ifadesiyle paranın ne kadar kutsallaştırıldığı ve bir meta olduğu gerçeğini ortaya koyar. Ayrıca “*fakir fukaraya güneş kapkara*” dizesiyle de fakirlerin içinde bulunduğu karamsar duygu hâli yansıtılır:

Kanadım Değdi Sevdaya

Seneler geçse de onmaz bu yara
Fakir fukaraya güneş kapkara
Devrin Peygamberi kesildi para
Hastalar çiğ yer doktor efendim (S.Z. 1997: 216)

Zam: Bir malın fiyatını arttırmak ve bir fiyat üstüne yeni bir fiyat katmak demektir. Mahzuni Şerif'in yaşadığı dönemde Türkiye'nin en çok dikkat çeken sorunlarından biri de zam sorunudur. Yüksek enflasyonun olduğu o yıllarda sık sık ürünlere zam yapılması fakirin belini bükmüştür. Kalabalık nüfusa sahip yoksul ailelerin zamdan dolayı yaşadığı üzüntü, halkın dertlerine duyarlı ozanımızın gözünden de kaçmamıştır. Ozan şiirinde, yoksulun evini “çürük mağara”ya benzetir ve zammı şöyle eleştirir:

Bizim çürük mağarada
Zam üstüne zam yapılır
On dört nüfus bir arada
Gam üstüne gam yapılır
Hele de bir tam yapılır (S.Z. 1997: 270)

Yapılan zamlar öyle bir hal almıştır ki âdeta yoksulu açlıktan öldürecek noktaya ulaşmıştır. Dörtlükte adalet sistemini eleştiren ozan açlığı “en büyük lanet” olarak nitelendirir:

Bu ne biçim adalettir
Öldürecek zam fakiri
Açlık en büyük lanettir
Öldürecek zam fakiri (S.Z. 1997: 276)

Vergi: Bir devleti ekonomik olarak ayakta tutan, devletin halkına eğitim, sağlık ve buna benzer hizmetleri götürmesini sağlayan sistemdir. Vergi her vatandaşın gelir durumuna göre alınır. Demokrasinin ve vatandaşlık bağının güçlü olduğu toplumlarda vergi vermek, herkes için yerine getirilmesi gereken önemli bir görevdir. Ancak adaletin sağlanamadığı, fakirden vergi alınırken zenginlerin vergi kaçırdığı bir ülkenin kalkınması çok yavaş olur. Vergi adaletsizliği toplumun devlete karşı güvenini azaltır ve devlet-vatandaş arasındaki uçurumun artmasına sebep olur. İnsanlar arasında hırsızlık, rüşvet ve vergi kaçırma gibi davranışlarda artış olur. İçinde bulunduğu toplumun sorunlarına ayna tutan Âşık Mahzuni şiirlerinde sosyal ve ekonomik konuları çok yoğun bir şekilde işler. “Vergi” adlı şiirinde vergi vermeyenleri çok ağır dille eleştirir. Mahzuni'ye göre vergi bir toplumun “namus borcu”dur:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Bir devlet vergisiz yaşar mı beyim
Hak düşmanı yobaz vergi vermiyor?
Ne kesilir kıçıkırık memurdan
Fakat piç hilebaz vergi vermiyor

Fabrikayı ev gösteren Allahsız
Yatıp uyumakta kedersiz ahsız
Nasıl da yediniz kansız silahsız
Kış patronu bu yaz vergi vermiyor

Manokyanlar kerhanede veliler
Namus mektebinde beklemeliler
Tüm vergi veriyor bütün deliler
Şu kaderi beyaz vergi vermiyor

Neler geldi geçti Mahzuni budur
Kimseye demedim günahım şudur
Vergi bir toplumun namus borcudur
Her nedense kurnaz vergi vermiyor (M.Ş. 1995: 136)

Köy Sorunları: 1950 yılından önce nüfusun çoğunluğunun yaşadığı köylerdeki nüfus yoğunluğu, bu yıllardan sonra köyden kente başlayan göç ile birlikte azalma göstermiş ve şehirler cazibe merkezi olmaya başlamıştır. Şehirler rahat yaşam ve sağlık imkânları sunarken köyler, bu hizmetlerden uzun yıllar mahrum kalmıştır. Köylerde elektrik yoktur, yol yoktur, su yoktur, doktor yoktur. Bu tür köy sorunları, 1980’li yıllara kadar devlet ve seçimle iş başına gelen hükümetler tarafından göz ardı edilmiştir. Ancak 1980’li yıllardan itibaren kırsal kesime hizmetler götürülmeye başlanmıştır. Ne yazık ki bugün dahi köylerimizde birtakım iyileştirmelere rağmen, altyapı eksiklikleri en önemli sorunlar olarak ortada durmaktadır. Kahramanmaraş’ın Afşin ilçesine bağlı Berçenek Köyü’nde doğan Âşık Mahzuni Şerif, Cumhuriyet Türkiye’sinde köy sorunlarını şiirlerinde işleyen ve bu sorunlara dikkat çeken ozanların ilklerindedir. Yolsuz ve susuz köylerin sefaletine ozanın şiirlerinde dikkat çekilir. “*Köyüm Köyüm*” adlı şiirde ozanın köyündeki tablo şöyle tasvir edilir:

Ne uzaktır şu Maraş’a
Aman köyüm dertli köyüm
Yol bitmiyor koşa koşa
Aman köyüm yiğit köyüm

Kanadım Değdi Sevdaya

Ocakları tezek dolu
Gözlerime gider külü
Çamurdan çıkılmaz yolu
Eyvah köyüm yiğit köyüm

Avukat yer parasını
Muhtar eker merasını
Kimse sarmaz yarasını
Aman köyüm dertli köyüm

Savaş gelince köy köydür
Seçim gelince köy köydür
Ondan başka hiçbir şeydir
Aman köyüm yiğit köyüm

Aslan yoktur kürkü yoktur
Suyu yoktur parkı yoktur
Bir esirden farkı yoktur
Aman köyüm yiğit köyüm

İstanbul'un şosesi var
Gizli gizli köşesi var
Şehirlerin neşesi var
Eyvah köyüm canım köyüm

Üç jandarma bir karakol
Yumurtası tavuğu bol
Ne okulu var ne düzgün yol
Eyvah köyüm yiğit köyüm (S.Z. 1997: 145-146)

Bir dördlükte ise, “*derdin sağı solu yoktur*” diyen ozan, hükümete ulaşacak güçlerinin olmadığından yakını ve Türk siyasetinde “Karaoğlan” lakabıyla bilinen Bülent Ecevit’e seslenir, ondan açlığa çare bulmasını ister:

Bilirsin ki bizim köyün yolu yok
Hükümete ulaşacak kolu yok
Bizim derdimizin sağı solu yok
Açlığa bir çare bulacaksan gel (S.Z. 1997: 215)

Köy-Kent Çatışması: “*Sentez*” adlı şiiri için: “*Kır kesiminin insanlarıyla şehirli insanlar arasında çok ilginç çekişmeler yaşanır. Bunlardan birincisi kentlinin köylüyle uzlaşmak istemeyen ve köylüyle alay eden dil faktörüdür. İkincisi ise, köylüde belirgin olan kompleksin şehirli*

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

hemşerisine tepkiyle yansımadır. Aslında köylerimizde yaşayan hurafe ve otantik yanlışlıklarla kentlerimizde yaşayan yapay kibarlık, suni bilgelik eşdeğerdedir.” açıklamasını yapan Âşık Mahzuni, köy ile kent insanları arasındaki çatışmayı, kültür ve davranış bakımından değerlendirir ve şiirinde bir köy-kent karşılaştırması yapar:

Bizde ağa diye dalga geçilir
Fakirin birazcık sırtı çullusu
Dağ başında beş teşekkür bilirse
Abdalın aklınca İstanbullusu

Arefe günleri kına yakınır
Güvercinden karıncadan sakınır
Peçeler içinde namus takınır
Kimseye bilinmez kötü yollusu

Elinde bir kalem köşeler yazar
Duru gönüllerin köşkünü bozar
Tanrı bir kerecik etmemiş nazar
Şerefsiz bilginin dili ballısı

Mahzuni zehirdir hak kolay yenmez
İnsanın kâmili kolay gücenmez
Her milletin efendisi tükenmez
Hele de yiğidin göksü kıllısı (M.Ş. 1995: 20)

Ağalık Düzeni: Ağalık sistemi, toprak yönetiminin tek bir kişi elinde toplandığı, toprağın ağaya bağlı ırgatlar tarafından boğaz tokluğu karşılığında işlendiği, töre hükümlerinin geçerli olduğu, kendi içine kapalı bir sistemdir. Özellikle bir dönem Türkiye'nin bir gerçeği olan ağalık düzeni, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde halkın fakirleşmesinde etkili olmuştur. Ağalık sistemi içerisinde çalışan insanlar hep ekmeğini düşünmeye mahkûm edilmiş, yetki ve zenginliklerini kaybetmek istemeyen ağalar tarafından sürekli baskı altında tutulmuşlardır. Göç ve kentleşme sonucu toprak eski değerini yitirmiş ve dolayısıyla toprak ağalarının da saltanatı sarsılmıştır. Ağalardan birçoğu iflas etmiş, topraklarını satmış ya da miras yoluyla toprak bölünmesi sonucunda ağalık sistemi gelecek kuşaklara aktarılammıştır.

Âşık Mahzuni o dönem Türkiye'nin bir gerçeği olan “ağalık sistemi” sorunlarına dikkat çeker, şiirlerinde toprak ağalarının baskılarını, zulümlerini, sömürülerini dile getirerek sömürü sistemine başkaldırır. Ağaları “kene gibi sömürücüler” olarak nitelendiren Âşık Mahzuni'ye göre yalnızca köylerde değil, şehirlerde de varlık göstermekte olan bu sistemde halkı sömüren herkes ağadır. 1950'li yıllar Cumhuriyet sonrası en temel değişimlerin olduğu yıllardır. Bu dönemde kapitalizmin, toprak

ağalarını daha da güçlendirmesiyle yoksul köylü, yaptığı işten ücret alan bir “tarım işçisi” haline gelmiş ve hızla fakirleşmeye başlamıştır. Ağalık sisteminin konu alındığı “Satılıyor Berçenek” adlı şiirinin yazılış öyküsünü ozan şöyle anlatır: ‘Ağa Kadıroğulları, Berçenek Köyü’ne yerleşip köyün boş arazisini tarla yaparak işlemeye başlarlar. Ayrıca ağa höyüklerin yazılı olduğu tapu belgelerini köylüye göstererek köylünün arazisine de göz koyar. Tarlalarını ekip biçebilirsiniz ancak hâsıllattan çıkan payımı vermek zorundasınız diyerek köylüyü haraca bağlar. Mahzuni’nin dedesi Mehmet Kaye (muhtar) döneminde köy halkı bu haraç zulmünden kurtulur. Ağa boş durmaz köyü mahkemeye verir ve köylüyü işgalci durumuna düşürür. Okuryazar olmayan Muhtar Koca Durmuş Aslan’ın kandırılması ve yanlış imza atılması sonucu köyün arazilerini geri almak iyice zorlaşır. 1963 yıllarında Durmuş Ali Kul’un muhtarlık döneminde de aynı ağa köylü tarafından darp edilir. Her geçen gün daha da kötüye giden bu durum en sonunda köylünün ve ağanın avukatlarının bulduğu yolla (bu sorun) bir çözüme kavuşturulur. Köye bir bilirkişi tarafından bir değer biçilir ve kararı her iki taraf da kabul eder. Köy seksen bin liraya satılmış olur ve böylece dava kapanır. Tapu kadastro köye gelip herkesin arazisini tapulaştırır.’”

Duyun insanlar duyun
Satılıyor Berçenek
Berçenek benim köyüm
Satılıyor Berçenek

Aslanlar hep yiyor et
Hangi derde diyem evet
Bize baksın hükümet
Satılıyor Berçenek

Bizi korusun hükümet
Satılıyor Berçenek
Çoluk çocuk dağılacak
Yoksulluklar boğulacak
Bilmem ki halim ne olacak
Satılıyor Berçenek

Elbistanlı çıktı dağa
Baktım bahçeye bağa
Alır köyümü ağa
Satılıyor Berçenek

Yüreğim yaralıdır
Bilmem ağam nerelemdir
Kul Mahzuni oralıdır
Satılıyor Berçenek (S.Z. 1997: 393-394)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Onun şiirinde köyün merasımı süren ve kendi arsasından yer gitmesin diye anasının mezarını yola kazan Kerim Ağa şöyle eleştirilir:

Sürdü köyün merasımı
Kurmak için binasını
Yola gömdü anasını
Kerim ağa Kerim ağa vallahi billahi (S.Z. 1997: 297)

İşçi Sorunları: Âşık Mahzuni 1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar Türkiye'nin geçirmiş olduğu süreçte, demokrasinin askıya alındığı, resmi ideoloji tarafından insanlara baskı ve zulüm uygulandığı bir dönemde toplumun sorunlarını haykırmaktan geri durmaz. Şiirlerinde fakirliği, ekonomik adaletsizliği, soygunculuğu, ağaları, beyleri, hak ve adalet gibi sosyal konuları dile getirerek dönemin iktidarını eleştirir. Bu çalkantılı yıllarda ozanın üzerinde durduğu konulardan birisi de işçilerin sorunlarıdır. Bir sosyal sınıf olarak işçi sınıfının haklarını savunmak için şiirini bir araç olarak kullanan ozan, bu noktada işverenler tarafından sömürülen işçilerin sevgisini ve sempatisini kazanır. Ozan “*Vurulmuş Gelir*” adlı şiirinde tamir işçisinin, kömür işçisinin ve demir işçisinin içinde bulunduğu zor şartları ortaya koyar ve ezilen işçilerin hakkını savunarak onlar için “kemik kemir işçisi” ve “ömür işçisi” imgelerini kullanır. Bu iki imge; işçilerin ezilmişliğini, çaresizliğini göstermek bakımından önemlidir. Bir yanda hakları gasp edilen, kemik kemirmeye ve ömür boyu çalışmaya mahkûm edilen işçi sınıfı, diğer yanda ise, bu işçilerin sırtından köşeye dönen patronlar vardır. Ancak tüm zenginliğine rağmen devletten vergi kaçırınlar da onlardır. “*Mahzuni doğranır doğruyu dese / Kim kulak verir ki böyle bir sese*” diyerek ümitsiz bir psikoloji içerisinde olsa da işçilerin bu durumu karşısında eleştirisini ve tepkisini ortaya koymaktan çekinmez:

Direnir çırpınır yağın içinde
On yaşında başlar tamir işçisi
Yedi kat derinde dağın içinde
Allaha emanet kömür işçisi

Seçeneği yoktur bugünde dününde
Tek günü var ya bayram ya düğünde
Şaka değil bin derece önünde
Erir ekmek diye demir işçisi

Kiminin insana çok batar dişi
Kimisi soyarak yapar tefişi
Kiminin havyarlı bal yemek işi
Kimisi de kemik kemir işçisi

Kanadım Değdi Sevdaya

Mahzuni doğranır doğruyu dese
Kim kulak verir ki böyle bir sese
Takdiri hak mıdır, nedir, ne ise
Demek böyle gider ömür işçisi? (M.Ş. 1995: 126)

Yazılı ve görsel basında zaman zaman karşılaştığımız maden ocaklarının patlaması sonucu hayatını kaybeden kömür işçileri için yazılmış olan “*Madenciler*” adlı şiirinde ise Âşık Mahzuni, yerin yüzlerce metre altında çalışan, zehir soluyan, her an grizu patlaması korkusuyla karşı karşıya kalan kömür işçilerin içinde bulunduğu ağır şartları dile getirir ve onların kaderlerini kömüre benzetir:

Kara kuyular derindir
Burda kalır madenciler
Ücreti bir aferindir
Zehir solur madenciler

Bir de kara yüzleri var
Yaşamdan hayli uzak
Kömür gibi kadere bak
Bilmem nolur madenciler

Grizu gelir uykuda
Nice canlar yuta yuta
Biz cennette, o uykuda
Toptan ölür madenciler

Dile kolay kuyu dibi
Salınır gezer sağ gibi
Bin senelik maden gibi
Fosil olur madenciler

Yeryüzünde sevda güzel
Derinlerden selam eder
Bu dünyadan kömür gider
Duman gelir madenciler

Der Mahzuni kuyu dardır
Bize kolay ona zordur
Bir onurlu teri vardır
Bunu bilir madenciler (S.Z. 1997: 471-472)

Almanya İşçi Göçü: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra aralarında Türkiye'nin de bulunduğu az gelişmiş ülkelerden, gelişmiş ve iş gücüne ihtiyaç duyan Batı Avrupa ülkelerine bir göç akımı başlamıştır. Türkiye, 1961'de Almanya, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa, 1967'de İsveç'le resmi anlaşma imzalayarak bu ülkelere işçi göndermiştir. Bu göç sürecinde en fazla işçimiz Almanya'ya göç etmiştir. Elinde tahta bir bavulla giden ve tren garlarında Almanlar tarafından bandolarla karşılanan bu insanlar için göç süreci, birçok sorunları da beraberinde getirmiştir. Türkiye tarafından döviz getiren bir kazanç kapısı olarak görülen, Almanlar tarafından da sonraki yıllarda *"biz işçi istedik ancak insanlar geldi"* diye itiraf edecekleri bu insanların sorunları yıllarca görmezden gelinmiştir. Dil bilmeyen ve ailelerini vatanında bırakmak zorunda kalan işçilerimiz, bir yandan İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan sanayisi yerle bir olan Almanya'nın bozulan sanayisini ve altyapısını onarmak için canla başla çalışırken diğer yandan da memleketlerindeki eş ve çocuklarının özlemleriyle yanıp tutuşmuşlardır. Birçoğu bir traktör, bir tarla parası biriktirip dönmek için giden bu insanlar, buraya gelmenin kolay ancak gitmenin zor olduğunu yıllar sonra anlamışlardır. Bu dönemde Batı Avrupa'da kalıcı oldukları anlaşılan vatandaşlarımızın dinî ve kültürel değerlerinden kopmalarını önlemek, yabancı kültür içerisinde asimile olmaktan kurtarmak için âşıklık geleneğinin temsilcileri olan âşıklarımız, kültür aktarıcılığı anlamında önemli bir işlev görmüşlerdir. Bu âşıklardan birisi olan Âşık Mahzuni, birçok kez Batı Avrupa ülkelerinde konserler vererek bu işlevi yerine getirmiştir. Almanya'nın Köln şehrinde bir müddet de yaşamış olan ozan, türküler söyleyerek gurbetçi vatandaşlarımızın duygularını, acılarını, özlemlerini dile getirmiş, gurbetçi vatandaşlarımızın sorunlarını da yakından gözlemleme imkânına sahip olmuştur. Bir şiirinde, Almanya'ya işçi olarak giden gurbetçi vatandaşlarımızdan vatanlarına geri dönmelerini isteyen ozan, *"Almanya kardaşımı geri ver."* diyerek göç dramını gözler önüne sermektedir:

Onun burda taşı toprağı vardır
Almanya kardaşımı geri ver
Düz ovası yeşil yaprağı vardır
Almanya kardaşımı geri ver
Dön anam, dön babam dön dön Anadolu'ya (S.Z. 1997: 279)

"Almanya'ya Çağrı" adlı şiirinde 1980 döneminde yurt dışına kaçıp giden ve ülkesine küsen insanımıza seslenerek *"Dönüp gelin Anadolu bizindir."* diyerek onları vatanlarına davet eder:

Kanadım Değdi Sevdaya

Bize küsüp bizden kaçıp gidenler
Dönüp gelin Anadolu bizimdir
Hiçbir ana yavrusunu bırakmaz
Binin gelin Anadolu bizimdir

Vallahi billahi yemin edeyim
Benim toprağında ipe gideyim
El kapısı iyi değil ne deyim
Dönün gelin Anadolu bizimdir

Bak Ayşe ağlıyor, Elif sızlıyor
Senin memleketin seni gözlüyor
Alamanya bize kimi gizliyor
Dönün gelin Anadolu bizimdir (A. İ. A. 2006: 221-222)

Bir dönem bazı baskılardan ve tutuklamalardan dolayı memleketini terk etmek zorunda kalan ozan, bu konudaki düşüncelerini: “*Şair yani bir ozan, âşık bir memleketi terk etmek zorunda kalmış ise o memleket utansın be utansın. Şair yalan söylemez. O gittikten sonra onun eserleriyle kanun yaparlar bu memlekette... Vay dünya vay! Dünya âşıklara kalmadığı gibi, onun memleketine de kalmaz.*” diyerek ortaya koyar. Aşağıdaki dörtlükte bir ozanın düşüncelerinde özgür olması ve onlara baskı yapılmaması gerektiği dile getirilmiştir:

Anladım ki ellerine
Prangalar vurulmalı
Ben zincire dayanmıyorum
Bu zincirler kırılmalı (S.Y. 1999: 121)

Savaşlar: Âşık Mahzuni, 1990’lı yıllarda Bosna Hersek’te, Azerbaycan’ın Karabağ Özerk Bölgesi’nde Müslümanlara ve kardeş ülke insanlarına yapılan soykırıma tepki gösterir. “*Doksanlı Yıllar*” adlı şiiri için: “*Dünyalı olduğumu söylemiştim. Yalnız kendi yurdum Türkiye’de değil, dünyanın her yeri insanların ana vatanıdır. Dünyanın her bölümünde doğacak felaketler mutlaka insanlığın, bizim felaketlerimizdir. Haksızlıkların son bulması yine biz insanoğlumun elindedir.*” değerlendirmesini yapan ozan bu şiirde, uğursuzluk olarak nitelendirdiği savaşların ülkemizi de sardığından yakınır “*Bu fatura Şırnak’a mı Van’a mı?*” diyerek savaşlara tepki gösterir:

Çok yürekler ezdi doksanlı yıllar
Bosna’ya mı yan, Azerbaycan’a mı?
Uğursuzluk bizim eli de vurdu
Bu fatura Şırnak’a mı Van’a mı? (M.Ş. 1995: 25)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Bir dördlükte, Vietnam'ın Amerika ile yaptığı savaşı bizim Çanakkale Savaşı'mıza benzeten ozan, Körfez Savaşı'na da dikkat çekerek Saddam Hüseyin'in başarısızlığını “Dökülmüş Saddam'ın kara yelesi” dizesiyle ortaya koyar:

Dün biterken Vietnam'ın belası
Uzak doğuların Çanakkale'si
Dökülmüş Saddam'ın kara yelesi
Kahpe felek kanlılardan yana mı? (M.Ş. 1995: 25)

Aynı şiirin son dördlüğünde, “Kökü yansın savaş denen bu çalı” diyerek savaşı bir çalıya benzeten ozan, Rusya'nın Afganistan işgaline de karşı çıkar:

Mahzuni bir tuhaf dünyanın halı
Kökü yansın savaş denen bu çalı
Hayber diyarında halkın vebalı
Şu Rusya'ya mı Afganistan'a mı? (M. Ş. 1995: 25)

Ozan Orta Doğu'da çıkan ve kan gölüne dönen ülkelerin durumu için Allah'a yalvararak O'ndan yardım ister:

Koca dünya neden size inandı
Dağlar alev aldı denizler yandı
Yazık Ortadoğu kana boyandı
Tarih gönlümüzü kurdu da gitti
Vay vay tabibim yardım et
Tabibim esirge Ortadoğu'yu (S.Z. 1997: 396)

Filistin Sorunu: Âşık Mahzuni Şerif şiirlerinde Filistin sorununa da kayıtsız kalmaz. Orta Doğu'nun yıllardır kanayan yarası Filistin sorununa dikkat çekerek ezilmiş ve toprakları elinden alınmış Filistin halkı için şöyle dua eder:

Mahzuni doğuda kalmaz bu nişan
Ağla gözüm ağla hıçkırık boşan
Ezilmiş Filistin halklar perişan
İnsanların yeri yurdu da gitti
Vay vay tabibim yardım et
Tabibim esirge Ortadoğuyu (S.Z. 1997: 396)

Terör Sorunu: Ülkemizin kırk yıldır en önemli sorunlarından biri olan terör sorununu da gündemine alan Âşık Mahzuni Şerif, bu sorunun artık çözülmesi

Kanadım Değdi Sevdaya

gerektiğini ifade eder ve şiirinde “Doğu’nun bahtsız diyarı” olarak nitelendirdiği Diyarbakır’da yaşayan insanların terörden dolayı çektiği sıkıntıları yansıtır:

Bir geceye benzemiyor
Diyarbakır geceleri
Bulutları süzemiıyor
Diyarbakır geceleri

Diyarbakır ovaları
İnliyor hep zarı zarı
Doğu’nun bahtsız diyarı
Diyarbakır geceleri

Mahzuni’yim ne diyorum
Canı dosta adıyorum
İşte geldim gidiyorum
Diyarbakır geceleri (S.Z. 1997: 177-178)

İrkçılık: İrkçılık ve milliyetçilik kavramları, anlamları bakımından farklı anlamları ihtiva eder. İrkçılık kavramına geçmeden önce Türkiye’deki milliyetçilik düşüncesinin geçirdiği evrime göz atmak gerekir. Osmanlı’nın son dönemlerinde aydın tabakasını etkileyen Türkçülük akımı, Türk diline ve kültürüne olan ilgiyi arttırmıştır. Bu akım, 1908-1918 döneminde aydınlar arasında gelişen ve Kurtuluş Savaşı sırasında soldan sağa bütün sosyal grupları ortak amaç uğruna seferber etmek için kullanılmıştır. İrkçılık ise, kafatası milliyetçiliğine kadar giden, bir ırkın diğer ırklardan üstün olduğunu savunan düşüncenin adıdır ve her zaman Türkiye’nin birlik ve bütünlüğü için bir tehdit olmuştur. Doğudan batıya ülkesinin her karış toprağına âşık olan Mahzuni, Türk ırkçılığına, “*Sanki Hakk’ın Türk’ten gayrı kulu yok*” diyerek tepki gösterir:

Der Mahzuni Hakk’tan gayrı ulu yok
Bunu anlatmanın başka yolu yok
Sanki Hakk’ın Türk’ten gayrı kulu yok
Çeşit çeşit boya düştü bu ozan (M.Ş. 1995: 101)

Başka bir dördlüğünde bütün insanların tek soydan geldiğini belirten ozan “*Üstün insan olur üstün soy olmaz.*” diyerek insanların hepsini eşit görür, dört kitabın Tanrısının tek olduğunu vurgular:

İnsan soyu bir tek soydur efendim
Üstün insan olur üstün soy olmaz
Çünkü birdir dört kitabın tanrısı
Üstün insan olur üstün soy olmaz (M.Ş. 1995: 139)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

“Çingene” adlı şiirinde, toplum tarafından aşağılanan “buçuk millet” olarak görülen, göçebe olarak şehirden şehre dolaşan, ancak son yıllarda bir bölümü yerleşik hayata geçen Çingenelere sahip çiklir ve onların dramları dile getirilir:

Çingenenin ellerinde kalburu
Bir elinde kalbur birinde deri
Bunu seven yok mu insanın biri
Çingene, Çingene

Hayat sana mengene
Âlem oturup kalkar
Sen serserisin gene

Eşek pastırması sucuk olur mu?
Gelip giden böyle cacık olur mu?
Ey insanlar insan buçuk olur mu?
Çingene, Çingene dara düştün sen gene

Mahzuni Çingene
Amma adamdır o gene
Adamdır amma neden
Adı olmuş Çingene (S. Z. 1997: 280)

Başörtüsü Sorunu: Türkiye’de muhafazakâr kesimin bir dönem en önemli sorunlarından olan başörtüsü konusuna da değinen Âşık Mahzuni, bu konuyu bir özgürlük talebi olarak görür ve “Bacı” diye nitelendirdiği başörtülü kızlara şiirinde şöyle destek verir:

Örtmek istiyorsa bacı başını
Vurma ona gönül kıran taşını
Herkes kendi siler gözüün yaşını
Dervişin giydiği çula karışma(M.Ş. 1995: 157)

Memurlar: Şiirlerinde memurların zorlu hayat mücadelesine de yer veren Âşık Mahzuni yakından tanıdığı komşusu memur Fikri Bey için yazdığı “*Fikri Bey*” adlı şiirinin başında şu açıklamayı yapar: “*Bir Fikri Bey tanıdım. Kendisi gibi olan bütün Fikriler Necatiler, Mehmet Beyler, Hasan Beyler ayarında. Yıllarca komşu olduk Fikri Bey çalışkandı diirüsttü, altı çocuk yapmıştı. Aldığı, ayın sonunu getirmeye yetmiyordu. Fikri Bey otuz sene koştu, koştu, konuştu, dert yandı ve ölüirken başındaydım, iki okkalı küfürle bizlerden ayrıldı.*” Bu şiirde Âşık Mahzuni, Fikri Bey şahsında bütün memurların içinde bulunduğu zorlu hayat mücadelesini dile getirir:

Kanadım Değdi Sevdaya

Ne gerekli bende insan demeye
Toru topu sen bir memur Fikri Bey
Hakkın var mı senin tatlı yemeye
Baklavaya layık amir Fikri Bey

Ona da baklava artandan kalmış
Bilir misin asıl tadı kim almış
Üzülme gardaşım olanlar olmuş
Bundan sonra zordur tamir Fikri Bey

Yedi büklüm daireden çıkarsın
Bir bakkala bir kasaba bakarsın
Tek çareyi çigarada yakarsın
Sana haktan bu bir emir Fikri Bey

Devlet büyük devlet adil devlet hoş
Devlet ulu yoldur koş devlete koş
Tek farkı var devlet dolu fikri boş
Acıkmaz usanmaz demir Fikri Bey

Mahzuni fikriyle dünyada kalsın
Vallahi Fikri Bey şekersin balsın
Yeter ki sultanım vatan sağ olsun
Sen çöplükten kemik kemir Fikri Bey (M.Ş. 1995: 18)

Aydınlar: Osmanlı'da ilmiye sınıfının yerini alan ve on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan aydın kitesinin ana özelliği halktan kopuk olmasıdır. Cumhuriyet döneminde bugünkü modern Türk ulusu oluşurken, aydınlar önemli bir rol oynamayı hedeflemişlerdir. Modernleşmeye başlayan devletin dayanağı haline gelen aydın (münevver) insanlar aynı zamanda Batı kültürüne açılmıştır. Ziya Gökalp "*Halka Doğru*" başlıklı yazılarıyla Cumhuriyet'in ilk devirlerinde halktan çok kopuk olan aydınların kendilerinden beklenen görevi yerine getiremediğini belirtmiştir. Osmanlı toplum hayatında ulema ve tebaa arasındaki çatışma, günümüzde aydın ve halk arasındaki çatışma biçiminde devam etmiştir. Ulemalar her zaman kendilerini halkın üzerinde görmüşler ve halkı küçümsemişlerdir. Bu uçurum edebiyatımıza da yansımıştır. Ulema, aydın sınıfının duygularını ve düşüncelerini terennüm eden "divan edebiyatı" oluşurken bunun karşısında halkın konuştuğu dili konuşan, halk gibi yaşayan ve halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan "Halk Edebiyatı" oluşmuştur. Bugün aydınlar ve halk arasındaki duygu, düşünce ve hayat tasavvuru bakımından görülen bu kopukluk, Âşık Mahzuni'nin "*Aydınlar*" adlı şiirinde eleştirilir. Asırlar

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

boyu halkın dilinden uzak duran ve onlarla iletişim kuramayan aydınların halkı anlayamadığından şikâyet edilir ve “*Bin yıl koştuk aydınların ardından/ Onlar bir gün bize gelemediler*” diyerek sosyolojik bir gerçeğe dikkat çekilir:

Kuşdili döktüler asırlar boyu
Kendi dillerini bilemediler
Dizginle tuttular Fırat'ta suyu
Bizde gözyaşını silemediler

Mahzuni kudurdu kendi derdinden
Zarar gelmez Anadolu merdinden
Bin yıl koştuk aydınların ardından
Onlar bir gün bize gelemediler (S.Z. 1997: 496)

Doktorlar: 1964 yılında ozanın ilk oğlu Emrah dünyaya gelir. Emrah henüz birkaç aylıkken Mahzuni, eşi Suna'yı ve Emrah'ı babası Zeynel'e emanet ederek, vatani görevini yapmak üzere askere gider. Bir gün Emrah hastalanır ve çocuğu o zamanlar sadece iki çocuk doktorunun bulunduğu Elbistan'a götürürler. Ancak doktor tarafından hiç de iyi karşılanmazlar. Bu olay mektupla askerde bulunan Mahzuni'ye bildirilir. İşte bu olay üzerine duygulanan ozan, tüm Türkiye'nin bildiği “*Acı Doktor Bak Bebeğe*” şiirini yazar:

Berçenek'ten yaya geldim
Amman doktor bak bebeğe
Beşiğini elden aldım
Yandım doktor bak bebeğe

Yıkık yuvam kara yasta
Yalvarırım eşe dosta
Annesi bebekten hasta
Amman doktor bak bebeğe

Kuru soğan yağsız aşım
Yırtık bağrım açık başım
Bir şey değil vatandaşım
Amman doktor bak bebeğe

Allah için bir merhem çal
Öldürür beni bu vebal
Param yok ceketimi al
Amman doktor bak bebeğe

Kanadım Değdi Sevdaya

Mahzuni Şerif çobandır
Meskenim dumanlı dağdır
Bebektir amma insandır
Amman doktor bak bebeğe (S.Z. 1997: 294-295)

Siyasi Konular

Askeri Darbeler: 12 Mart 1971 Askeri darbesi koşullarında 68 Kuşağı'ndan Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya, Sinan Cemgil ve Hüseyin Cevayir gibi gençler suçlu bulunarak, dönemin yöneticileri tarafından asılarak idam edilmişlerdir. Âşık Mahzuni bu idam edilenleri “yiğit” olarak adlandırır ve bu gençlerden İbrahim Kaypakkaya için “İbom Ölüyor” adlı bir ağıt yazar. Şiirde insanlığı bozanlara lanet eden ozan, “Yıkılıp gidesi kara düzenler” ifadesiyle dönemin bozuk düzenine tepki gösterir:

Zenciri kolunda gözleri bağlı
Kalenin içinde yatar bir yiğit
Çürümüş vücudu göğsü yaralı
Kalenin içinde yatar bir yiğit
İbom ölüyor düşman gülüyor

Zindancılar falakaya yıkmışlar
İlgıt ılgıt kanalarını dökmüşler
Direm direm tırnağını çekmişler
Kalenin içinde yatar bir yiğit
İbom ölüyor, faşist gülüyor

Sizin gibi insanlığı yiyenler
Vicdan yıkıp kara donlar giyenler
Hani nerede ben yığidim diyenler
Kalenin içinde yatar bir yiğit
İbom ölüyor, dostlar ağlıyor

Mahzuni der çalar, ağlar ozanlar
Lanet olsun insanlığı bozanlar
Yıkılıp gidesi kara düzenler
Kalenin içinde yatar bir yiğit
İbom ölüyor, düşman gülüyor, dostlar ağlıyor (S.Z. 1997: 103-104)

12 Mart'ın hemen ardından politik anlamda toplumsal adaletsizliğe, sömürüye, ve emperyalizme, ağalara ve beylere başkaldıran ozanlar; 12 Eylül'den itibaren bastırılmaya ve susturulmaya çalışılmıştır. Sistemin bu sindirme ve yıldırma politikaları

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

kendini kültür ve sanat alanında da bütün yoğunluğuyla hissettirmiştir. Dönemin muhalif sanatçıları ya cezaevlerine doldurulmuşlar, ya da kendiliklerinden kalemi, sazi ve sözü bırakmışlardır. Bir şekilde üretmeye devam edenler ise eleştirilerini hayli dolaylı yoldan ifade etmişlerdir. Bu dönemde eleştirilerini şiirlerinde üstü kapalı bir şekilde ifade eden Âşık Mahzuni, radyo ve televizyonlarda çalınması yasaklanan “*Dom Dom Kurşunu*” adlı şiiri için “*yapısı özelliğiyle lirik bir parça gibi gözükse de bu eser, 12 Eylül hareketından kaynak bulmuş, bu dönemde yazılıp bestelenmiştir*” demiştir. Yılın türküsü seçilen ve ödül alan bu eser için: “*Dom Dom Kurşunu*” *eşim Fatma Mahzuni’ye olan duygularımı anlatır. Dom dom kurşunu, onun kaşlarının arasından çıktığını farz ettiğim kurşundur.*” değerlendirmesini yapan Mahzuni, dom dom kurşununun gerçek anlamda ceylan, kurt, kaplan ve ayı gibi av hayvanlarını vurmakta kullanılan iri ve tek saçma olduğunun altını çizer; şiirde ise güzellik anlamında kullanıldığını belirtir. Aşağıdaki dördlükte iki kaşın arası tüfek kabul edilmiş, oradan akan güzelliğin de âşğın gönlünü etkilediği ifade edilmiştir:

Kaşların arasından
Domdom kurşunu değdi
Bir avcı vurdu beni
Bin avcı beni yedi (S.Z. 1997: 291)

Maraş Olayları: 1978’te Kahramanmaraş’ta karanlık odakların halkı birbirine karşı kışkırtmak ve Alevi/Sünni çatışması çıkarmak için tezgâhlanmıştı. 19 Aralık’ta başlayan bu olaylar, yedi gün sürmüştür. Siyasi sebeplerle körüklenen Alevi-Sünni ayrılığının ve gerginliğinin tırmandığı bir dönemde Çiçek Sineması’da, “*Güneş Ne Zaman Doğacak*” adlı filmin gösterimi sırasında sol görüşlü kişiler tarafından salona patlayıcı madde atılması, bu olayların fitilini ateşlemiştir. Sağ ve sol görüşlü gruplar arasında çıkan çatışmalarda birçok vatanş hayatını kaybetmiştir. Maraş olayları, 12 Eylül Darbesi’ne sebep olan olaylardan biri olarak kabul edilmektedir. Maraş Olayları karşısında tepkisini ortaya koymakta çekinmeyen Âşık Mahzuni, “*Ahır Dağı Niye Gamlı Gamlısın*” adlı şiirinde, “*Güzel Maraş sana nazar mı değdi?*” diyerek Ahır Dağı diye hitap ettiği Maraş insanına seslenir. Ahır Dağı, Maraş’ın sırtını dayadığı heybetli dağın adıdır. Âşık Mahzuni, “*Maraş Dramı*” adlı plağında türküsünün başında, yaşanan bu olaylar için “*Ökkeş*” isminde simgeleşen Maraş halkına şöyle seslenir: “*Ökkeş, bu dağlar (Ahır Dağı) ortaktır sizinle. Ahır Dağları. Torosların uzantısı ve Binboğalar karşısı Ahır Dağı. Bu ahır dağının eteklerinde yalnız Maraş halkı yaşamaz be Ökkeş. Bu eteklerde; Afşin, Elbistan, Göksun, Türkoğlu ve hatta Malatya halkı da yaşar. Ökkeş vurma bizi! Neden vuruyorsun be Ökkeş. Eğer vuracaksan sen kendi düşmanlarını vur Ökkeş. Bir gün Fransız kurşunu bize atıldığı zaman beraber savaşmadık mı? Emperyalizme karşı be Ökkeş. Belleğin mi zayıf Ökkeş. Haydar’ı, Yusuf Çavuşu niye vuruyorsun?*”

Kanadım Değdi Sevdaya

Emekçinin babasını, emekçinin oğlunu neden vuruyorsun. Vurma emekçiyi be Ökkeş. Ökkeş biliyorum sen Maraşlısın. Bilir misin ki ben de Maraşlıyım. Bilirsin Aşık Mahzuni'yim işte. Beraber kurtardık bu ülkeyi. Bu dağları kurtarıırken, ne mezhep, ne din ne de inanç ayrımı vardı. Ulusal Kurtuluş Savaşı vardı yalnızca. Tüm bunlara rağmen küsmedim sana Ökkeş. Sen gene de vur bizi. Ama biz yine de severiz tüm insanı unutma Ökkeş.” Aşağıdaki şiirde ozan, Maraş olaylarını şöyle protesto eder:

Güzel Maraş sana nazar mı değdi?
Ahır dağı neden, gamlı gamlısın
Mor kayada yigit canlar gezerdi
Ahır dağı niye gamlı, gamlısın

Köyler de yakıldı, yanmadı dağlar
Yavrular ezilmiş, analar ağlar
Denizler tükenmez, damlalar çağlar
Mahirler hiç bitmez, doğar Sinan'lar

Maraş halkı niye gamlı, gamlısın
Allah deyip tespih çekip gittiler
Hakkın binasını yıkıp gittiler
Camilerden gelip, döküp gittiler

Maraş halkı niye gamlı, gamlısın
Bizim inancımız, söküp gittiler.
Der Mahzuni boyun eğme köpeğe
Döner kuzgun üleş, pislik yemeğe
Utaniyom Maraşlıyım demeğe
Maraş halkı yine gamlı gamlısın

Sivas Olayları: Türkiye'de devamlı toplumsal kargaşa çıkarmaya çalışan karanlık odaklar ve güçler, 1993 yılında 1978 Maraş Olayları gibi bir oyunu da Sivas'ta sahneye koymuşlardır. Madımak Oteli'nin yakılmasıyla başlayan olaylarda 37 kişi yaşamını yitirmiştir. “Türkiye sınırları içinde insanı insana kırdırarak bu topraklar üzerinde bir şeyler arayan başka yılanın da parmağı vardır. Ben ülkemi sabırlı olmaya metanete ve sevgiye davet ederim.” Diyen Mahzuni aşağıdaki şiirinde Sivas Olayları'na karşı tepkisini şöyle ortaya koyar:

Günah ne Sivas'ın ne Sivashı'nın
Bin yıllık pusuda yatanlarındır
Hayvan sürüsünün günahı olmaz
Onları elinde tutanlarındır

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

İslam'ı koz edip Kur'an yırtanlar
Hak dostluğu azaldıkça artanlar
Taşı taşa çalıp gizli firtanlar
Bir masada keyif çatanlarındır

Yurtta demokrasi dedik tutturduk
Küçücük düzene yılan yutturduk
Akrep yavrusunu çok avutturduk
Günah şimdi çalım satanlarındır

Mahzuni biter mi bu hegemonya
Ne zaman bilinir Hanya'yla Konya
Bizim dediğimiz şu koca dünya
Bir vatanın değil vatanlarındır (M.Ş. 1995: 30)

Mahzuni “*Kutsal Küller*” adlı yazısında belirttiğine göre, 2 Temmuz 1993 Sivas Olayları’ndan kıl payı kurtulmuştur. Madımak Oteli’ndeki toplantıya ozan da davet edilmiş ancak o, Kültür Bakanlığı’nın Ulus’taki 100. Yıl Kültür Merkezi’ndeki Orta Asya Türk Devletleri sanat gösterilerine davetli olduğu için Sivas’taki programa yedi saat gecikir ve yanmaktan son anda kurtulur. Sivas Olayları’nın planlı bir harekâtın ürünü olduğunu belirten ozan; “*Yüzyılımızda, dünya ulusları arasında silahlı çatışmanın ve bu çatışmayla galibiyetin geçersizliğini fark eden emperyalist arzular, bu kez dermanı, halklar arası kültür farklılıklarında arayarak, kültürleri birbirine çarpmakta ve bu çarpışmada, fiziki savaşı başlatmak istemektedir.*” diyerek Sivas’ta dolayısıyla Türkiye’de emperyalist güçlerin oynadığı oyunlara dikkat çeker ve “*Sivas Dramı*” adlı şiirinde tepkisini ortaya koyar:

Madımak’ta şimşek çaktı
Alevler göklere çıktı
Kime kızdı, kimi yaktı
Şaştık Sivas ellerinde

...

Verdiğimiz bu duman
Sanma ki bizi boğar
Bin Pir Sultan kurban olur
Binlerce Pir Sultan gelir
Yüz bin Mahzuni doğar
Yüz bin Mahzuni doğar (S.Z. 1997: 469-470)

Susurluk Kazası: Âşık Mahzuni 3 Kasım 1996 yılında Susurluk'ta meydana gelen trafik kazası sonucu “devlet-mafya/aşiret” ilişkilerinin ortaya çıkması ile ilgili: “Bas müminin kuyruğuna bak yezitlik nerden çıkar?” diye bir atasözü var. Ben de o yüzden “Bas kamyonun kuyruğuna/Bak münafık nerden çıkar/Mazlumun günahı yok/Çünkü balık baştan kokar” dedim. Suçun büyüğü devletin içinde. Bunu halk da sağır sultan da anladı. Tek başına kişileri kötülemek sorunu çözmiyor. Çünkü yara derinde. Aranan suç, Susurluk Kazası'nda değil, Türkiye'yi idare eden mekanizmadır. Çünkü kolluk kuvvetlerinin işlediği suçları örtbas eden mekanizma orasıdır.” değerlendirmesini yapar ve şu dizeleri yazar:

Eğlen şoför eğlen haber sorayım
Karanlığı dele dele nerden gelirsin
Yüreğin yanmıştır belli, bir su vereyim
Sırların dolduğu garip yerden gelirsin

Eğlen şoför gardaş eğlen yolun kapalı
Bizim elin bilenleri Hak'tan sapalı
Ardından gelenler vardır eli sopalı
Dolaşırsın zindanları turdan gelirsin

Bas kamyonun kuyruğuna
Bak münafık nerden çıkar
Mahzuni'nin günahı yok
Çünkü balık baştan kokar

Dersim Olayları: 1937 yılında eski adı “Dersim” olan Tunceli'de devlete karşı ayaklanan aşiretler üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından bir harekât düzenlenmiştir. Bu harekât sırasında birçok insan hayatını kaybetmiştir. Âşık Mahzuni, “Talih zalim olmuş dağına vurur.” diyerek öldürülen bu insanlar için şu dörtlükleri yazar:

Çökük yollarını gezdim dolaştım
Bir Hozat, Ovacık, bir de Tunceli
Açık çıplak kullarıyla ağlaştım
Bir Hozat, Ovacık bir de Tunceli
Öleyim göğsüme gir de Tunceli

Dilleri var Allah Allah çağırır
Talih zalim olmuş dağına vurur
Amman diye hükümete çağırır
Oy güzel Ovacık, bir de Tunceli (S.Y. 1999: 94)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Amerika’yı Protesto: Âşık Mahzuni gerek Türkiye’yi gerek dünya ülkelerini etkileyen olaylar karşısında duyarlılık gösteren bir ozandır. 1970’li yıllarda, kimi gençlerin bağımsız ve sömürsüz bir Türkiye için ayaklandıklarını iddia ettikleri yıllarda Âşık Mahzuni onların duygularına tercüman olarak Amerika’nın emperyalist politikalarını “*Amerika Katil 1*” adlı şiirinde şöyle protesto etmiştir:

Bütün insanlık adına
Amerika katil katil
Kanun yapar kendi teper
Amerika katil katil (S.Z. 1997: 165)

“Amerika Katil 2” adlı şiirinde ise Türkiye’de üs kuran “Çekiç Güç”e “*Defol git benim yurdundan*” diyerek tepkisini ortaya koyar:

Defol git benim yurdundan
Amerika katil katil
Yıllardır bizi bitirdin
Amerika katil katil (S.Z. 1997: 416)

Geçmişte Amerika’nın haşhaş ekilmesini bahane ederek Türkiye’yi cezalandırmak için ambargo uygulaması Âşık Mahzuni Şerif’i çok kızdırmıştır. Ozan bir şiirinde de Amerika’nın ambargocu tutumuna ve sömürü politikalarına şöyle karşı çıkar:

Ambargo mambargo dinleme gardaş
Gelin Amerika kovulsun gitsin
Üsleri müsleri çıksın buradan
Kendi toprağına savulsun gitsin (S.Z. 1997: 258)

68 Kuşağı: Mahzuni “*Yiğitler*” adlı şiirinde 68 Kuşağı’nı ve bu kuşağın niteliklerini taşıyan gençlerini “yiğit” olarak nitelendirir ve onların kahramanlıklarını över:

Doğu’dan Batı’ya bir ses yükselir
Yiğitler, yiğitler, bizim yiğitler
Gâvur dağlarından Dadallar gelir
Yiğitler, yiğitler, bizim yiğitler

Yiğitler, yiğitler, bizim yiğitler
Onu bilir Binboğalar, Ceritler (S.Z. 1997: 289)

Kanadım Değdi Sevdaya

Meclis ve Siyasi Partiler: Âşık Mahzuni Şerif şiirlerinde meclisi, milletvekillerini ve siyasi partileri sıkça eleştirmiştir. “*Meclis*” adlı şiirinde ozan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne halkın oylarıyla seçilerek gelen ancak işi gücü birbirleriyle kavga etmek olan milletvekillerinin bu trajik komik durumlarını şöyle yansıtır:

Bir meclise mihman oldum
Rastlamadım bir yârana
Ne acayıp dondum kaldım
Taş basarlar yalvarana

Meclisin yapısı güzel
Koltuğu kapısı güzel
Dışarda hepsi güzel
İçerde kıran kırana

Sandım ki bir savaş yeri
Adam çatlar diri diri
De ki bana hey serseri
Niye girdin bu borana

Kimi kimine bağırır
Biri kaçır beşi vurur
Kızan bir tekme savurur
Yanda uyuyup durana

Der Mahzuni çıkamadım
Bu cümbüşten bıkamadım
Kaşı çatık bakamadım
Kapıda kimlik sorana

Görülmemiş böyle uçar
Dokunulmaz zehir saçır
Hakk’ı inkâr eder kaçır
Döner el basar Kuran’a (S.Z. 1997: 82-83)

Yöneticiler ve Politikacılar: Mahzuni “*Erim Erim Eriyesin*” adlı türküsünde dönemin başbakanı Nihat Erim’i hedef aldığı gerekçesiyle 10 ay 15 gün hapis cezasına çarptırılır. Nihat Erim’in şikâyetinde bulunmamasına rağmen ceza alan Mahzuni Şerif, bir belgeselde bu türküsü için: “*Ozanlık sanatı imajlar, imalar ve cinaslar sanatıdır. Bizde “sürüm sürüm sürünmek”, “hopur*

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

hopur hoplamak”, “*çatır çatır çatlamak*” gibi terimler vardır. Ben bir türküde “*erim erim eriyessin*” dedim. Bunu resmen Nihat Erim’e söyledi diye devlet taktı koluma zinciri” der ve türküde direk Nihat Erim’i hedef almadığını ancak gençlerin asılmasına, vurulmasına da gönlünün razı olmadığını belirtir. Hapishanede aynı koğuşta birlikte kaldıkları ünlü yönetmen ve oyuncu Yılmaz Güney ile yaşadığı bir anısını ise ozan şöyle anlatır: “*Ben rahmetli Yılmaz Güney Abi’nin bulunduğu koğuştaydım. Aramızda çift çift bulaşık yıkama günlerimiz olurdu. Ben rahmetli Yılmaz Abi’yle düşmüştüm. Ben çatalları yıkayacaktım, kurulayacaktım; kendisi de kapları yıkayacaktı. O büyük insan, ‘Mahzuni Baba sen otur sazını eline al ben hepsini yıkırım’ dedi. O bulaşık yıkarken ben ‘Amerika katil katil’ türküsünü okuyordum.*” Ozanın söz konusu şiiri şöyledir:

Köşkün sarayın yıkılsın
Erim erim eriyessin
Umudun suya dökülsün
Erim erim eriyessin
Sürüm sürüm sürünesin

Suyun denize dökülsün
Gözlerin yansın gürüsün
Seni yılan çayan yesin.
Erim erim eriyessin
Sürüm sürüm sürünesin

Musa isen Turi Sinan
Haktan gelmiş idi inan
Yesin seni yılan çayan
Erim erim eriyessin
Çölden çöle sürünesin

Aslanpençesi kurulsun
Çayın denize kurulsun
Gözlerin yansın kör olsun
Erim erim eriyessin
Çürüm çürüm çürüyesin

Mahzuni’yi severidin
Ona sevgilim deridin
Candan başka ne yeridin
Erim erim eriyessin
Sürüm sürüm sürünesin (Zaman, 1997: 269-270)

Kanadım Değdi Sevdaya

Bu ülkede uzun yıllar Başbakanlık da yapmış olan 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve onun politikaları Mahzuni tarafından şöyle eleştirir:

Bizden selam olsun Süleyman Bey'e
Bize içi dışı görülmelidir
Kanman boğuyor gardaş gardaşı
Bizzat kendisinden sorulmalıdır (S.Z. 1997: 256)

Bakanlar da Mahzuni Şerif'in taşlamalarından payını alır. Bakanlara “*Oy bakan efendi bizi sordu mu?*” diye seslenen ozan, ülkenin içinde bulunduğu çaresizliği şöyle ifade eder:

Hükümete uzanacak eli yok
Ölüsünü taşıyacak yolu yok
Başlarını kaldıracak halı yok
Oy bakan efendi bizi sordu mu? (S.Z. 1997: 362)

Âşık Mahzuni, “*Vekil Bey*” şiirinin ikinci dördlüğünde geçen “arılar” ifadesiyle Anavatan Partisi'ne, “atlar” ifadesiyle de Adalet/Doğru Yol Partisi'ne bir gönderme yapmaktadır:

Meydan meydan kafamızı patlattın
Arılar besledin atlar otlattın
Biraz utan sabrımızı çatlattın
Amma senin keyfin peşin vekil bey (M.Ş. 1995: 26)

Dinî Konular

Allah: Şiirlerinde dinî ve tasavvufî konulara sıkça yer veren Âşık Mahzuni Şerif “*Gerçeği Düşünmek*” adlı şiirinde Allah inancını dile getirir. Ozan şiirinde; “*söyleyen dil*”, “*düşünen baş*”, “*bu gökyüzü bu dağ, bu taş o işte*” diyerek adeta insanı yaratan sırdaş, kâinatı yaratan nakkaş olan yüce Yaratıcı ile bütünleşir:

Allah yok demekle ne var edilir
Söyleyen dil, düşünen baş o işte
İnkâr eder iken bile gidilir
Kişideki tatlı savaş o işte (M.Ş. 1995: 8)

Bir şiirinde ise; “*Dostlar ben Allah'ı inkâr etmedim*” diyerek Allah'ın varlığına inandığını ve şeriati sevdiğini belirtir. Ancak o şiirinde, “hayvan” seviyesine düşen ve gösteriş için namaz kılanlara da çatar:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Dostlar ben Allah'ı inkâr etmedim
Bu şekilde hayvan kalana çattım
Şeriatı sevdim, yere yatmadım
Gösterişle namaz kılana çattım (S.Z. 1997: 154)

Aşağıdaki dizelerde Mahzuni, Allah'ın evreni muazzam bir denge içerisinde yarattığını ve her şeyin O'nun belirlediği yasaya göre hareket ettiğini, bundan dolayı da insanoğlunun bu ilahi denge karşısında hayretler içerisinde kaldığını ifade eder:

Bu denge nasıl da sığmış pilana
Hayretteyim bozulmadan kalana
Gözü kör dili bol bunca yalana
Tabipler ne desin ona şaşarım (M.Ş. 1995: 120)

Peygamberler

Hz. Âdem: Hz. Âdem ilk insan ve insanlığın atasıdır. Kuru çamurdan şekil verilmiş bir balçıktan yaratılan Âdem'in toprağı, yeryüzündeki her cins topraktan alınarak oluşturulmuştur. Allah Âdem'i ahsen-i takvim üzere yaratarak ruh vermiştir. Allah meleklerden ona secde etmelerini istemiş, bütün melekler secde ettiği halde sadece cin taifesinden olan, cennetin hazinedarı ve meleklerin hocası konumunda bulunan Şeytan (İblis); kendisinin ateşten, Âdem'in ise topraktan yaratıldığını öne sürerek kibre kapılmış ve Âdem'e secde etmemiştir. Bundan dolayı da Allah şeytanı cennetten kovarak lanetlemiştir. Hz. Âdem ve Hz. Havva cennette Şeytan tarafından kandırılarak yasak meyveyi yemişler bundan dolayı da cennetten çıkarılıp dünyaya gönderilmişlerdir. İnsanlığın soyu da onlarla sürmüştür. Aşık Mahzuni şiirinde, "Âdem'i kovduran Havva misali" diye sevdiğine seslenerek Havva'yı şeytana benzetmiş ve Âdem'in cennetten kovulmasının sebebi olarak Havva'yı görmüştür. Çünkü inanişâ göre, Havva cennette yasak meyveyi ilk yiyen ve Âdem'in de bu meyveyi yemesini teşvik eden kişidir. Ancak Kur'an-ı Kerim'de yasak meyvenin ilk olarak Hz. Havva tarafından yenildiğine dair bir ayet yoktur. Bu düşünce bir "israiliyât" olarak Tevrat ve İncil'den geçmiş olmalıdır. Mahzuni, aşağıdaki dördlükte Âdem'in Havva'dan dolayı cennetten çıkarıldığı düşüncesini dile getirmektedir.

Ayandır çöllere Mecnun'un hali
Eğilmiş kırılmış gözlerin dalı
Âdem'i kovduran Havva misali
Şeytan m'oldun gözlerini sevdiğim? (S.Z. 1997: 197)

Kanadım Değdi Sevdaya

Bir dörtlükte ise ozan, cümle evliyanın Âdem ve Havva'dan geldiğini, cennette ilk haramı bilerek yediğini belirtir ve bundan dolayı da şükreder:

Şu âlemler bilsinler ki biz Gürüh-u Naci'yiz
Cümle evliyanın burcu Âdem Havva'dan geldim
Ol Cennette ilk haramı bilerek yedim şükür
Sevdayı cennette tattım, kendim Tuğba'dan geldim (S.Z. 1997: 510)

H.z. İdris: İdris Peygamber ilk defa elbise diken ve yazı yazan peygamberdir. Bu yüzden kâtip ve terzilerin piri sayılmıştır. O elbise dikmeden önce insanlar hayvan derisi giymişlerdir. H.z. İdris diri iken Allah tarafından göklere çekilmiş ve meleklerle öğretmen yapılmıştır. Mahzuni'nin şiirinde İdris Peygamber terziliğiyle anılır. “*İdris Nebi biçer iken hülleyim*” diyerek kendisini İdris Nebi'nin biçtiği bir elbiseye benzeten ozan, dörtlüğün son dizesinde “*Gemi miyim? Kaptan mıyım? Ben neyim?*” diyerek kendi kendisini sorgular:

İdris Nebi biçer iken hülleyim
Yüksekten geçerken insanlık yayım
Muhtacı aşarken ulu deryayım
Gemi miyim? Kaptan mıyım? Ben neyim? (S.Z. 1997: 91)

H.z. Nuh: H.z. Nuh, putlara tapan kavmini başlarına gelecek azapla korkutmak ve onları bir olan Allah'a ibadete davet etmek için H.z. İdris'ten sonra peygamber olarak gönderilmiştir. H.z. Nuh: “*Ey halkım! Allah'a kulluk ediniz, sizin ondan başka ilahınız yoktur.*” (Araf, 59) dediği halde kavmi onu dinlememiş ve onunla alay etmiştir. Kavmine nasihat ettikçe eza, cefa ve tahkire maruz kalan H.z. Nuh, ümitsizliğe düşerek inanmayanlara bedduada bulunmuş ve bedduası Allah tarafından kabul edilmiştir. Allah, H.z. Nuh'a bir gemi yapmasını ve müminlerle beraber her çeşit hayvandan birer çift yanlarına alarak bu gemiye binmelerini istemiştir. Mahzuni'nin şiirinde metafor olarak kullanılan ve binenlerin kurtuluşuna vesile olan Nuh'un gemisinin, çağımızda battığına ve insanları tufan misali şerlerden koruyacak sığınakların ve barınakların yok olduğuna işaret edilir:

Yemyeşil edelim şu bizim bağı
İsterse boş kafa, versin gözdağı
Unutma çağımız uranyum çağı
O Nuh'un gemisi battı erenler (S.Z. 1997: 178)

H.z. İbrahim: H.z. İbrahim'in babası Azer, Harran halkındandır. Harran, tufandan sonra yeryüzünde kurulan ilk şehirdir. Azer, Kral Nemrut'un putlarının

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

bakımından ve idaresinden sorumluydu. Nemrut bir rüya görür. Rüyasında bir yıldızın doğduğunu ve bu yıldızın parlaklığının ayın ve güneşin parlaklığını bastır-
dığıı gören Nemrut, bu durumdan son derece korkmuş, sihirbazları ve kâhinleri
sarayına davet ederek onlardan bu rüyayı yorumlamalarını istemiştir. Kâhinler:
“Ülkende bir çocuk dünyaya gelecek ve halkın dinini değiştirecek; senin ölümün, saltanatının
zevali onun elinden olacaktır.” demişlerdir. Bunun üzerine Nemrut adamlarına iki yıl
boyunca yeni doğan bütün erkek çocukların öldürülmesini emretmiştir. Ancak bu
dönemde annesi tarafından gizlice doğrulan ve bir mağarada büyütülen İbrahim
daha küçük yaşlarda Babil halkının taptığı putların işe yaramaz ve manasız oldu-
ğunu düşünmüştür. O, bütün varlıkları ve kâinatı yaratan bir varlığı sorgulamaya
başlamış; yıldızların, ayın, güneşin kendi tanrısı olamayacağını anlamıştır. İbrahim
Peygamber bir gün insanların kurban kesmek için şehrin dışına çıkmasını fırsat
bilerek tapındaki en büyük put hariç bütün putları kırmış ve baltayı da bu büyük
putun boynuna asmıştır. Halk geri dönünce bu işi kimin yaptığını sormuş, o da
bunu büyük puta sormaları gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine onlar putların
konuşamayacağını ve hareket edemeyeceklerini söylemişler, Hz. İbrahim de “Ko-
nuşmayan size hiçbir faydası ve zararı dokunmayan putlara ne diye tapıyorsunuz?” (Enbiya,
66) diye cevap vermiştir. Bu durumu öğrenen Nemrut, İbrahim peygamber’i ce-
zalandırmak için büyük bir ateş yaktırarak onu ateşe atmış ancak bu ateş Allah’ın
izniyle onu yakmamış, bulunduğu yer bir gül bahçesine, odunlar da balıklara
dönüşmüştür. Hz. İbrahim sofrasında misafir olmadan yemek yemediği için onun
adı ve sofrası, “Halil İbrahim bereketi” ya da “Halil İbrahim sofrası” diye anılmaktadır.
Divan şiirinde sıkça görülen İbrahim’in ateşe atılışı, oğlu İsmail’i Allah yolunda
kurban etmek istemesi motifleri halk şiirinde de karşımıza çıkmaktadır. Âşık Mah-
zuni’nin aşağıdaki dördlüğünde “Cennet bahçesinde Halil’in koçu” dizesinde “Halil’in
koçu” ifadesiyle Hz. İbrahim’e atıf yapılmıştır. “Şebber ile Şübber” isimleri de
Hz. Peygamber’in torunları Hasan ve Hüseyin için kullanılmıştır. Rivayete göre,
Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in doğumu sırasında Hz. Cebrail gelerek onlara “Şüb-
ber” ve “Şebber” isimlerini koymuştur. Hz. Muhammed de bu isimlerin İbranice
olmasından ve kavminin bu dili bilmemesinden dolayı bu isimleri; Arapçada aynı
anlamdaki Hasan ve Hüseyin isimleriyle değiştirmiştir.

Ta ezelden kalktı Fatma’nın göçü
Şebber ile Şübber’in neydi suçu
Cennet bahçesinde Halil’in koçu
İshak’ı İsmail gibi kurbanı düştü (A.İ.A. 2006: 235)

Hız. İsmail: Hz. İbrahim’in ilk oğludur. Annesi Hacer’dir. Hz. İbrahim’in eşi
olan Sara’nın Hacer ve İsmail’i kıskanması nedeniyle her ikisini de alıp Mekke’ye
getirmiş ve onları orada yalnız başlarına bırakarak geri dönmüştür. Burada susuz-

Kanadım Değdi Sevdaya

luktan dolayı çaresizlik içinde kalan Hacer, çocuğuna su aramak için çırpındığı sırada, İsmail'in ayak topuklarını yere vurmasıyla çölden Zemzem suyu çıkmıştır. Bir çocuğu olursa onu Allah yolunda kurban edeceğine söz veren eden İbrahim Peygamber, oğlu İsmail belli bir yaşa gelince onu Allah yolunda kurban etmek üzere hazırlar. İsmail bu duruma büyük bir teslimiyet göstermiştir. Hz İbrahim bıçağı oğlunu kesmek için sürdüğü bıçak onu kesmemiştir. İslamiyet inancındaki kurban, bu olayın hatırasıdır. Mahzuni bir dörtlüğünde, “*Mahzuni Şerif'e İsmail gibi / Kurban m'oldun gözlerini sevdiğim*” diyerek sevgilinin âşığa karşı olan tutumu ile İsmail'in kurban olması arasında benzetme yapmıştır:

Uçma gökyüzünde Cebrail gibi
Can alıcı olma Azrail gibi
Mahzuni Şerif'e İsmail gibi
Kurban m'oldun gözlerini sevdiğim? (S.Z. 1997: 197)

Hz. Yakup: Hz. Yakup, İbrahim Peygamber'in torunu ve İshak Peygamber'in oğludur. Dayısının iki kızıyla evlenmiş ve bunlardan on iki oğlu olmuştur. Oğullarından Yusuf ve Bünyamin aynı anneden dünyaya gelmişlerdir. Babalarının Yusuf'a göstermiş olduğu sevgisinden dolayı Yusuf'u kıskanan kardeşleri onu kuyuya atmışlardır. Bu durumdan dolayı Yakup Peygamber onun hasretinden “beytü'l-ahzen” (hüzünler evi) adı verilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra Yusuf tarafından gönderilen gömleğin gözlerine sürülmesiyle gözleri açılan Hz. Yakup, ölümüne kadar Yusuf'un yanında rahat bir hayat sürmüştür. Hz. Yakup'un Yusuf'un hasretinden dolayı çektiği üzüntü ve hasret Âşık Mahzuni'nin şiirine şöyle yansımıştır:

Biçare yüzlerim soldu ha soldu
Yakup, Yusuf için saçımı yoldu
Ne inanan ne de Pir seven kaldı
Yavaş yavaş küstü yol bize doğru (A.İ.A. 2006: 234)

Hz. Yusuf: Hz. Yakup, Yusuf'u diğer evlatlarından daha çok severdi. Yusuf bir gece rüyasında; on bir yıldızın, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görmüş, bunu da babasına anlatınca, babası ondan bu rüyayı diğer kardeşlerine anlatmasını istemiştir. Hz. Yakup bu rüyadan Allah'ın Yusuf'u diğer kardeşlerinden üstün kılacağını, ona peygamberlik vereceğini anlamıştır. Bundan dolayı da Yusuf'a olan sevgisi daha da artmıştır. Kardeşlerinin kıskanması sonucu kuyuya atılan ve oradan geçen bir kervan tarafından kuyudan çıkarılan Yusuf kervandakilere ucuz bir fiyata satılmıştır. Mısır'a götürülen Yusuf burada çocukları olmayan Maliye Bakanı tarafından satın alınmıştır. Yusuf'un eşi emsali olmayan güzelliği Mısır

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Azizi'nin eşi Zeliha'yı büyülemiştir. Zeliha, Yusuf'tan murad almak için yaklaşmak istemiş ancak Yusuf ondan kaçarken gömleği arkadan yırtılmıştır. Bu durumu kocasının öğrenmesi üzerine Zeliha, Yusuf'un kendisine saldırdığını söyleyerek onu zindana arttırmıştır. Zeliha bir hükümdar kızı ve güzeller güzeli. Kocasını öldürdüğü bütün servetini Yusuf'tan haber getirenlere harcamıştır. Bu kıssa edebiyatımızda Yusuf ve Züleyha aşkı olarak işlenmiş ve bu aşkı anlatan mesneviler yazılmıştır. Yakup Peygamber'in Yusuf'un hasretinden dolayı dökmüş olduğu gözyaşları, Mahzuni'nin şiirine şöyle yansır:

Bak nice Sultanlar oldu köşkünden
Beş metre bezinden, tatlı düşkünden
Kenan ellerinden Yusuf aşkından
Gözün yaşlarımı döktüğü gibi (S.Z. 1997: 440)

Başka bir dördlükte siyah zülüfleri kelepçeye benzeten ozan, Yusuf misali zindana atılsa dahi sevgiliden vazgeçmeyeceğini belirtir:

Siyah zülüflerin kelepçe etsen
Gene de geçemem oy kara gözlüm
Yusuf'un misali zindana atsan
Gene de geçemem oy kara gözlüm (S.Z. 1997: 253)

Hz. Eyyub: Sabır timsali bir peygamberdir. Başına gelen bütün musibetlere sabretmiştir. Bütün malını ve mülkünü kaybeden Hz. Eyyub bir imtihan sürecinden geçerek evlatlarını kaybetmiş, hastalanmış ve vücudunda yaralar çıkmıştır. İmtihan sürecinden sabrederek çıkan ve hastalıklarından kurtulan Hz. Eyyub'a Allah yeniden evlat vermiş, onu mal ve mülk sahibi yapmıştır. Halk şiirinde bütün dertlere karşı göstermiş olduğu sabır dolayısıyla Hz. Eyyub konu edilmiştir. Âşık Mahzuni de bir şiirinde “*Eyüplük dile kolaydır.*” diyerek sabırlı olmanın önemine dikkat çekmiştir:

Gene uçtu deli gönül
Dağın ardını kim bilir
Eyüplük dile kolaydır
Onun derdini kim bilir (A.İ.A. 2006: 236)

Hz. Musa: Hz. Musa doğmadan önce Mısır Firavun'u görmüş olduğu bir rüyasında Beytülmağdis tarafından bir ateşin İsrail oğullarına ait evlerin dışında bütün evleri yakıp yıktığını görür. Bunun üzerine kâhinleri toplayan Firavun, bu rüyanın tabirini onlardan ister. Kâhinler, Beytülmağdis tarafından çıkacak bir

Kanadım Değdi Sevdaya

kişinin Firavun'un mülkünü, saltanatını yıkacağını ve dinini değiştireceğini söylerler. Çok telaşlanan Firavun, bütün yeni doğacak erkek çocukların öldürülmesi emrini verir. İşte böyle bir dönemde Musa Aleyhisselam'a hamile olan annesi, onu doğurarak Allah'ın emriyle bir anahtarlı bir tabuta koyarak Nil nehrine bırakır. Nil nehrinde bulunan çocuk, Firavun zevcesi Asiye hatun tarafından korunarak evlat edinilir. Firavun onu öldürmek istediye de Asiye Hatun buna karşı çıkar. Asiye'nin sütünü emmeyen Musa, sütanne olarak tuttıkları kendi öz annesinin sütüyle büyür. Böylece Firavun'un sonunu hazırlayacak olan Musa onun sarayına girmiş olur. Hz. Musa büyüdüktan sonra kazayla bir Kıpti'yi öldürür ve Mısır'dan kaçarak Medyen'e gider. Orada Şuayb peygamber'in kızıyla evlenerek on yıl kalır. Tur Dağı'na çıktığında peygamberlikle görevlendirilen Hz. Musa, Mısır'a dönerek Firavun'u Allah'a iman etmeye davet eder. Ancak Firavun, iman etmeyen askerleriyle beraber gizlice şehirden ayrılan Hz. Musa ve İsrail oğullarının peşine düşer. Süveyş denizine gelen İsrailoğulları, Hz. Musa'nın asasıyla denize vurması neticesinde denizde açılan on iki yolu takip ederek bu denizi geçmişlerdir. İsrailoğulları geçip kurtulduktan sonra deniz tekrar kapanarak Firavun ve askerleri suda boğulmuştur. Âşık Mahzuni'nin şiirlerinde Hz. Musa ile ilgili; "Tur Dağı", "Musa'nın asası", "beşiğinin Nil nehrine bırakılması", "çobanlık yapması", "Kızıldeniz'den asasını vurup geçmesi" gibi konular telmih sanatıyla güçlü bir biçimde dile getirilir. Bir şiirinde gönlüne seslenen ozan "*Boşa Tur Dağı'nda gezip dolaşma / Musa'yı çobanı sen sende ara*" diyerek insanın her şeyi kendi özünde bulabileceğini, kendi kendini bulan bir insanın hakikate de ulaşabileceğini, dolayısıyla her şeyin kendi içinde olduğunu anlatır. Bu dörtlükte ozan, Allah'ın cemalini görmek için Tur Dağı'na çıkan Musa'ya telmihte bulunarak kendi nefesine şöyle seslenir:

Ahmak gönlüm ne gezersin yabanda
Şu iki ciham sen sende ara.
Boşa Tur Dağı'nda gezip dolaşma
Musa'yı çobanı sen sende ara (S.Z. 1997: 163)

Aşağıdaki dörtlükte Musa Peygamber'in dilinin yanmış olduğunu, Hz. İsa'nın çarmıha gerilişini, Hz. Musa'nın, Allah'ın cemalini görmek için Tur Dağı'na çıkışını ifade eden ozan, "*Onun konuştuğu Sina'sı nedir?*" diye sorarak insanı düşünmeye sevk eder:

Hangi çarmıh tutmuş bizim İsa'yı
Bilirsiniz dili yanmış Musa'yı
Tur Dağı'na götürürken asayı
Onun konuştuğu Sina'sı nedir? (S.Z. 1997: 159)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Hız. Musa'nın Nil nehrinden boğulmadan kurtulmasının ve Kızıldeniz'e esasını vurarak geçmesinin bir akıl işi olmadığını, daha doğrusu bunun Yüce Allah'ın sonsuz kudretinin bir tecellisi olduğunu ifade eden ozan bu durumu şiirinde şöyle dile getirir:

Nil nasıl yutmadı Nebi Musa'yı
Ortasına vurdu geçti asayı
Meryem Ana kimden aldı İsa'yı
Buna akıl yormak bir hesap işi (M.Ş. 1995: 131)

Hız. Yunus: Puta tapan kavmini Allah'a iman etmeye çağıran Yunus peygamber kavmi onu dinlemeyince bu duruma öfkelenerek Allah'ın izni olmadan bir gemiye biner. Allah'ın iznini almadan gemiye bindiği için gemi hareket etmez. Gemiciler "içimizde bir suçlu var, kura çekelim, kime çıkarsa onu denize atalım" derler. Kura üç defa Hız. Yunus'a çıkar ve onu denize atarlar. Büyük bir balık onu yutar. Bunun üzerine Yunus Peygamber, Allah'tan pişmanlık ve af dileyerek balığın karnında kırk gün tövbe eder. Tövbесinin kabulüyle balığın karnından çıkan Yunus Peygamber terk ettiği yere geri döner ve halkı ona itaat eder. Yunus Aleyhisselâm'ın balığın karnına düşmesini Âşık Mahzuni "üstün hizmet" olarak yorumlar ve bu olayın hikmetini şiirinde şöyle ortaya koyar:

Yunus neye döndü balık rahminde
Ondan üstün hizmet var mıdır sende
Daha Hicaz şehri yokken dünyada
Kible ne tarafta sabitti molla (S.Z. 1997: 161)

Hız. Davut: Şiirinde dünyanın yalan olduğunu, dünyaya gelen insanların hiçbirinin gülmediğini ifade ozan, sesinin güzelliğiyle ve demirciliyle bilinen Davut Peygamber'i konu alır:

Davut yumruk ile dövdü demiri
Ona da kalmadı gençliğin hürü
Hiç gülmedi insanların hiçbiri
Yalan dünya sana kim geldi gitti? (S.Y. 1999: 143)

Hız. Süleyman: Davut Peygamber'in oğlu olan Hız. Süleyman, on iki yaşındayken babasının yerine tahta geçer. Hem padişah hem de peygamber olan **Hız. Süleyman**, cinleri emrinde çalıştırmasıyla, hayvanlarla, kuşlarla konuşmasıyla bilinir. Onun üzerinde "ism-i a'zam" yazılı mühürlü bir yüzüğünün olduğu ve bu yüzükten dolayı hayvanların ve kuşların ona boyun eğdiği rivayet edilir.

Kanadım Değdi Sevdaya

Ayrıca Hz. Süleyman'ın Hüdühüd aldı bir kuşunun olduğu ve bu kuşun göz açıp kapatmadan Belkıs'ın tahtını getirdiği anlatılır. Neml Suresi 40. ayette, bu tahtın Allah tarafından kendisine bir ilim verilmiş olan bir veli kul tarafından getirildiği; 22. ayette ise Hüdühüd'ün görevinin, Hz. Süleyman'a haber ve mektup getirmek olduğu bildirilmektedir. Âşık Mahzuni, cinlere, hayvanlara hükmeden taht sahibi olan Sultan Süleyman'ı dünyanın gelip geçici olduğunu anlatmak için sık sık şiirinde dile getirmiştir. Ozan bu dünyada insanın ahiret için ne yaparsa sadece onları yanında götürebileceğini belirterek şiirinde geçen “*Mührü Süleyman'ı sen sende ara*” dizesiyle de nefesine hâkim olan insanın gerçekte hükümran ve iktidar sahibi olabileceğini anlatmak istemiştir:

Unutma sözümü ahirete kadar
Herkesin yakası elinde gider
Kim ki bu dünyada insanlık eder
Mührü Süleyman'ı sen sende ara (S.Z. 1997: 128)

Hz. Zekeriya: Hz. Zekeriya Meryem'i himayesinde büyütüştür. Çok ihtiyar olduğu halde Allah ona Yahya adında bir evlat vermiştir. Hz. Zekeriya Yahudiler tarafından içinde saklandığı kavak ağacıyla birlikte testere ile biçilerek şehit edilmiştir. Mahzuni'nin aşağıdaki dördlüğünde Hz. Zekeriya tacıyla anılmıştır:

Der Mahzuni Şerif bitsin bu acı
Ne idi Zekeriya Nebi'nin tacı
Hocamın korktuğu Tuğba Ağacı
Tuğba'nın döktüğü danesi nedir? (S.Z. 1997: 160)

Hz. İsa: İsrailoğullarının son peygamberi olan ve kendisine Allah tarafından kutsal kitap İncil indirilen İsa Peygamber, Hz. Meryem'den babasız olarak dünyaya gelmiştir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet vardır. Hz. İsa'nın, Cebrail'in Meryem'e üflediği bir ruh olduğu için neye dokunsa ona can verdiği ve ölüleri diriltiği, körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp onları uçurmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler gösterdiği bilinir. Otuz yaşında peygamber olan Hz. İsa, halkını Allah yoluna çağırılmış ancak kendisine “havari” denilen on iki kişi dışında kimse inanmamıştır. Yahudiler onu öldürmek istemişler fakat Hz. İsa yerine ona benzeyen bir kişiyi çarmıha gererek öldürmüşlerdir. Hz. İsa ise Allah'ın emriyle melekler tarafından dördüncü kat göğe kaldırılmıştır. İnanışa göre kendisine kıyamete kadar ömür verildiği, ahir zamanda Şam'a ineceği ve insanları İslam dinine davet edeceği ve Deccal'i öldürerek Mehdi ile buluşacağına inanılır. Hz. Meryem babasız olarak İsa'yı dünyaya getirince Yahudiler ona iftira atarak doğacak çocuğun öldürülmesi için

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

halkı kıskırtmışlardır. Âşık Mahzuni'nin şiirinde, Hz. İsa'nın Allah'ın emriyle Hz. Meryem'in rahmine düşmesi ve babasız çocuk doğurması gibi konulara atıf yapılmış ve Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yaratılışına dikkat çekilmiştir:

Emr-ü Hak deyip de her meyve yeme
Gel nazar kıl Havva ile Âdem'e
İsa Baba nerden düştü Meryem'e
Belki bilen olur sor sari bari (S.Z. 1997: 319)

Mevlam bizi bir hamurdan yoğurmuş
Âdem olun diye durmuş çağırılmış
Meryem, babası yok çocuk doğurmuş
Onun babasının anası nedir? (S.Z. 1997: 160)

Hz. Muhammed: Cenab-ı Hakk'ın en sevgili kulu (Habibullah), peygamberlerin sonuncusu ve en üstünü, insanların efendisi ve en mükemmeli olarak tavsif edilir. Hakikati görmek onun sayesinde olur. En büyük şefaathçi odur. Müslümanlar onun ümmeti olmakla övünürler. O, yirmi üç senelik peygamberlik hayatında, insanları Allah'ın nizamında hak ve adalete, gerçek eşitliğe ulaştırmak için durmadan dinlenmeden çalışan kardeşlik, yardımlaşma, merhamet ve iyilik duygularıyla yani en güzel ahlak özellikleriyle donatılmış, kıyamete kadar gelecek insanlar için örnek bir şahsiyettir. Yaratılmışların en şerefli, kâinatın efendisi, İslam peygamberi Hz. Muhammed hakkında gerek divan edebiyatında gerek halk edebiyatında sayısız beyitler, şiirler yazılmıştır. O'nun hayatını anlatan binlerce eserler yazılmıştır. Edebiyatımızda Hz. Peygamber'in hayatını konu alan ve onu övmek için Süleyman Çelebi tarafından "Mevlid" adlı bir eser yazılmıştır ve bu eser bugün çok yaygın olarak kültürümüzde ölen kişilerin ardından okutulmakta ve bir gelenek olarak yaşatılmaktadır. Âşık Mahzuni aşağıdaki dördlükte; "Allah" isminin, Hz. Muhammed'in Medine'de "vahamet"le, yani büyük zorluklarla mücadele ederek İslam dininin, şariat kurallarının hâkim olduğu bir devleti tesis etmesiyle başladığını ifade etmektedir:

Allah ismi Arapçaya gelmeden
Medine'de Muhammed'le başlamış
Tarih bilimciler bunu çok bilir
Böyle şeyler vahametle başlamış (M.Ş. 1995: 107)

Bir dördlükte de Hz. Muhammed'in "İlim Çin de olsa ara bul" hadisini hatırlatan ozan, insanlıktan uzaklaşıp hayvan mertebesine düşenler için aklın "Çin'den uzak" olduğunu söyleyerek insan-hayvan çatışması üzerinde durmuştur. Âşık Mahzuni'nin

Kanadım Değdi Sevdaya

birçok şiirinde bu ikilemi bulabiliriz. Âşık bu şiirlerinde insanı hayvanlardan ayıran en önemli özelliğın akıl olduğunu belirtir, akıl olan bir insan için ise ilim öğrenmek, Hakk'ın sırlarını anlamakla mümkündür:

Muhammed devrini ihya eylemiş
Çünkü Mustafa'nın kemali hakır
İlim Çin de olsa ara bul demiş
Hayvanlara akıl Çin'den uzaktır (S.Z. 1997: 330)

Hz. Muhammed, Alevi inanç sisteminde Mirac'ın ve Kırklar Cemi'nin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Mahzuni'nin şiirlerinde dikkat çeken önemli bir nokta ise, Hz. Peygamber genellikle "Hak Muhammed Ali" şeklinde Allah ve Ali'yle birlikte veya "Muhammed Ali", "Ya Muhammed, Ya Ali" biçiminde anılmaktadır. Aleviler Hz. Muhammed'i İslam dininin tebliğcisi ve son peygamberi olduğuna inanırlar ve iman ederler, Hz. Muhammed'i peygamber olarak, Hz. Ali'yi ise "Allah'ın Aslanı" olarak severler. Hz. Ali "Murteza", "Haydar" ve "Şah-ı Merdan" gibi isimlerle anılır. Âşık Mahzuni'nin "Kırklar Semahı" adlı şiirinde Hz. Muhammed, "âlemin padişahı" olarak adlandırılarak yüceltilir ve övülür:

Gitti Cebrail nere
Gül açtı sevenlere
Şu âleme Muhammed
Padişahır dediler
Hu hu Murteza (S.Z. 1997: 369)

Müşriklerin Müslümanlara yaptığı zulüm ve baskılar artınca Allah'ın emriyle hicretle görevlendirilen peygamber geceleyin kendi yatağına amcasının oğlu Ali'yi yatırarak Medine'ye hicret eder. Müşrikler peygamberi öldürmek için onun evine girdiklerinde karşılarında Hz. Ali'yi bulurlar. Mahzuni bu durumu şiirinde şöyle yansıtır:

Sanma ki gülü koydu
Birinden kıtı duydu
Sorup ta Muhammed'i
Peşinde Ali duydu
Hu hu Murteza (S.Z. 1997: 369)

Başka bir dördlükte ise, Hicaz'da bir gülün açtığı, Hz. Muhammed'in bunun yapırağı, Hz. Ali'nin ise dehası olduğu ifade edilir. Hz. Muhammed'i varılacak "menzil", Hz. Ali'yi ise "pevaz" olarak nitelendiren ozan "Ya Hızır" diye Hızır'dan medet bekler:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Hey erenler bir gül açmış Hicaz'dan
Yaprağı Muhammed, dehası Ali
Gönül demden gezer, aşk ile nazdan
Menzili Muhammed pevazı Ali
Ya hızır, ya hızır, ya hızır
Dem dem dem, Ali dem (S.Z. 1997: 441)

Ozanın Erzurumlu Emrah'ın dedim-dedi redifli şiirine nazire olarak yazdığı bir şiirinde Hz. Muhammed bir öz, göğün yedinci katında olduğuna inanılan ve mirac sırasında Cebrail tarafından peygambere gösterilen bir ağaç olan “sidret” ise bir “kapalı söz” olarak tanımlanır:

Dedim namaz nedir, dedi niyazdır
Dedim Muhammed kim? dedi bir özdür
Dedim sidret nedir, kapalı sözdür
Canlı posta namaz, kıl dedi bana (A.İ.A. 2006: 24)

Dört Melek: İslam dininde dört büyük melek vardır. Bunlar: Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'dir. Âşık Mahzuni “dört” sayısına dikkat çekerek şiirinde “dört yön”, yani doğu, batı, kuzey, güney yönlerini; “insan-ı kâmil” olabilmek için dört makam olan şeriat, tarikat, marifet ve hakikat makamlarını dile getirerek Allah'a ulaşmanın yollarından dört sayısının gizemine dikkat çeker:

Yönler tayin olmuş neden dördünen
Dört melek varmış kitapla inen
Şeriat, Tarikat, Marifet derken
Hakikatin içindeki de dördümüş (S.Z. 1997: 264)

Dört büyük melekten birisi olan Cebrail, Allah ile peygamberleri arasında elçilik yapan, Allah'ın emir ve vahiylerini tebliğ etmekle görevli olan melektir. Hz. Muhammed Hira Dağı'ndaki mağarada yalnız başına tefekküre dalmışken ilk defa olarak Allah'ın “Oku” emrini ondan almıştır. Allah'ın vahiyleri, bazen ilham şeklinde bazen de Cebrail'in insan suretinde gelmesiyle peygambere ulaştırılmıştır. Âşık Mahzuni bir dörtlüğünde “*Cebrail'i anlamak vakıf-ı esrara bağlı*” diyerek Cebrail'i anlamak için sırlara vakıf olmak gerektiğini ortaya koyar. İnsanın “vakıf-ı esrarı” yani hikmeti kavraması, benliğinin baskısından ve ağırlığından kurtulup Allah'a ulaşmasıyla mümkündür. Dolayısıyla Cebrail'in getirdiği vahyin anlamına ve sırrına ancak batın bilgisini keşfederek ulaşılabilir:

Kanadım Değdi Sevdaya

Bizim tavafımız laf ile değil
Dilimizden çıkar kelamı celil
Bizden gelir bize gider
Cebrail anlamak vakıf-ı esrara bağlı (S.Z. 1997: 248)

Dört büyük melekten birisi olan Azrail canlıların ruhlarını almak için görevlendirilmiştir. Rivayete göre Allah ilk insan Hz. Âdem'i yaratacağı zaman sırasıyla dört meleğe yeryüzünün çeşitli bölgelerinden toprak almalarını söylemiş, ilk üçü, toprağın inleyişine ve yalvarmasına dayanamayıp elleri boş dönünce sıra Azrail'e gelmiş. Azrail yere, bunun bir emir olduğunu ve Allah'ın emrini yerine getirmek zorunda olduğunu söyleyerek, yalvarmalarına önem vermeden toprağı alıp getirmiş. Allah da bundan sonra ona can alıcılık görevi vermiştir. Mahzuni'nin şiirlerinde ölüm meleği Azrail, zaman zaman âşığın canını almasını istediğı, zaman zaman da ölüm korkusundan dolayı kaçınılan bir melek olarak karşımıza çıkar:

Atamam efendim fikrime yayıl
Canım alsa bile benim Azrail
Beş pençeyi "Ali Baba" bir de Cebrail
Yıkılmış kanadımı gül "İmam Rıza" (S.Z. 1997: 345)

Dört Kitap: Allah göndermiş olduğu peygamberlere vahiylerle mesajını iletmiştir. Bazı peygamberlere sahifeler gönderilmiş, bazı peygamberlerine ise kitaplar gönderilmiştir. Hz. Davut'a Zebur, Hz. Musa'ya Tevrat, Hz. İsa'ya İncil, son peygamber Hz. Muhammed'e ise Kur'an-ı Kerim indirilmiştir. Âşık Mahzuni şiirlerinde aynı şeriatın devamı olan dört kitabın da hak olduğunu, bütün peygamberlerin Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ için aynı yolda olduklarını belirtir. İslam'a göre imanın şartlarından birisi de Allah'ın gönderdiği kitaplara iman etmektir:

Dört kitabın dördü haktır inanın
Kavgası yok Muhammed'le Musa'nın
Allah'ın insana verdiği canın
Birisi dolu da birisi boş mudur? (S.Z. 1997: 83)

Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an gelince
Yani insanlığı dörde bölünce
Hiç aklım ermiyor böyle bilince
Mevsimler geçerken yükü dördümüş (S.Z. 1997: 264)

Dört Halife: Alevi-Bektaşî kültüründen büyük ölçüde beslenen ve kendisi de Alevi bir ozan olan Âşık Mahzuni'nin şiirlerinde dört halifeden sonuncusu olan Hz. Ali sevgisini buluruz. O bir şiirinde: Ömer ve Ali'nin karşı karşıya getirilme-

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

mesi gerektiğini, bin yıldır devam eden Alevi-Sünnî tartışmasının sonu olmadığını belirten ozan “*Kaldırılm atalım karaçalıyı*” diyerek, birlik, beraberlik, kardeşlik ve hoşgörüyü öğütler. Bu şiirde ayrıca Alevilerin inancına göre Hz. Osman’ın halifelîği döneminde halkın nefretini kazanmış ve sarhoş olan dayısı Velit’in Kufe valiliğine tayin edilmesi eleştirilmiştir:

Dönüştürme Ömer ile Ali’yi
Var eyleme Kufe’deki valiye
Kaldırıp atalım karaçalıyı
Bin yol geçmiş muammanın sonu yok (M.Ş. 1995: 95)

Cennet-Cehennem: Ahirette müminlerin gidecekleri ve orada ebedi olarak kalacakları yer olan cennet, “gölgelik bahçe” anlamına gelmektedir. Kur’an’da cennet; firdevs (bağ, bahçe), darü’s selam (esenlik yurdu), darü’l huld (sonsuzluk yurdu), darü’l mukama (oturma yurdu), darü’l hayevan (hayat yurdu), cennet-i meva (sığınılacak bahçe), makamü’l emin (emin yer) ve cennet’ül adn (adn cennetleri) gibi adlarla nitelendirilmiştir. İnanışa göre cennet, arşın sağ yanındadır. Sekiz kapısı bulunmaktadır. Cennete girecek olanlar derece bakımından kendilerine uygun olan yere gideceklerdir. Peygamberler için orada bir Kevser havuzu vardır. Âşık Mahzuni’nin şiirinde cennet; çevresi surla çevrilmeyen, kapısının ve tokasının olmadığı ve insanların yaptığı ibadetlerin karşılığında bir mükâfat olarak girebilecekleri yer olarak tasvir edilir. Ozana göre Sırat Köprüsü diye bir yer yoktur. Bu köprü insanın yaşadığı dünya hayatıdır. Yani insanın hayat çizgisi onun sırat köprüsüdür:

Cennet çevresinde sur çevrilmedi
Ne kapısı ne de tokası yoktur
Kullar senedini dünyada alır
O Sıratın iki yakası yoktur (M.Ş. 1995: 99)

Bir dörtlükte ise cennet, sine olarak adlandırılır. Âşık, Rabbi’ne karşı duyduğu sevgiyi sinesinde hissettiği için ve hissettiği bu aşkı, “cennet” olarak nitelendirir. Burada cennet soyut bir duygu olarak değerlendirilmiş olup Yunus Emre’nin: “*Cennet cennet dedikleri birkaç köşkle birkaç huri/İsteyene ver sen onu, bana seni gerek seni*” diyerek kulluğunun asıl amacının cennete girmek değil, Allah aşkı olduğunu belirtmesi gibi ozan da asıl cennetin ilahi aşk olduğunu ifade eder:

Dedim cennet nerde, dedi sinemdir
Dedim kahraman kim, dedi yanandır
Dedim Rabbin kimdir, dedi canandır
Bildiğin sultanlar kul, dedi bana (A.İ.A. 2006: 24)

Kanadım Değdi Sevdaya

Yunus Emre'nin “*Selam Olsun*” ilahisine nazire olarak yazılan aşağıdaki dörtlükte: “*Biz gidince bu dünyadan / Kalanlara selam olsun*” diyen ozan, dünyada iken cennetini bulanlara da selam eder:

Biz gidince bu dünyadan
Kalanlara selam olsun
Dünyadayken cennetini
Bulanlara selam olsun (M.Ş. 1995: 127)

Cehennem; İslam dinine göre, kötülük yapanların öldükten sonra ceza görecekleri, yer altında kızgın alevlerin içinde korkunç bir yerdir. Cehennem: Kuran'da nar, sa'ir, sakar, hutame ve haviye kelimeleriyle karşlanır. Müfessirler cehennem, en üste cehennem, en altta haviye olmak üzere birbiri üstüne kurulan yedi tabakadan müteşekkil olduğunu söylerler. İslam dinine göre ise, cehennem, insanlara işkence çektirme yeri değildir. Cehennem, insanın bu dünyada işlediği günahlarının karşılığını gördüğü yerdir. Burada günahkâr insanlar, yanarak günahlarından arındırılır ve yaratılış amacını uygun bir biçimde olgunluğa ulaşır. Müslümanlar, Allah'a iman eden ve şirk koşmayan herkesin günahları oranında cehennemde kaldıktan sonra cennete gireceğine inanırlar. Cehennem ve cehennem ateşinin hak olduğuna inanan ozan, kulun ilahi aşkla yanarak cehenneme gülümsemesi gerektiğini ve cennete girmenin aşka yanmaktan geçtiğini söyler:

Cehennemî haktır, ateşi haktır
Kula düşen tatlı tatlî bakmaktır
Cennetin kiskancı aşka yakmaktır
Beni yaratana kavuşacağım (S.Z. 1997: 317)

Âşık Mahzuni, saz çaldığı için kendisini eleştiren Veli Hoca'ya bir şiirinin başında şu tepkiyi gösterir: “*Veli Hoca babamın asker arkadaşısıdır. Güya ben ahirete gittiğim zaman bu sazı bu defa cehennemın sıcak saçları üzerinde çalacağımışım. Bunu, beni yaratandan başkası bilemez. O saygı değer hocama selamlarımı bu Şerif parçasından gönderir, cevabına şöyle derim.*” Veli hocayı uygun bir üslup ile eleştiren Mahzuni, aslında bir dönem saz çalmayı günah olarak kabul edenlere Veli Hoca şahsında şu cevabı verir:

Arapça değildir Allah'ın dili
Allah evin yapmaz Allah'ın kulu
Camiden geçer mi cennettin yolu
Burda cehennemlik olana çattım (S.Z. 1997: 154)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Mucize: Mucize dini kuvvetlendirmek için Allah'ın emir ve izniyle peygamberler tarafından gösterilen halkı hayrette bırakan olağanüstü hallerdir. Mucize akıl ve bilimle izah edilemez. Allah tarafından sadece peygamberlere verilmiş bir üstünlüktür. Divan şiirinde Musa, İsa, İbrahim, Yusuf ve diğer peygamberlerin mucizelerinden telmih yoluyla bahsedilir. Mahzuni, Hz. Musa'nın Firavun'dan kaçarken asayı vurarak denizi yarması ve Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'den babasız olarak dünyaya gelmesi gibi mucizelerin akılla izah edilemeyeceğini bir dördlüğünde şöyle dile getirir:

Nil nasıl yutmadı Nebi Musa'yı
Ortasına vurdu geçti asayı
Meryem Ana kimden aldı İsa'yı
Buna akıl yormak bir hesap işi (M.Ş. 1995: 131)

Helal-Haram: Helal ve haram konusu, İslam inancının uyulması gereken en önemli kaidelerindendir. Ozan şiirinde helal kazancın önemine dikkat çekerek şöyle der:

Geleceği güneş olmalı gencin
Ey ihtiyar başım bitmedi sancım
Tadına doyulmaz helâl kazancın
Her ekmekte ter olması ne güzel (A.İ.A. 2006: 203)

Mahzuni, haram yiyen insanlardan ve haramın hâkim olduğu bir düzenden rahatsızlığını ise şöyle dile getirir:

Başka ülkem yok ki çekip de gidem
Böyle boş düzenden bulanır midem
Bir haram lokmadan çatlardı dedem
Namussuzun karnı şiştiği nerde? (M.Ş. 1995: 94)

Tasavvufi Konular

Hakk'ı Bilmek: Hakk, yüce Allah'tır. Çünkü hakikatleri vücuda getiren O'dur. Hakikat, ariflerin başvuracakları makamdır. Erenler hakikate ulaşırlar. Yetişenler ona yetişirler. Âşıklar aşk ve ızdırap zamanında o makama kavuşurlar. Hakikat doğru olunca mütehakkiki (gerçeğe ulaşmak isteyen) zahmetsiz olarak Hakk'a ulaştırır. Hakikat, hakikate erenlerin sırrında Hakk'ın tam anlamıyla yer etmesidir. "Tersname" adlı şiirinde Âşık Mahzuni dünya hayatında bir yolcu olarak hitap ettiği insana; "kurduğu yuvayı yıkmasını, dinden, Hakk'tan çıkıp öyle gitmesini" salık vermektedir. Şiirin

Kanadım Değdi Sevdaya

adından da anlaşılacağı üzere, aslında ozan, bu söylediklerinin tersini istemektedir. Yani doğruyu, söylemek istediği sözlerin zıddını söyleyerek okuyucusunun ya da dinleyicisinin dikkatini çekmektedir:

Sana diyeceğim var, eğlen yolcu
Kurduğun yuvayı yık da öyle git
Zamanede ilk görevdir insana
Baştan dinden Hakk'tan çık ta öyle git (S.Z. 1997: 114)

Tasavvufi düşünce, kemali elde edebilmek için varlığın devam ettirilmesini şart koşar. Varlığı devam ettirmek için varlıkta yok olmak gerekir. Ancak bu husus, fizyolojik manada mahv değildir. Tasavvuf edebiyatında, fena ve beka kavramları, kulun maddi kesifliğinden kurtularak saflaşmasıdır. “Fena f’l-mah-bub” yani “sevgilide yok olma” kavramı, Allah ahlakıyla ahlaklanmayı ifade eder. Fena fillah’ın karşıtı, beka billâh yani Allah ile beraber olmak demektir. Sufilerin fenası, sadece kendini yok etme değil, aynı zamanda Allah’ta yaşamayı (Beka Billah’ı) da ihtiva eder. Bu yok olma, bir bakıma da ebedi var olma, ebedi hayata kavuşma demektir. Mahzuni’ye göre gidilecek yol Hakk’ın yoludur. Ancak bu yolda dinî duyguları istismar edenlere dikkat edilmelidir. Bu tür insanların elini, eteğini öpmek yoldan çıkmaktır. Hakk’a tapmak, O’nun yolundan giden insanın var olmasıdır. Ozanın, “*Vardan mısın yoktan mısın?*” dizesi, bu yolda gidenlere “var olmak” için “Hakk’a tapmak” gerektiğini öğütlemektedir:

Ne acıdır yoldan sapmak
Boş boşa el etek, öpmek
Mahzuru der Hakk’a tapmak
Vardan mısın yoktan mısın? (S.Z. 1997: 228)

Başka bir dörtlükte, yağmur olup yere düşüp ceylan olmayı arzulayan ozan, öldükten sonra tekrar canlanıp “Hakk’a ulaşma”yı arzular:

Yağmur olup yere düşsem
Nice ceylanınan koşsam
Canlanıp Hakk’a ulaşsam
Gülünen gülmeye geldim (S.Z. 1997: 186)

Hakk’ı bilmek için önce insan olmak gereklidir. Zira insanı hayvandan ayıran özellik, Allah’ın insanı kâinatın halifesi olarak yaratması ve ona kulluk görevi vermesidir. İnsanın dünyaya gönderilmesinin gayesi en güzel şekilde Allah’a kul-

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

luk etmek, imtihan yeri olan dünyada onun emirleri ve yasakları doğrultusunda yaşayıp O'nun rızasını kazanmaktır. Şiirde İnsan-hayvan çatışması yaşayan ozan, “Ben hayvan olmadım işte o kadar” diyerek safını belli eder:

Cismi olmayanın ismi olur mu?
Havadan cıvadan medet gelir mi?
İnsan olmayanlar Hakk'ı bilir mi?
Ben hayvan olmadım işte o kadar
Ya Hızır ya Hızır ya Hızır
İşte o kadar (S.Z. 1997: 114)

“Zevzek” adlı şiirinde, yoldan çıkan, kulluk görevini unutan, adam olamayan insanı “zevzek” olarak adlandıran ozan, adam olmak için önce kendini bilmek gerektiğini, kendini bilmeyenin Hakk'ı da bilemeyeceğini dile getirir:

Bir elinde kadeh var, nerden gelirsin canım
İçip de ağlamayı, derman bilirsin canım
Dünya fani bahçedir, bir gün ölürsün canım
Adam olamadın gittin zevzek
Beni bilemedin gittin zevzek
Yürü be yürü be yürü be insan değilsin
Kendini bilmeyen canım, Hakk'ı ne bilsin
Hakk'ı, Hakk'ı, Hakk'ı, halkı ne bilsin (S.Z. 1997: 477)

Dört Kapı Kırk Makam: Alevilikte dört kapı; şeriat, tarikat, marifet ve hakikattir. Dört kapı, Alevilikte insanın ruhi olgunluğunun merhalelerini göstermektedir. Her kapı birbirini tamamlar. Dört kapı kırk makam Kur'an'a göre yaşam biçimidir ve her Müslümanın yaşarken geçirmesi gereken evreleri ifade eder. Kırk makam ise, bu makamların içinde bulunan inanç esaslarıdır. Her kapıda on adet inanç esası vardır ve bunları toplamı kırk adet makamı oluşturmaktadır. Âşık Mahzuni Şerif, şiirinde “dört kapı kırk makam haktır” diyenlere seslenerek, bunu söylemek yerine uygulamanın önemli olduğunu ve bu yola girmenin ölçüsünün Hakk yolunda baş vermekten geçtiğini dile getirir:

Dört kapı kırk makam haktır diyenler
Kırkıdan birine girsin görelim
Hak'tan gayrı nesne yoktur diyenler
Hak yolunda başın versin görelim (S.Z. 1997: 189)

Pir-Mürşit-İnsan-ı Kâmil: Farsçada ihtiyar anlamında olan pîr, tarikatın kurucusudur. Pîr-i sâni ise, ikinci pîr anlamındadır ve bir tarikatın kuruluşundan sonra, tarikata yeni bir canlılık kazandıran sûfye denir. Arapçada ise bu kelimenin karşılığında ihtiyar anlamına gelen şeyh terimi kullanılır. Şeyhin görevi, tarikata giren kişileri o tarikatın “seyr-u sülûk” esaslarına göre yetiştirme, onları denetlemektir. Seyr-u sülûk, sözlük olarak “seyr” gezmek, “sülûk” de yürümek ve gitmek anlamına gelmektedir. Tasavvufta ise seyr; cehaletten ilme, kötü ve çirkin huylardan güzel ahlâka doğru hareket demektir. Sülûk, tasavvuf yoluna girmiş kişiyi Hakk’a vuslata hazırlayan ahlaki eğitimidir. Diğer bir ifadeyle seyr-u sülûk, tarikata giren kimsenin manevi makamlarını tamamlayıncaya kadar geçirdiği safhaya verilen isimdir. Şeyhe mürşid de denir. Mürşid merdiven gibidir, başkaları ona basa basa yükselir; mum gibidir, kendisi yanar, ama çevresindekileri aydınlatır. Tasavvuf ehline göre mürşid, Hz. Muhammed’dir. Ondan sonra ise sırasıyla; Hacı Bektaş-ı Veli, Dede Kargın, Erdebil Tekkesi gelir. Rehber olarak da Hz. Ali kabul edilir. Pir; Anadolu anlayışı içinde Cem’i yöneten kişidir. Ayrıca ocağın kurucuları da pir olarak kabul edilir. Mahzuni bir dörtlüğünde “*Yarem ağır, yara derin, umut kesilmez*” diyerek içinde bulunduğu manevi hastalığa, yaraya işaret eder, bu manevi yaranın çaresi olarak da Piri, Hacı Bektaş-ı Veli’yi görür:

Mahzuni Şerif’im yağım esilmez
Buna dünya derler Hakk’a küsülmez
Yarem ağır, yara derin, umut kesilmez
Hacı Bektaş gibi Pir’e gidelim (S.Z. 1997: 488)

Şiirinde “insan-ı kâmil” olmak için bir kâmil rehber edinip ikrar vererek bir tarikata girmek gerektiğini belirten Mahzuni, münafıkların hilelerinden ancak bu şekilde uzak kalılabileceğini dile getirir:

Kisbü kar eyleme hali cehlile
İkrar ver kâmile var yürü yürü
Ahvali münafık ezberi hile
Dolaşır yollarda kör sürü sürü (S.Z. 1997: 318)

Benlik: Benlik; kibir, gurur, egoizm anlamlarına gelir. Benlik Allah’a mahsustur. “Ben” demek şeytan işidir. Zira şeytan kibir ve gurura kapılarak ilk insan Hz. Âdem’e secde etmemiş, Allah’ın emrine isyan etmiştir. Tasavvufta insanın benliğinden kurtulması esastır. Kendi beninden/enaniyetinden kurtulamayan insan nefsinin esaretinden kurtulamaz. Bu durum Mahzuni’nin şiirine de yansımıştır. Ozan şiirinde insanın Nuh tufanından ibret almasını, ölümlerden bir kâr beklenmemesi gerektiğini şöyle ifade eder:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

İbret almadın mı Afat-ı Nuh'tan
Mürüvvet bekleme bedensiz ruhtan
Mevtaya mezara kâr etmez büftan
Yeter ki benliği vur diri diri (S.Z. 1997: 319)

Başka bir dörtlükte de benliğin Şeytana ait bir özellik olduğuna dikkat çekilerek insanlar arasındaki kavgaların “ben” demekten kaynaklandığı dile getirilir. Dolayısıyla hoşgörülü olmak gerektiği tavsiye edilir:

Senden yanı olmayanı
Elleme bak kavga olmaz
Benlik şeytana aittir
Ben deme bak kavga olmaz (S.Z. 1997: 335)

Nefis: Nefs; can, benlik, ruh; aşağı duygular kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları anlamındadır. Tasavvufta nefis kişinin en büyük düşmanı olarak kabul edilir. Onu ezmek, kırmak ve mücadele kılıcıyla katletmek gerekir. Bunun için riyazet yapılır çile çıkarılır. Süleyman Ateş nefsi, ruhun derecelerinden ilki olarak tarif eder. Ruhun madde ile birleşmesi sonucunda meydana gelen derecelenmenin ilk kademesine nefis adı verilir. İlk mutasavvıflar, insan ruhunun beş tekâmül aşamasından bahseder. Bunlar, aşağıdan yukarıya şöyledir: tab, nefis, kalb, sır, ruhtur. Hakikatte nefis de ruh demektir. Bu ruh, itibari olarak derecelere ayrılmıştır. Bu dereceler, ruhun bulunduğu halleri gösterir. Bunlardan beşi Kur'an-ı Kerim'de geçer. Sonradan sufler beşi yediye çıkarmışlardır. Bu dereceler şunlardır: Nefs-i emmare, nefsi levvame, nefsi mülhime, nefsi mutmainne, nefsi tezkiye, nefsi râziyye ve nefsi marziyye'dir. Tasavvufta “insan-ı kâmil” olabilmek için nefisle mücadele etme anlayışı Âşık Mahzuni'nin şiirlerinde de karşımıza çıkar. Ozana göre yiğitlik nefsi vurmakla olur:

Göreyim özünü gör ki
Yiğit ol nefsi vur ki
O öyle bir zenginlik ki
Kapı kapı dilendirir (S.Z. 1997: 247)

Çile: Tarikatlarda nefsi terbiye ve ruhu tasfiye maksadıyla zaman zaman halvete girerek, belli bir süre Allah'la baş başa kalarak, dünyevi meşgale ve düşüncelerden uzak bir şekilde ibadet, zikir ve tefekkürle vakit geçirilir. Bunun belli bir süresi yoktur. Fakat umumiyetle kırk gün halvette kalmak gelenek halini almıştır. Bundan dolayı “halvet”e, Farsçada kırk manasına gelen “çihil” kelime-

Kanadım Değdi Sevdaya

sinden türeyen “çile” ve Arapça kırk anlamındaki “erbain” de denilmektedir. Çile; sıkı bir perhiz, çetin bir nefis idmanı, zor bir ruhsal eğitim ve başarılması son derece güç bir sınavdır. Dervişlerin çile çıkarmak için özel olarak inşa edilen çilehane veya halvethane denilen yerler dar ve karanlıktır. Burada dervişler “Ölmeden önce ölüünüz.” hadisi hikmetince nefislerini öldürmektedirler. Tarikata girenler için çile bir sınavdır. Ruh temizliğine ulaşmak için nefsanî arzulardan uzak durulur. Bunun dört prensibi yerine getirmek gerekir. Bunlar: az yemek, az konuşmak, az uyumak ve inzivadır.

Tasavvufta dervişlerin kırk gün boyunca çilehanede halvete girmesinin amacı kalbi masivadan temizleyerek yerine Allah sevgisini yerleştirmektir. Bu zor sınavı tamamlayan kişi derviş adını alır. Çilenin sonunda derviş hissettiklerini ve rüyalarını şeyhe anlatır. Şeyh gerek duyarsa onu tekrar çileye sokabilir. Eğer (derviş) geri girmeyecekse bir kurban kesilir ve etin suyuyla yapılmış bir tirit kendisine ikram edilerek derviş kutlanır. Âşık Mahzuni, Kaygusuz Abdal’ın “*Bir kaz aldım ben kardan*” adlı şiirine nazire olarak kendisini kırk yıl kaynatılan ancak bir türlü pişmeyen kaza benzeterek tasavvuf manada olgunlaşamadığından şikâyet eder. Kaygusuz şiirinde kazı kırk gün kaynatır gene pişmez, tencereye attığı bulgur bile Allah deyip uçup gider, kazsa başını tenceden çıkarıp sıtır. Bu bir türlü ölmeyen inatçı hayvan, aslında ozanın bir türlü uslandıramadığı nefsidir.

Dostlar beni bir kazana kodular
Kırk yıl yandım daha çiğdir dediler
Ölçeğimi gram gram yediler
Bir kantarda tartamadım ben beni
Ben beni kendimi
Canımı özümü dost (S.Z. 1997: 298)

Şiirlerinin kaynağını tasavvuftan alan ozan, pirinin etkisiyle tarikata giren kişinin çile çekmesinin onun yaralarına merhem olduğunu bir dörtlünde şöyle ifade eder:

Boş kayadan pınar akar
Ondan içen çile çeker
Azgın yarene kim bakar
Sardım sarmaz, olaydım (S.Z. 1997: 207)

Çilesini tamamladığını düşünen Mahzuni “*Neredesin Şah-ı Merdan neredesin*” diye Hz. Ali’ye seslenerek ondan kalbini aydınlatmasını istemektedir. O aynı zamanda Şah-ı Merdan’ı içinde bulunduğu manevi boşluktan insanlığı kurtaracak bir kurtarıcı olarak görmektedir:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Mahzuni Şerif'im kaldır ahmanı
Çektim çilesini, yak şu yumağını
İşte şimdi yetişecek zamanı
Neredesin Şah-ı Merdan neredesin (S.Z. 1997: 454)

Keramet: Kelime olarak ihsan, lütuf gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise, sâlih müminlerde meydana gelen olağanüstü olaylar olarak tanımlanır. Sufilere göre iki çeşit keramet vardır. Bunlardan biri, keramet-i kevnîye yani suda yürümek, havada uçmak gibi maddî âlem ile ilgili kerametler, diğeri de keramet-i ilmiye yani ledün ilmi ile gösterilen keramettir. Keramet ve mucize olağanüstü özellikler taşımasından dolayı ortak özellik göstermektedir. Ancak mucize gösterme özelliği sadece peygamberlere verilmiştir. Salih kişiler keramet gösterebilir. Kerameti kabul eden İslam âlimleri ve sufiler, Kur'an'da geçen Hz. Süleyman'ın vezirinin Sabâ melikesi Belkıs'ın tahtını göz açıp kapayıncaya kadar getirmesi hadisesini ve Hz. Meryem'in mabede girişinde Allah tarafından yanına rızıklarının konulması olayını delil olarak göstermişlerdir. Mucizeleri izhar etmek, kerameti gizlemek esastır. Kâmil insan kerametle değil, Allah'a kulluk vazifesiyle ilgilenir. Mahzuni'ye göre, ölü insanlar keramet gösteremez. Ölmüş insanlar şefaât edemez. Aya gidip gelmenin marifet olmadığını söyleyen ozan için gerçek marifet, güneşten öteye bakmaktır; yani yeni keşiflerdir:

Ölü insanlardan keramet olmaz
Ölmüş insanlardan şefaât olmaz
Aya gidip gelmek marifet olmaz
Daha güneşten de öte bak öte (S.Z. 1997: 287)

Esmâ-i Âdem: Esmâ'nın varlığı, yani Allah'ın güzel isimler diye bildiğimiz isimlerinin manaları, bu isimlerin varlığı her bir birimde mevcut ve yoğunlaşarak insan denen varlığı meydana getirmiştir. Sadece insanın değil, kâinatta ne varsa, hepsinin gerçeği Esmâ-ül Hüsna'dır. Ne tür bir şey akla gelirse, o varlığını esmadan alır. Kur'an'da nurdan yaratılan melekler ve nardan yaratılan cinlerin varlığı da Esmâ-ül Hüsna'ya dayanır. İnsanın da belirli bir esma terkibinden oluştuğunu anlatan en güzel örneği Kur'an'da: *“Bir zamanlar Rabbin Meleklerle ben yeryüzünde bir halife yaratacağım demişti de onlar şöyle konuşmuştu: Orada bozgunculuk yapmakta, kan dökmekte olan birini mi yaratacaksın ve Âdem'e isimlerin tümünü öğretti. Sonra onları Meleklerle sunarak, şöyle buyurdu: Haydi haber verin bana bunların isimlerini, eğer doğru sözlüler iseniz”* (Bakara, 30-31) buyurulmaktadır. Bu ayette geçen “Âdem” kelimesi, mana itibarıyla “yokluktan gelmiş” anlamına gelir. Diğer yönüyle ise Âdem'in yapısının, asliyetinin ilahî isimlerle bezenmiş,

Kanadım Değdi Sevdaya

ilahi isimlerin varlığından müteşekkil olduğunu gösterir. Eşyanın isimlerini yahut fiziki özelliklerini bilmekten daha önemli olan bir ilim vardır; o da o eşyada tecelli eden ilahî isimleri bilmek, eserde sanatı okumak, nimette ihsan ve ikramı görmek ve onlardan ilâhî isimlere intikal etmektir.

Âşık Mahzuni, Allah'ın yarattığı eşyadan, tabiattan, dünyanın güzelliklerinden “eserde müessiri görmek” bilinciyle Yaradan'ın insana ihsan ettiği ikramı ve nimeti görerek ilahi isimlerin sırrına ulaşır. Suların çağlayarak akışı, deryanın katreye hasret kalışı, bin çiçeğin kokusu, “esma-i adem”in tecellisidir. Çünkü “Âdem”, ilahi isimlerin tezahürünün bir sonucudur. Kâinatta, her nereye bakarsanız eşyada esmayı görürsünüz. Esmâ, Allah'ın işaretleridir. Dolayısıyla esmada yüce Allah'ı görürsünüz:

Suların çağlayıp coşkun akışı
Deryanın katreye hasret bakışı
Bir bahçede bin çiçeğin kokusu
Esmâ-i Âdem'in gücüdür gücü (S.Z. 1997: 321)

Ölüm: Tasavvufta tabî ve iradî olmak üzere iki ölüm vardır. “Ölmeden önce ölmek” deyimi, iradî ölümü ifade eder. Kur'ân-ı Kerîm'de “*Her canlı (nefs) ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.*” (Ankebût, 57) âyetiyle ölümün her canlı varlık için mukarrer olduğu belirtilir. “*Biz Allah'a aitiz ve yine O'na döneceğiz.*” (Bakara, 156) âyeti de ölümü bir yok oluş değil; insanın aslına rücu, Allah'a kavuşması, gerçek hayatı ve ebediliği kazanması olarak niteler. Hz. Peygamber'in: “*Müminler kafiyen ölmezler; ancak fânî bir âlemden bakî bir âleme intikâl ederler.*” hadisi de aynı muhtevadadır. Halk şiirinde en fazla işlenen temalardan birisi de ölüm konusudur. Âşık Mahzuni'nin şiirlerinde dünya hayatının gelip geçiciliği, bu dünyanın kimseye kalmayan yalan bir dünya olduğu ve ölümün yaşayan her canlı için kaçınılmaz bir son olduğu dile getirilir. Ozan, bir dördlüğünde Sultan Süleyman'ın öldüğü gibi insanın da bir gün öleceğini ve yerdeki karıncanın dahi Hakk'ı bileceğini ifade eder:

Sultan Süleyman da olsa
Bir gün ölür demedim mi?
Yerdeki karınca bile
Hakk'ı bilir demedim mi? (S.Z. 1997: 134)

Başka bir dördlüğünde ise ozan, “*eyvah eyvah ömrüm eyvah*” diyerek ömrünün çok çabuk geçtiğini ve ölüm gerçeğiyle bir gün mutlaka karşılaşacağını ifade eder:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Nasıl olsa ölüm yani
Alıp götürececek beni
Farz et ki Âşık Mahzuni
Hiç doğmadan öldü geçti
Eyvah eyvah ömrüm eyvah (S.Z. 1997: 380)

Ozan bu dünyadan göçünce sevenlerinin kendisini “*Hani bizim Mahzuni’imiz*” diyerek arayacaklarını dolayısıyla umutsuzluğa düşerek bir gün bu dünyadan adının silineceği endişesini taşır. Onun isteği her zaman sevenleri tarafından hatırlanmaktadır:

Kimi murat almış gezer salınır
Kimi yaralanmış bağı delinir
Bir gün şu dünyadan adım silinir
Hani bizim Mahzuni’imiz derler oy (S.Z. 1997: 108)

Mevla’nın kendisine boşu boşuna bir ömür verdiğini belirten ozan, bu dünyaya boşu boşuna geldiğini söyleyerek umutsuz bir tablo çizer:

Mevla’m bana ömür vermiş
Boşu boşuna, boşu boşuna
Bedenime bir can girmiş
Boşu boşuna, boşu boşuna
Gelmişim ben boşu boşuna (S.Z. 1997: 92)

Ozan mezarı, sarılıp yatılan sonsuz kundağa benzetir. Ancak bu kundak, sonsuzluğa açılan bir kapıdır. Bu dünyada ecel şarabını içen insan tatlı bir yolculuğa çıkar:

Bugün dünya ile konargöçer Mahzuni
Hem eceli hem şarabı içer Mahzuni
Tatlı bir yolculuk imiş göçer Mahzuni
Sarılıp yatar bir sonsuz kundağa doğru (S.Z. 1997: 391)

Divan şiirindeki ölüm tarihini şiirine not düşme geleneğini halk şiirinde de görürüz. Âşık Mahzuni kendisinin 2013 yılının bir bahar ayında öleceği tahmininde bulunur. Bu tarih, son geminin demir aldığı ve artık bütün geçmiş hayatının geride kaldığı gündür:

İki bin on üçün bir bahar ayı
Son geminin demir aldığı gündür
Bir uzun mazinin renkleri içinde
Artık çok geride kaldığı gündür (M.Ş. 1995: 43)

Ölüm, insanlar arasında genç-ihthiyar, zengin-fakir ayrımı gözetmeksizin dünyaya gelen her insanın başına gelmesi kaçınılmaz bir olgudur. Mahzuni şürinde, Türkiye'nin en zengin insanları olan Sakıp Sabancı'nın ve Rahmi Koç'un bile öleceğini, zenginliğin, malların insanın ölümünü engelleyemeyeceğini vurgulayarak bu dünyanın fani, ölümün de hak olduğuna dikkatleri çeker:

Sevenim saçını yolsa
Her derdine çare bulsa
Bütün dünya onun olsa
Sakıp Sabancı da gider (S.Z. 1997: 99)

Bütün dünya Koç'un olsa
O da gider, bu da gider
Zengin de fakir de gider
Eyvah eyvah dertlere boyandım eyvah (S.Z. 1997: 100)

Hallac-ı Mansur: “Ene'l Hakk” dediği için idam edilen Hallac-ı Mansur, aşk yolundan şehit edilmiş bir mücahit kabul edilir. Bu sözün bätünü manasını değil de zahiri manasını alanlar onu münkir kabul etmişlerdir. Anlatılanlara göre, Hallac-ı Mansur ayakları zincirli bir şekilde idam yerine giderken raks etmiş ve tasavvuf sarhoşluğunu anlatan rubailer okumuştur. Dostu Şibli'den seccade isteyerek idam olmadan önce namaz kılar. Bu sırda halk Hallac'ı taşlarken Şibli ise ona gül atıyormuş. Bunun üzerine Hallac: “*Beni düşmanın attığı taş değil, dostun attığı gül yaralar*” diyerek Şibli'ye sitem etmiştir. Zira Hallac'a göre onu taşıyanlar ne yaptıklarını bilmiyor, dostu ise biliyordu. Bundan dolayı dostunun ona gül atması onun gücüne gitmiştir. Elleri ve ayakları kesilerek idam edilen Hallac'ın vücudu yakılarak Dicle'ye savrulmuştur. Âşık Mahzuni bir dörtlüğünde; Nesimi, Hallac-ı Mansur ve Pir Sultan ile aynı dava için mücadele ettiklerini, dolayısıyla âşıkların da aynı yol üzere oldukları için bu davasından vazgeçmeyeceğini belirtir:

Nesimi hak idi kolay yenmedi
Mansur enel hakla dardan inmedi
Pir Sultanım serin verdi dönmedi
Âşıkların Haktan sarktığı nerde? (M.Ş. 1995: 94)

Ozana göre “*Âşıkların sözü hep enel hakta.*” Burada ozanın kendi “ben”ini Allah'ın varlığında erittiğini düşünebiliriz. O, fenafillâh mertebesine erişerek varlık içinde yokluğa ulaşır. Buradaki yokluk; kulun kendinden ve sıfatlarından fani olarak sıyrılıp Hakk'ın sıfatlarıyla beka bulmasıdır:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Âşıkların sözü hep enel haktır
Vallahi billahi yalanım yoktur
Onun yakasında gümüş gömlektir
Senin yakanda ki bite bak bite (S.Z. 1997: 287)

Tapduk Emre: Tapduk Emre, Yunus Emre'nin şeyhidir. Yunus Emre şeyhine kırk yıl hizmet eder. Tapduk Emre, dergâha ormandan hep düzgün odun taşıyan Yunus'a: “Ormanda hiç eğri odun yok mu?” diye sorduğunda Yunus : “Senin dergâhına eğri odun yakışmaz” cevabını verir. Tapduk Emre, Hacı Bektaş Veli'nin halefidir. Rivayete göre Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre'yi yetiştirme işini Tapduk Emre'ye bırakır. Mahzuni bir şiirinde Hacı Bektaş-ı Veli'ye şöyle seslenir:

Bir kıvılcım verdin Tapduk Emre'ye
Hazırlandı Yunus canın vermeye
Her can lâyük değil seni sevmeye
Adı güzel Hacı Bektaş-ı Veli dost (A.İ.A. 2006: 35)

Yunus Emre: Bir vakit kıtlık olur. Yunus, o sene tarladan mahsul alamaz. Eli boş gitmemek için dağdan biraz alıç toplayıp Hacı Bektaş-ı Veli dergâhına gelir. Hz. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veliye hediyesini sunarak ondan buğday ister. Hacı Bektaş-ı Veli Yunus'un hediyesini kabul eder ve Yunus'a hediyesinin karşılığında: “Buğday mı istersin yoksa himmet mi?” diye sorulur. Yunus “Ben himmeti neyleyeyim, bana buğday gerek” cevabını verir. Ancak Yunus yolda himmet yerine buğday aldığı için pişman olur ve tekrar dergâha gelir. Hacı Bektaş'ın halifeleri Yunus'un tekrar buğdaylarla geri döndüğünü görünce, ona “Niçin geldin?” diye sorarlar. Yunus: “Bana buğday gerekmez ben himmet isterim.” der. Bu durumu Hacı Bektaş-ı Veli'ye arz ettiklerinde Pir: “Onun anahtarını Tapduk Emre'ye verdik varsın nasibini oradan alsın.” der. Âşık Mahzuni, bu menkıbeye telmihte bulunarak Yunus'un buğday almaktan vazgeçip himmet istemesinden ve onun “bir ben vardık, benden içeru” anlayışından hareketle vahdet-i vücüt düşüncesini dile getirir. Ayrıca bu dörtlükte Yunus Emre'ye himmet vererek onu olgunlaştıran Tapduk Emre'ye bir gönderme vardır:

İki çuval buğday yetmez mi sana
Niye geri dönüp geldin Yunus'um
Madem sende bir sen var senden içeru
Bunu kim öğretti bildin Yunus'um (M.Ş. 1995: 10)

Alevilik ve Bektaşilik

Alevilik: Alevi, İmam Ali'ye ve onun soyuna bağlı olup, onların yolunu süren kişilere denir. Alevi teriminin ortaya çıkış nedeni ve bu terimin kullanıldığı ilk alan, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan halifelikle ilgili siyasi tartışmalar-

Kanadım Değdi Sevdaya

dır. Üçüncü halife Hz. Osman'ın öldürülmesiyle şiddetlenen ve ilk Müslümanlar arasında ayrışma sebebi olan bu siyasî çekişmeler sürecinde halifelik konusunda *“Ali tarafını tutan siyasî topluluğu ifade eder.”* Aleviliğin ortaya çıkışı ile ilgili en yaygın görüş: Hz. Muhammed'in ölümünden sonra kimin halife olacağı konusunda Müslümanlar ikiye ayrılmış; bir grup, Hz. Muhammed'in soyundan geldiği iddiasıyla Hz. Ali'nin halife olması gerektiğini ileri sürerken, diğer grup Hz. Ebubekir'in halife olması gerektiğini savunmuşlardır. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Hz. Ali halife seçilmiştir. Ancak Suriye valisi Muaviye onun halifeliğini tanımamıştır. Hz. Ali Sıffin Savaşı'nda Harici taraftarları tarafından şehit edilmiştir. Başlangıçta dinî-siyasî nitelikte olan Hz. Ali yandaşları hareketi bu olaydan sonra Şia-i Ali, Şia, Şiilik, Aleviye ve Alevilik adı altında yayılıp güçlenmiştir. Bir şiirinde *“Saz çalıp söyleyen Bektaşî'yim ben”* ve *“Üstüme bir ozan Bektaşî yazın”* diyerek “Bektaşî” kimliğine dikkat çeken ozan, *“Mahzuni Alevi değilmiş, Sünniymiş”* diyenlere cevap olarak bir şiir yazar. Bu şiirinde Alevi olmanın kolay olmayacağını ve insana bazı sorumluluklar yüklediğini belirten ozan, bir Alevinin nasıl olması gerektiğine vurgu yapar:

Bana bir Sünnî demişler
Ben Alevi olamam ki
İşim gücüm yalan dolan
Ben Alevi olamam ki
Olsam da bilemem ki (S.Z. 1997: 144)

Hz. Ali ve Ehlibeyt Sevgisi: Ehl-i Beyt, kısaca “ev halkı” demektir. Ev, Hz. Muhammed'in evi, ailesi ve ocağıdır. Hz. Muhammed'in amcası Ebu Talib'in oğlu olan Hz. Ali, aynı zamanda Hz. Fatma ile evlendiği için onun damadıdır. Hz. Ali ilk çocuk Müslümandır. Peygamber, Mekke'den Medine'ye hicret ederken yatağına Hz. Ali'yi yatırmıştır. Peygamberin soyu, Hz. Ali'nin çocukları Hasan ve Hüseyin'den devam etmiştir. Ucu çatal Zülfikar adlı kılıç ona aittir. Hayber'i fethederek büyük kahramanlıklar gösteren Hz. Ali için Hz. Muhammed: *“Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır.”* buyurmuştur. Alevi-Bektaşî inancında Ehl-i Beyt, aynı zamanda kurtuluşa ermiş olan topluluktur. Hz. Peygamberden rivayet edilen bir hadise göre, İslam ümmeti yetmiş üç fırkaya ayrılacak ve Resulullah ile Ashabının yürüdüğü yolda olan biri dışında diğerleri Cehenneme gidecektir. Cennete gidecek olan o tek fırkaya ise fırka-i nâciye (kurtuluşa eren fırka) adı verilmiştir. Şiirlerinde Hz. Ali sevgisini çok sık işleyen Âşık Mahzuni, Hz. Ali'ye seslenerek ondan “himmet” bekler:

Ali Ali canım Ali
Canım da cananım Ali
Gül yüzlü sultanım Ali
Himmet eyle kula doğru (S.Z. 1997: 316)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Hız. Ali On İki İmam'dan birincisidir. Âşık Mahzuni Hız. Ali'yi derdinin dermanı olarak görür. Ali gibi ulu bir kişilikle bütünleşmek, onun taşıdığı erdeme ulaşmak ozan için asıl amaçtır:

Gel benim derdim dermanı
Oniki imam Ali Ali
Dünyada canımın canı
Oniki imam Ali Ali (S.Z. 1997: 249)

Hız. Hüseyin: Hız. Hüseyin, Hız. Ali ve Fatıma'nın ikinci çocuklarıdır. Muaviye ölmeden önce oğlu Yezit'i halife tayin etmiştir. Yezit, Hız. Hüseyin'den kendisine biat etmesini isteyince Hüseyin bunu kabul etmemiş ve Küfe şehrinden aldığı davetler üzerine onların biatlerini almak üzere yola çıkmıştır. Kerbela denilen yerde Yezit'in askerleri tarafından etrafı çevrilen Hız. Hüseyin, beraberinde bulunan yetmiş iki kişiyle beraber Muharrem ayının onuncu günü, yani aşure gününde şehit edilmiştir. Bu yüzden her yıl bu günde, Hız. Hüseyin rahmet ve dualarla anılır, onun matemî tutulur, Yezit ise lanetle anılır. Hız. Muhammed, mübarek torunları Hasan ve Hüseyin'i çok severdi. Fırsat buldukça onlarla şakalaşır, gönüllerini hoş tutardı. "*Onlar dünyada benim iki demet reyhanımdır.*" buyurarak Hasan ve Hüseyin'e "oğullarım" diye hitap ederlerdi. "*Onları sevenler cennetlidir, onlara buğzedenler ise cehennemlidir.*" ve "*Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin efendileridir, ulularındır.*" buyuran Hız. Peygamber, her ikisini de omuzlarında taşır, bağrılarına basar, öpüp koklar, namazda bile onların kendileriyle oynamalarına, sırtlarına çıkmalarına izin verirlerdi. Hız. Hüseyin doğunca Resûl-i Ekrem, onu kucaklarına alıp ağlamışlar, Umeys kızı Esmâ, ağlayışlarının sebebini sorunca: "*Azgın bir tâife, onu öldürecek onlar şefa'atime nâil olamazlar.*" buyurmuşlar ve bunu Fâtıma'ya haber vermemesini söylemişlerdir. Alevilikte Hız. Hüseyin'in şehit edildiği Muharrem ayı, "matem ayı" olarak kabul edilmektedir. Alevî topluluklarda Muharrem ayında daha çok bireylerin inançlarına bağlılıklarını yenilemelerine imkân tanyan ritüellere öncelik verilmektedir. Yine bu ayda Alevilikte, 12 gün Muharrem orucu tutulur. Bu orucun amacı, Kerbela şehitlerinin yaşadıklarını hissetmektir. Kerbela'da su bile içilmesine müsaade edilmeden katledilen Hız. Hüseyin, Âşık Mahzuni'nin şiirinde "*mazlumların şahı*" olarak sembolleşmiştir:

Şah Hüseyin mazlumların şahısın
Gönüllerin hünkârısın güzellerin mahısın
Kerbela'ya düşenlerin ezeli ervahısın
Merdan Ali yadigâr evliyasın dost Hüseyin

Mustafa'nın gözü nuru Fatıma'nın canları
Ey kanlar içinde uyuyan ulular sultanları (A.İ.A. 2006: 76)

Kanadım Değdi Sevdaya

Hız. Hüseyin ile Kербela Vakası, Alevilik inancının formüle edilmesinde ve yaşatılmasında birbirlerini tamamlayan ana dinamik güç işlevine sahiptirler. Bir dörtlükte ise, “*Hüseyin’e bir damla yaş / Yedi çölü sulandırır*” ifadeleriyle Hız. Hüseyin için yüzyıllardır tutulan mateme ve akıtılan gözyaşına dikkat çekilerek mübalağa sanatı kullanılmıştır. Şiirdeki “çöl”, hem susuzluğu hem de kuraklığı simgeler. Ayrıca yalnızlığı ve ıssızlığı da çağrıştıran “çöl” imgesi, hüznün ve gözyaşının simgeleştiği Kербela ile birlikte Alevilik inancında çok önemli bir yer tutmaktadır:

Yiğit ol nefsinle savaş
Bu dünyada olma gallaş
Hüseyin’e bir damla yaş
Yedi çölü sulandırır (S.Z. 1997: 247)

Hız. Hüseyin ve ailesi, Kербela çölünde yalnız, savunmasız ve susuz bırakılmış, acımadan katledilmişlerdir. Âşık Mahzuni, Hız. Hüseyin’i ve beraberindekileri şehit edenlere seslenerek bu durum hakkında üzüntüsünü ve tepkisini şöyle ortaya koyar:

Haymegâhı Hüseyin’i utanmadan bastınız
Evladı Ali’ye acımayıp yavrusunu kestiniz
Hangi rüzgârda bu adet böyle cahil estiniz
Gelin görün gönlümüze böyle bir saba yazar (A.İ.A. 2006: 75)

On İki İmam: İmam, kendisine uyulan, önder anlamına gelir ve Müslüman toplumun rehber edindiği kişiye denir. İmam, üstün ve kutsal niteliklere sahip, Allah’a yakın kimsedir. Alevilik inancına göre ilk imam Hız. Ali ile başlayan ve İmam Mehdi ile biten bu imamların sayısı toplam on ikidir. On İki İmam’a bağlılık değişmez bir itikat ve ilkedir. On İki İmam sırasıyla şunlardır: İmam Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Zeynel Abidin, İmam Muhammed Bakır, İmam Cafer-i-Sadık, İmam Musa Kazım, İmam Ali, Rıza, İmam Muhammed Taki, İmam Aliyy’ün-Nakıy, İmam Hasan el-Askerî, İmam Muhammed B. Hasan el-Mehdi. On İki İmam inancı, Hız. Muhammed’in Ehl-i Beyt’inin ve bu soydan gelenlerin diğer insanlardan farklı olduğunu savunan ve bunu bir inanç olarak temellendiren anlayıştır. Bu inanca göre, peygamberlik geleneği sona erdiğinden, son peygamberin soyundan gelenlerin bu geleneği sürdürme görevleri vardır. Bundan dolayı da, Hız. Muhammed’in Ehl-i Beyt’i ve bu soydan gelenler diğer insanlardan farklı ve üstün olarak

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

görülürler. On İki İmam, Alevi ozanların deyişlerinde en çok işlenen konuların başında gelmektedir. On İki İmam'dan söz eden şiirlere “düzvaz-deh imam” yahut “düzvazimam” adı verilir ve kısaca “düzvaz” olarak adlandırılır. Bektaşî edebiyatında On İki İmam'dan söz eden bir şiir türü doğmuştur. Deyişlerde/nefeslerde olduğu gibi Gülbanklarda da ibadetin asıl ögesi olarak On İki İmam'ın mutlaka adı anılmaktadır. Alevi bir ozan olan Âşık Mahzuni On İki İmam'ın hak olduğuna inanır. Ozana göre On İki İmam'a inanmak, Alevi olmanın bir gereğidir:

On İki İmam'ı haktır
Benden layık imam yoktur
Aleviyim diyen çoktur
Ben alevi olamam ki
Olsam da bilemem ki (S.Z. 1997: 144)

Mahzuni, şiirinde On İki İmam'ı kıblesi olarak görür ve mezheplere köle olamayacağını söyler. Hacı Bektaş'a bağlılığını vurgulayarak “*Gel beni ayırma Hacı Bektaş'tan*” der:

Mahzuni kiblemdir On İki İmam
Gayri mezheplere bende olamam
Parçala vur beni tamamdır tamam
Gel beni ayırma Hacı Bektaş'tan (M.Ş. 1995: 130)

Kerbela Vakasında hasta olduğu için babası tarafından savaşa katılmasına izin verilmeyen Zeynel Abidin, babasının şehit edilmesinden sonra çadırında hasta olarak yatarken Şimîr tarafından öldürülmek istenmiş fakat Yezit ordusunun kumandanı Ömer Bin Sa'd tarafından kurtarılmıştır. Daha sonra Kerbela'da sağ olarak kurtulanlarla beraber önce Şam'a gitmiş, ardından Yezit tarafından Medine'ye dönmelerine izin verilmiştir. Böylece imamlık soyu Zeynel Abidin ile devam etmiştir. Ömrünü ibadet ve insanlara yardım etmekle geçiren Zeynel Abidin 17 Ekim 713 tarihinde Medine'de vefat etmiştir. Şiirinde İmam Zeynel Abidin'in “gül katresi” olarak nitelendiren Âşık Mahzuni, ondan bir katre almaya yani manevi bir etkiyle kendisini ummanı bulmaya adanmıştır:

Gülüm katreyi Zeynel'den
Bir katre almaya geldim
Akıp akıp çaylarından
Ummamı bulmaya geldim (S.Z. 1997: 186)

Hacı Bektaş-ı Veli: Hacı Bektaş-ı Veli, 13. yüzyılda Horasan diyarından Anadolu'ya gelmiş, etkileri bakımından Türk sufilığının en önemli kişilerindendir. Asıl adı Muhammed'dir. Horasan'ın Nişâbûr şehrinde doğmuştur. Babası İbrahim, annesi Hâtem Hatun'dur. 1209 tarihinde doğmuş, ölüm tarihi ise, 1270'tir. Soyu On İki İmam'lardan gelir. Altıncı imam, Musa Kazım'ın soyundan olan İbrahim Sâni Seyyid Muhammed'in oğludur. Hacı Bektaş-ı Veli, Ahmet Yesevi'nin halifelerinden olan Lokman-ı Parende'den birçok maddî ve manevî ilim almıştır ve Anadolu'ya gelerek o zamanki ismiyle Sulucakarahöyük'e bugünkü adıyla Hacı Bektaş ilçesine- yerleşmiştir. Menkıbeye göre, Hoca Ahmet Yesevi'nin ocağından alınan bir dal parçası fırlatılır. Hacı Bektaş-ı Veli'den de bu dal parçasının düştüğü yere gidip orayı yurt tutarak görevini orda sürdürmesi istenir. İşte bu dal parçasının düştüğü yer Sulucakarahöyük'tür. Yanmakta olan o dal parçası aslında bir ışık, bir aydınlık dolayısıyla Ahmet Yesevi'nin öğretisidir. Bir söyleneceye göre ise, Hacı Bektaş-ı Veli kendisine verilen görevi üstlenerek Anadolu'ya doğru yola çıktığında onu bu topraklara sokmak istemezler. Bunun üzerine o, bir güvercin kılığında uçarak gideceği yere ulaşır. Bunu öğrenen ve Hacı Bektaş-ı Veli'yi kıskanan Anadolu erenlerinden Hacı Doğrul, şahin kılığına girerek güvercine saldırır. Şahinin boğazından yakalayan Hacı Bektaş ona şu sözleri söyler: *“Ben buraya en zararsız, masum bir kuş kılığında geldim. Siz beni yok etmek için can alıcı şahin olup saldırdınız.”* diyerek şahini serbest bırakır ve bu davranışıyla âdeta, *“Biz kavga için değil, barış, dostluk ve huzur sağlamak için geldik.”* mesajını vermek istemiştir. Makâlât, Besmele Tefsiri, Fatiha Tefsiri gibi eserleri olan Hacı Bektaş-ı Veli, Bektaşilik tarikatının kurmuştur. Bektaşilik, Osmanlı İmparatorluğu'nun her yöresinde, özellikle Anadolu ve Balkanlar'da hızla yayılmış, giderek Yeniçeri Ocağı'nın yarı-resmî tarikatı durumuna gelmiştir. Bektaşiliğin ikinci kurucusu ise Balım Sultan'dır. Balım Sultan tarikatın ayin ve erkânında yenilikler yaparak dünyayla ilgisini kesmiş mücerret dervişler örgütünü kurmuştur. Bu yorum ve düzenlemelerden sonra Bektaşilik Çelebiyan (Çelebiler) ve Babagan (Babalar) kolu olmak üzere iki ana kola ayrılmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli soyundan geldiklerini savunan ve kendilerine “bel evladı” adını veren Çelebiyan kolu, kırsal yerleşim alanlarında örgütlenirken, pirin yolunu izlediklerini savunan kendilerine “yol evladı” adını veren Babagan kolu kentlerde örgütlenmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli ümitsizliğe düşenlere ümit vermiş, insanlar arasında birlik ve kardeşlik ruhunu yerleştirmiştir. O insanlar arasında *“Bir olalım, iri olalım, diri olalım.”* ilkesiyle birlik fikrini, *“Eline, beline, diline sahip ol.”* düşüncesiyle de sosyal ve ahlakî faziletleri hâkim kılmak için çalışmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli Allah'a ulaşmak için *“dört kapı ve kırk makam”* inancını ortaya koymuştur. Hacı Bektaş Veli'yi piri olarak kabul eden, onun yolundan giden aynı zamanda da öldükten sonra onun yanına gömülmeyi vasiyet eden Âşık Mahzuni Şerif'in mezarı bugün Nevşehir'in Hacı Bektaş ilçesinde pirinin türbesinin yakınındadır. Alevi-Bektaşî kültüründen geldiğini ve sanatını oluşturmada bu kültürün önemli

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

bir etkisinin olduğunu söyleyen ozan, şiirlerinde Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli'yi sıkça dile getirmekte ve onu “dost” olarak nitelendirmektedir:

Sensiz bu dünyanın tadı olur mu?
Adı güzel Hacı Bektaş-ı Veli dost
Seni bilmeyenler Hakk'ı bilir mi?
Adı güzel Hacı Bektaş-ı Veli dost
Ulu dost Canım dost (S.Z. 1997: 302)

Kendisini “ulu bir şehir” olarak gören ozan, ulu kitabın (Kur'an'ın) kendisini “Âdem” diye tarif ettiğini söyler. Burada ozan; insan olduğunu, insanın gayesinin peygamberlerin ve onların yolunu sürdüren imamların, pirlerin, erenlerin, evliyaların izinden giderek Allah'ın rızasına ulaşmak olduğunu anlatmak ister. Ozana göre Hz. Ali ve Hünkâr Bektaş-ı Veli bu yolu sürdüren “can”lardandır:

Ben bir ulu şehrimin can
Sevenlerim yorar beni
Okuyun ulu kitabı
Âdem diye yazar beni
Ali can can, Veli can can
Hünkâr Bektaş Veli can can (S.Z. 1997: 429)

Ozan, Hacı Bektaş-ı Veli'yi yarasının dermanı olarak görür. Onun yarası maddi bir yara değil, manevi bir yaradır. Yani, pirinin yolundan uzaklaşan ozan, bu durumdan dolayı ızdırap çekmekte ve derdinin dermanını piriinde aramayı öğütlemektedir:

Mahzuni Şerif'im yağım esilmez
Buna dünya derler Hakk'a küsülmez
Yarem ağır, yara derin, umut kesilmez
Hacı Bektaş gibi pire gidelim (S.Z. 1997: 488)

Eline, Diline, Beline Sahip Olmak: Alevilikte ahlakî bir öğreti olan “*eline-diline-beline sahip olmak*” ilkesi, insanın yaşamı boyunca uyması gereken bir ahlakî kuraldır. Bu kaidelere uymayan kişiler “düşkün” ilan edilir ve toplum tarafından dışlanır. Suçluya; tevbih (paylama), ihtar (uyarı), bir süre törenlere alınmama, bir yere seyahate çıkma (seyahat verme) gibi manevi cezalar ya da para cezası verilebilir. Cemlerde Musahiplere Alevilik öğretisinde çok önemli bir yeri olan “*eline-diline-beline sahip olmak*” ahlakî kuralına uymaları öğütlenir. Bu kurallara uymamanın bir sonucu olarak da

Kanadım Değdi Sevdaya

Alevi toplumunda; hırsızlık, haksızlık, saygısızlık ve buna benzer suçların çok az görülmektedir. Mahzuni “*Ben Alevi Olamam ki*” adlı şiirinde Alevi olan bir kişinin özelliklerini şöyle ifade etmektedir:

Eline sahip olmalı
Dilinde kendin bilmeli
Beline gemler vurmali
Ben Alevi olamam ki
Olsam da bilemem ki (S.Z. 1997: 144)

Bektaşiliğin kurucuları; Hacı Bektaş-ı Veli ve Balım Sultan gibi pirlerin ardından “eline diline-beline sahip olanların” ağladığını ifade eden ozan, ölümün insan için kaçınılmaz bir son olduğuna da dikkat çeker:

Der Mahzuni kimler gerçekten ağlar
Eline beline sahip olanlar
Balım Sultan gibi gül yüzlü canlar
Hacı-Bektaş gibi velilerin nice oldu (S.Z. 1997: 411)

İkrar Vermek / İkrar Cemi: İkrar vermek, Alevilikte, yola girerken tarikat kurallarına uymaya söz vermek demektir. Bu ikrar bir anlamda; Allah’ın birliğine, Ehli Beyt’e ve o soydan gelen On İki İmam’a verilen biattir. Tarikata yeni giren birisi için ilk tören İkrar Cemi törenidir. Yola girmek isteyen kişiye “Talip” denir. Talip yola girmek için kendisine bir rehber bulur ve yapılması gerekenleri ondan öğrenir. Rehber, Talip’in bu isteğini mürşit konumundaki Dede’ye ya da Baba’ya bildirir. Yapılan cem töreniyle Talip bu yola girmiş olur. Âşık Mahzuni ikrar alıp, ikrar vermenin önemini şiirinde şöyle ifade eder:

Kâmil meclisinde derin ol derin
Seni değiştirmez bir tek aferin
Başın kesilse de serin ol serin
İkrar alıp ikrar vermesi güzel (S.Z. 1997: 196)

Bir dörtlükte ise ozan, insanlara güven kalmadığı için ikrarın yalancıya değil de şah-ı Merdan’a verilmesini öğütler:

Bilirim ki dünya yalan ile doludur
Yalancıya ikrar verme
Git şah-ı Merdan’a var
Vay (S.Y. 1999: 175)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Düşkün Olmak: Alevilik inanç ve ilkelerinin dışına çıkan kişiler “düşkün” (suçlu) ilan edilir. “Düşkünlük”, bir ahlakî yaptırım sistemidir. Düşkün olanlarla kimse konuşmaz, alışveriş yapmaz ve toplum tarafından dışlanır. Düşkünlük, Alevi-Bektaşî geleneğinin en önemli kurumlarından biridir. Bu kurum, toplumdaki ahlakî değerlerin korunması amacıyla gerekli yaptırımları ortaya koyar ve bunların uygulanışını düzenler. Bu yönüyle sosyal kontrolü ve grup içi denetimi sağlayan düşkünlük kurumu, toplumun huzur içinde yaşamasını hedefler. Âşık Mahzuni bir dördlüğünde düşkün olduğunu, bu yüzden de ateş ve tuğ ile cezalandırılmasını ister:

Ah neyleyim düşkün oldum dünyada
Ateşle tuğ ile şişleyin beni
Sevda dedikleri yaman belaymış
Gelmeyin yanıma boşlayın beni (S.Z. 1997: 208)

Bir şiirinde ise ozan, “*Merdan mıyım, Mervan mıyım, Ben neyim?*” diyerek kendi kendisini sorgular ve içinde bulunduğu ruh halinin sonucu olarak şaşkın, düşkün ve perişan olduğunu dile getirir:

Aramızda yatar eroğlu erler
Erleri ne bilir köroğlu körler
Bana bu ellerde Mahzuni derler
Merdan mıyım Mervan mıyım? Ben neyim?
Şaşkınum, düşkünum, perişanınum, ne haldeyim
Arıyorum, soruyorum kendimi, ben kimim? Ben neyim? (S.Z. 1997: 91)

Güruh-u Nâci: Kurtulmuş, seçilmiş topluluk anlamına gelen Güruh-u Nâci, Alevilik inanç sistemine göre Ehl-i Beyt tarafından seçildiklerine ve inançlarının kaynağının doğrudan Ehl-i Beyt olduğuna inanmaktadırlar. “*En doğru yolun yolcuları*” olmakla övünen bu topluluk, Hz. Muhammed’in “*Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak, hepsi de cehennemliktir. Ancak bir bölüğü kurtulmuştur, cennet onlarındır.*” hadisindeki kurtulmuş olan bu topluluğun kendileri olduklarını düşünmektedirler. Bu inanç sistemi Alevi bir ozan olan Âşık Mahzuni’nin şiirine de yansımıştır. Ozan şiirinde Güruh-u Nâci’den olduğunu herkese ilan eder:

Şu âlemler bilsinler ki biz Güruh-u Nâci’yiz
Cümle evliyanın burcu Âdem Havva’dan geldim
Ol cennette ilk haramı bilerek yedim şükür
Sevdayı Cennette tattım, kendim Tuğba’dan geldim (S.Z. 1997: 510)

Kanadım Değdi Sevdaya

Cem/Cem Evi: Alevi-Bektaşî inanç ve kültüründe; toplanmak, bir araya gelmek anlamına gelen Cem; dağ, tarla, orman ve bahçe işleri bittiğinde ve kış aylarında yapılan bir ibadettir. Bu töreni yöneten Dede'nin görevi, sorunları çözmek, toplumu eğitmek ve aydınlatmaktır. Alevilikte Cem'in kaynağı, Hz. Peygamber'in miraçtan dönerken karşılaştığı kırklar meclisine dayandığı kabul edilmektedir. Cem evlerinde icra edilen Cem törenlerinin belirli bir düzen içerisinde yürütülmesi için bazı kişiler görevlendirilir. Bu kişilerin başında töreni yöneten Dede gelir. Cem ritüelinin gerçekleştirilmesi için verilen görevlere "on iki hizmet" adı verilir. Bu hizmetler şunlardır: Dede, rehber, çerağcı, zâkir (âşık), semahçı-pervane, farraş-carcı, meydancı-sofracı, gözcü, ibriktar-sakka, ayakçı-iznikçi, bekçi ve peyik-habercidir. Cem âyini, Alevi-Bektaşîlikte bu kültürün genç nesillere aktarıldığı ve uyulması gereken ahlaki kaidelerin öğretildiği bir okul işlevi yüklenmiştir. Sözlü gelenekte yaşayan bu kurallar bu ortamda bir yaptırım gücüne sahiptir. Cem toplantılarındaki on iki hizmet, saz ve semah Türklerin İslam öncesi kültürünün izlerini taşımaktadır. Şamanların ateşin etrafında yaptıkları dans ritüeli tasavvufun etkisiyle Cem törenlerine girmiştir. Mahzuni cem olan Bektaşîleri nura gark olan kişiler olarak nitelendirir. Ozan ayrıca cem olan Bektaşîlerin "kıyl-u kale" düşmesinden yani, dedikoduya düşmesinden şikâyet eder:

Yanımda bir nur ışılar
Nura gark olur kişiler
Cem olunca Bektaşîler
Kıyl u kale düştü (S.Z. 1997: 157)

Bir dörtlükte Cem'i "dem zamanı" olarak adlandıran ozan, Hakk Erenlerin cem evine gelişini ve dervişlerin niyaz etmelerini şöyle tasvir eder:

Dem zamanı kara kışla buluşur
Fırtınalar derelerde yoluşur
Hakk erenler cem evine doluşur
Eğilir dervişler niyaz üstüne (M.Ş. 1995: 38)

Semah: Semah, aslı Arapça kökenli bir sözcük olup "işitmek, uçmak, gökyüzü" gibi anlamlara gelmektedir. Bu sözcük kelime olarak; müzik ezgilerini dinlemek, vecde gelip devinmek, kendinden geçip oynamak, dönmek demektir. Alevi-Bektaşî inancına göre semahların doğuşu Kırklar Cemi'ne dayanır. Hz. Muhammed, Mirâc'a çıkarken Hz. Ali'nin de katıldığı Kırklar Meclisi'ne uğrar. Burada Hz. Muhammed'e bir tabak içinde üzüm tanesi sunulur, O da bu üzüm tanesini ezerek çıkardığı suyu Kırklar Meclisi'nde bulunanlara sunar. Üzüm suyunu içenler esrik (sarhoş) olurlar ve bu sarhoşluğun etkisiyle semaha kalkarlar. Âşık Mahzuni "Semah" adlı şiirinde Hızır'a şöyle seslenir:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Dem dem dem dem Ali demi
Erenler sürüyor erkânı yolu
Ya Hızır, ya Hızır, ya Hızır
Dem Ali dem dem

Hey erenler bir gül açmış Hicaz'dan
Yaprağı Muhammed, dehası Ali
Gönül demden gezer, aşk ile nazdan
Menzili Muhammed, pevazı Ali
Ya Hızır, ya Hızır, ya Hızır
Dem dem dem, Ali dem

Tadına doymadım yeşil donunun
Vuran bağlarının gonca gülünün
Erenler yolunda Allah çölünün
Mecnun'u Muhammed, Leyla'sı
Ali Dem dem dem dem Ali dem dem

Çark eyle çark eyle
Semah erenlerindir
Doğru görenlerindir
Bu yola eğri girmez
Hakk'a girenlerindir (S.Z. 1997: 441)

Ozan, “*Kırklar Semahı*” adlı şiirinde Hz. Muhammed'i âlemin padişahı, Hz. Ali'yi ise Şah olarak nitelendirmiştir:

Kırklar girdi meydana
İllallah'sın dediler
Ondan iki cihana
Ali şahtır dediler
Hu hu Murteza

Gitti Cebrail nere
Gül açtı sevenlere
Şu âleme Muhammed
Padişahtır dediler
Hu hu Murteza

Kanadım Değdi Sevdaya

Sanma ki gülü koydu
Birinden kıtı duydu
Sorup da Muhammed'i
Peşinde Ali duydu
Hu hu Murteza (S.Z. 1997: 369)

Şah/Şah-ı Merdan/Şah-ı Vilayet: Alevi ve Bektaşilikte Hz. Ali, On İki İmam'lar ve tarikat uluları için pir, mürşit, şah unvanları kullanılır. Hz. Ali ve diğer imamlar için kullanılan bu unvan, hem bu dünyanın hem de öbür dünyanın sultanı anlamında Hz. Peygamber için de kullanılır. Şah sözcüğü genel anlamda insanlığı kurtuluşa taşıyacak olan önder insanlar için kullanılan bir sıfattır. Âşık Mahzuni Şerif şiirinde Hz. Ali'ye “Şahım” diye hitap ederek onu şöyle tasvir eder:

Bugün ben şahımı gördüm
Bir elinde zülfikar var
Tane tane dökülüyor
Dillerinde kehribar var
Vay vay vay vay (S.Z. 1997: 379)

Ozan, Hz. Ali için velilerin şahı anlamında “Şah-ı Vilayet” ifadesini kullanır; onu dertlerinin, sıkıntılarının ve ihtiyaçlarının kiblesi olarak görerek ondan yardım bekler:

“Şah-ı Vilayet”sin gümanım mı var
Şad olup gülecek zamanım mı var
Senden özge dinim imanım mı var
Hacet kiblem azm-ü râhım ya Ali (A.İ.A. 2006: 78)

Şah-ı Merdan olarak adlandırılan Hz. Ali, Âşık Mahzuni'nin şiirinde bir kurtarıcı olarak görülür ve ondan yardım beklenir:

Dermanım mı kaldı, yol bekleyecek?
Neredesin Şah-ı Merdan gel yetiş
Münkirin hakkından kimler gelecek
Neredesin Şah-ı Merdan gel yetiş. (S.Z. 1997: 453)

Mahzuni, Hz. Hüseyin'i şehit eden Yezit'i tarihi kişiliğinin dışına çıkararak kötülüğün simgesi olarak görür. Ozana göre herkesin Yezit'i kendi özünde olduğu gibi Şah-ı Merdan'ı da kendi özündedir. Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür. Yezit; zulmün, kötülüğün, zalimliğin; Şah-ı Merdan (Hz. Ali) ise iyiliğin, erdemin, kahramanlığın ve kurtarıcılığın simgesidir:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Dünya yoktur Mahzuni'nin gözünde
Kişinin belası dilde sözünde
Herkesin Yezid'i kendi özünde
Ol Şah-ı Merdan'ı sen sende ara (S.Z. 1997: 129)

Kirvelik Geleneği: Aleviliğin en eski geleneklerinden biri olan kirvelik geleneği, Hz. İbrahim'e dayandırılmıştır. Hz. İsmail'in sünnet ettirilmesiyle başlayan bu gelenek, Hz. Muhammed'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in sünnet ettirilmesiyle de gelenek haline gelmiştir. Çocuğu sünnet olacak bir aile, sevdikleri bir kişiyi seçer ve onu kirve olmaya davet eder. Kirvelige davet edilen kişi, örf ve âdetlerin gereklerine uyarak bu daveti kabul etmek zorundadır. Daveti kabul etmeyen kişi kınanır. Sünnet düğününe çok önem verilir. Düğünde sazlar çalınır, oyunlar oynanır, yenilir, içilir ve eğlenilir. Kirve olan aile arasında musahiplikte olduğu gibi kız alınıp verilmez. Çocuğun sünneti sırasında kirvenin üzerine damlayan kan, kirve ile çocuk arasında manevi bir bağ meydana getirir. Çocuğun sünnet edilmesi esnasında çocuğu tutan kişiye "kirve" adı verilir. Kirvelik, Alevi-Bektaşî kültüründe önem verilen geleneksel bir kurumdur. Bu kurum aileler arasında yakınlaşmayı sağlar. Sünnet ise çocuğun içinde yaşadığı topluma uyumunu sağlayan kültür pratiklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Âşık Mahzuni, kirvelik geleneğinin Muhammed-Ali'den kaldığını söyler ve bu geleneğin bazıları tarafından amacından uzaklaştırılmasından yakınır:

Kirvelik elinden başım belâlı
Ta Âdem Baba'dan beri de kirvem.
Kirvelik Muhammed-Ali'den kaldı
Ne yazık şeytanın şeri de kirvem (A.İ.A. 2006: 197)

Ozan bir şiirinde ise kirvesinden uzun zaman haber alamamasından dolayı hüüzünlenir ve kirvesine karşı özlemini şöyle dile getirir:

Kirvem bu yıl bu dağlarda (aman oy)
Sensiz yazın tadı mı? Olur, (aman oy)
Selamın niye kesildi
Bir selamın adı m'olur
Kirvem aman, ne de çabuk bitti zaman (S.Z. 1997: 475)

Gülbank: Tarikat toplantılarında, bazı dinî ve resmî törenlerinde belli bir eda ile veya makamla okunan dua anlamındadır. Gülbank okuma geleneği başta Bektaşîlik olmak üzere Halvetî, Kadiri, Mevlevî tarikatlarında sürdürülen bir gelenektir. Alevilikte gülbank ancak kutsal bir soydan geldiğine inanılan seyyidler tarafından okunabilir. Gülbankları öğrenmek, okumak ve nesilden nesile aktarmak seyyid

Kanadım Değdi Sevdaya

ailelerinin görevidir. Bu bakımdan gülbank okuma geleneği sözlü ve uygulamalı olarak günümüze kadar taşınmıştır. Bir kişinin gülbank alması için Alevi bir aileden gelmiş olması, yol düşkünü olmaması gerekir. Gülbanklar, bir taraftan Alevilerin düşüncelerini, inançlarını, göreneklerini gelecek nesillere açıklamak, benimsetmek, yetişkinlerin inanç sistemine ve topluma bağlılıklarını sürdürmek gibi işlev görürken diğer taraftan bireysel dua niteliğindeki nefesleri-deyişleri besleyen ana kaynak durumundadır. Âşık Mahzuni bir dörtlükte dervişlerin gülbank çekişlerini şöyle dile getirir:

Hakk'a çıkar güzel yollar
Hakk'ın dostu gönlü bollar
Gülbank çeker derviş kullar
Hazret-i Resul'e doğru (S.Z. 1997: 316)

Nefes: Alevi-Bektaşî ozanların törenlerde, meclislerde, cemlerde ezgiyle okunan, tarikat, yol ve inançlarını anlatan koşma nazım biçiminde söylenen şürlere verilen bir şür türüdür. Nefes, deyiş olarak da adlandırılır. Deyişlerin en belirgin özelliği Alevi-Bektaşî inancını yansıtmasıdır. Pir ve mürşitlere bağlılığı, On İki İmam inancını, Ali sevgisini konu olarak işleyen deyişler, Anadolu Aleviliğinin taşıyıcısı ve kimliğidir. Bu anlamda nefesler için Aleviliğin kültürel kodlarıdır, tanımlaması yapılabilir. Âşık Mahzuni'nin nefesleri de bu bakımdan bu kültürün şifrelerini taşır. Ozan, “*Ya Ali*” adlı nefesinde Hz. Ali'yi şöyle över:

Bağladım sıtkımı ulu divana
Gel benim efendim şahım ya Ali
Gün be gün fırağım kâr eder cana
Hazin hazin ahu vahim ya Ali

Ayağın tozuna yüzümü sürsem
Aşıkı mesteden cemâlin görsem
Nuş ettim katrenden sersemim sersem
Mürüvvet kıl secdegâhım ya Ali

“Şah-ı Velayet”sin gümanım mı var
Şad olup gülecek zamanım mı var
Senden özge dinim imanım mı var
Hacet kiblem azmü rahım ya Ali

Hazretine eren canlar öğünsün
Gelen giden doğup batan hep sensin
Zülfükâr dokunmuş beden sevinsin
Şifasına ben agâhım ya Ali

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Vaizin dilinde küfürdür adın
Tahammül etmekte nedir muradın
Ya niçin tevella teberra dedin
Sultanım pişti-penahım ya Ali

Üç huruf içinde gizledin adın
Bai Bismillah'i yazdın öğrendin
Zülfükâr bağlayıp düldüle bindin
Şahadetim ilallahım ya Ali

Mahzuni kuluna bir nazar eyle
Hükmü Firavun'a bak ta ar eyle
Dilimi kes gözlerimi kör eyle
Medet senden padişahım ya Ali (A.İ.A. 2006: 78)

Düvâz-ı İmam: Alevi-Bektaşî geleneğinde On iki İmam'ı metheden şiirlere denir. Abdurrahman Güzel, düvâz-ı imamı, içinde On iki İmam'ın adı geçen veya onları övmek için yazılan şiir türü olarak adlandırır ve bu türe “dövâz-nâme” adını verir. Alevi-Bektaşî Edebiyatı'nda bu tür için dövâz, duvaz, dövâzdeh imam, dövâzde imam, dövâz imam, duvaz-imam, dövâzimam ve dövâz-ı imam gibi adlar da kullanılmıştır. Alevi-Bektaşî geleneğinde dövâz-ı imamın bazı işlevleri vardır. Dövâzların, dedeler ve âşıklar tarafından şifa olması ümidiyle hastanın başında okunması, sağaltma işlevini; ölüm öncesinde veya sonrasında okunması, hastanın/ölünün manevi yükünü hafifletme işlevini; âyin ve erkânlarda Alevi-Bektaşî bütüklerinin adlarının anılarak okunması ise atalara saygı işlevini göstermektedir. Âşık Mahzuni Şerif'in de kendisinden önceki ulu ozanların yolunu takip ederek 2 adet dövâz-ı imam türünde şiir yazmış ve bu geleneği sürdürmüştür. Ozanın “Düâz Oniki İmam” ve “Düâz İmam” adını taşıyan şiirleri şunlardır:

Düâz Oniki İmam

Medet Allah, ya Muhammed, ya Ali
Yusuf kuyusunda zindana düştüm
Gül bengi çekilen Bektaş-ı Veli
Gayretiniz yok mu ummana düştüm
Hü hü hü ummana düştüm

Fatıma Ana'nın eteğın tuttum
Server Muhammed'e göz gönül kattım
İmam Hasan ile çok mehtap sattım
Şah Hüseyin ile dükkâna düştüm
Haydar Haydar Haydar dükkâna düştüm

İmam-ı Zeynel'e can kurban ettim
Muhammed Bakır' la musayib tuttum
Cafer-ı Sadık'a göz gönül kattım
Naci deryasında umman a düştüm
Hü hü hü canan ya Ali

Musa Kazım Şah Rıza'ya kavuştum
Kerbela çölünde cenge giriştim
Yezit ordusuyla hayli vuruştum
Yaralandı sinem al kana düştüm
Yaralandı sinem sinem al kana düştüm

Taki Naki Askeri'dir nurumuz
Mehdi mağarada gizli sırrımız
Cebrail önümüz, Cerrah belimiz
Kırklar'ın Cem'inde erkâna düştüm
Haydar Haydar Haydar erkâna düştüm

Oniki İmam dergâhında önüm var
Gece gündüz sohbetim var demim var
Çok günahım varsa neden gamım var
Ali gibi şahı merdan a düştüm
Haydar Haydar Haydar canan ya Ali

Ulûm e susadım bu nasıl yazı
Lezzet verir şirin muhabbet tuzu
Ali'nin anlında Zühre yıldızı
Meyli muhabbeti Selman'a düştüm
Haydar Haydar Haydar Selman'a düştüm.

Düvâz-ı İmam

Üryan büryan vardım Pir dergâhına
Medet ya Muhammed Ali diyerek
Gönül verdim gönül şahlar şahına
Hünkâr Hacı Bektaş Veli diyerek

Musa-i Kazım'dır Hubların başı
Hüseyin'dir akar gözümün yaşı
İmam Zeynel sabredeninin yoldaşı
Ağlasam gülerler deli diyerek

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Feylim kiblegâhım Muhammed Bakır
Kırkların bağında bülbüller şakır
Cafer-ü Sadık'a talibim şükür
İkrar verdim ikrar beli diyerek

Musa-i Kâzım'dır mazlumlar şahı
Ali-ü Rıza'dır şahın ervahı
Şah Taki Naki'ye çekerim ahı
Oniki İmam'ın gülü diyerek

Hasan-ül Askeri ol Ali Aba
Muhammed Mehdiye mest-ü merhaba
Serin koymuş serin Mahzuni Baba
Yol Muhammed Ali yolu diyerek

Hudey hudey canan ya Ali
Canım cemaline kurban ya Ali
Hudey hudey canan ya Ali
Canım cemaline kurban ya Ali

İnsanî Değerler

Aşk: İnsanî duyguların bir tezahürü olarak kalbi besleyen manevi bir ihtiyaçtır. İlk insanlar Hz. Âdem ve Hz. Havva'dan beri var olan bu ulvi duygu, insanlık olduğu sürece de devam edecektir. Aşk duygusu, Allah'ın insanlara bahşetmiş olduğu fitrattan gelen bir özelliktir. Aşk, insanî (beşerî) ve manevi/mistik (ilahî) olmak üzere ikiye ayrılır. Beşerî aşk, erkeğin ve kadının birbirine duydukları ülfetten, etkilenmeden kaynağını alırken, ilahî aşk yaratıcıya duyulan ve O'na ulaşma arzusundan kaynağını alan mistik bir duygudur. Gerek ilahî aşk, gerek beşerî aşk olsun yüzlerce yıldır aşk üzerine hikâyeler anlatılmış, şiirler yazılmış, efsaneler anlatılmıştır. Edebiyatımızda Yusuf ve Züleyha'nın aşkını anlatan mesneviler yazılmıştır. Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber gibi nice efsaneleşmiş aşk hikâyeleri halk ozanları tarafından anlatılarak günümüze kadar ulaştırmışlardır. Âşıkların ve divan şairlerinin şiirlerinde işledikleri en önemli temaların başında gelen aşk; âşık şiiri ve divan şiirinde sevgilinin ve âşığın birçok özellikleriyle karşımıza çıkar. Âşıklar selvi boylu, kiraz dudaklı, kalem kaşlı, elma yanaklı, ince belli olarak tasvir ettikleri sevgiliye ulaşma arzusuyla yanıp tutuşurlar. Sevgilinin kaşları yaya, kirpikleri oka benzetilir. Sevgili âşığa bir bakış atarak onu tutsak eder, kendisine bağlar. Bazı âşıklar rüyalarında gördükleri sevgiliyi bulmak üzere diyar diyar gezerler. Bu tip âşıklara âşıklık geleneğinde "bâdeli âşık" adı verilir. Geleneksel âşıkların

Kanadım Değdi Sevdaya

şiiirlerinde hayali olarak çizilen, idealize edilen sevgili, şiiirlerinin konularını gerçek hayattan aldığıını ifade eden geleneğe yeni bir boyut katan Mahzuni’de ete kemiğe bürünür, günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz bir insan olur. 1950’li yıllardan itibaren başlayan köyden şehre göçle birlikte oluşan kent hayatında apartman pencerelerinden ya da balkonlarından bakan güzeller ozanı etkilemiştir. Bu bakış ona ızdırap vermektedir. “*Cananım*” adlı şiiirinde ozan bu güzellere şöyle seslenir:

Bana yücelerden seyreden dilber
Siyah kirpiklerin ok mu cananım
İnsaf et yüzünü, yüzüne dönder
İstirabın sonu yok mu cananım

Gönül sevdi benim günahım nedir
Yandım ateşine bunca senedir
Mecnunun derdinden derdim fenadır
Bu derdin dermanı yok mu cananım

Bu dünya misaldir çatisiz hana
Ebedi kalmadı şaha sultana
Deryanın içinde bir damla bana
Bu da Mahzuni’ye çok mu cananım (S.Z. 1997: 213-214)

Bir şiiirinde ise hayat arkadaşı Fatma Hanım’a karşı duygularını şöyle ortaya koyar:

Mahzuni Fadime’m sensizlik beten
Boş ocakta kuru hayaller tüter
Dünyada dert yeyip içerim yeter
Ekmeği aşımı neyleyim sensiz (M.Ş. 1995: 42)

“*Kanadım Değdi Sevdaya*” adlı şiiirinin bir dörtlüğünde kendisini bir kuşa benzeten Âşık Mahzuni, “*kanadım değdi sevdaya*” diyerek aşk deryasına düştüğünü ve aşk şarabından içmeye doyamadığını ifade eder:

Kanadım değdi sevdaya
Kondum kondum uçamadım
Aşk şarabın doya doya
Sundum sundum içemedim (S.Z. 1997: 382)

Yine aynı şiiirinde; tabipten aşk yarasını sarıp iyileştirmesini ister ve sevdayı ateşten bir kaleye benzeterek ona ulaşmanın çok zor olduğunu belirtir:

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Oy tabip şu yarayı
Sar sarabilirsen
Sevda ateşten kaledir
Var varabilirsen (S.Z. 1997: 243)

Ayrılık: Âşık şiirinde aşk konusundan sonra en çok işlenen konulardan biri de ayrılık konusudur. Bu ayrılık; sevgiliden, insanın yaşadığı yerden ayrılması hatta bu dünyadan göçmesi şeklinde olabilir. Aşkın olduğu yerde ayrılık da kaçınılmazdır. Aslında aşk, ayrılıktan doğmaktadır. İnsan daima yanında bulunan, her an ulaşabildiği birisine âşık olması mümkün müdür? Ya da soruyu şöyle soralım; ayrılık olmasaydı, dillere destan Leyla ile Mecnun hikâyesi bugün hala hatırlanır mıydı? Bu soruların cevabı ayrılık olmadan aşkın olmayacağı yönündedir. Mevlana'nın mesnevisinde sazlıktan koparılarak yapılan “ney” insanı temsil etmektedir ve Yaratıcı'dan ayrı olmanın vermiş olduğu ıstıraptan dolayı inlemektedir. Âşık Mahzuni'nin kötü niyetli arkadaşları tarafından kandırılarak evini terk eden eşi Suna, Mahzuni'de derin bir yara açmıştır. Suna'nın çocuklarını geride bırakarak kendisini terk etmesine çok üzülen ozan, şiirinde doktordan yarasına değmemesini isteyerek “zalim” olarak nitelendirdiği Suna'ya selam eder:

Mahzuni'yem bir kez geldim dünyaya
Dünya da durmadım ben doya doya
Benden selam edin zalim Suna'ya
Kurban olam doktor değme yarama (S.Z. 1997: 402)

Mahzuni eşi Suna'dan ümidini kesmez, hala onun döneceğini düşünür ve Suna'dan yabancı kişilere uymamasını, kendisini yalnız bırakmamasını ister ve “*Lokmanım ol gel*” diyerek derdine derman olmasını ister:

Mahzuni'yi yalnız koyma
Uyma yâd ellere uyma
Gelmezsen yaşına doyma
Lokman'ım ol gel gel (S.Z. 1997: 199)

Ancak eşinin kendisine dönmemesi üzerine ümidini kesen ozan ona sitem eder ve “*Şerif bayrağını indirdi Suna*” diyerek artık yenilgiyi kabul ettiğini ilan eder. Ayrıca dörtlükte geçen “fidan” kelimesine sıra dışı bir anlam yükleyerek bu sözcüğü “evlilik-yuva” anlamında kullanır:

Mahzuni'yi sen de bir gün ararsın
Seni berbat edenlerden sorarsın
Yaptığın fidanı boşa kırarsın
Şerif bayrağını indirdi Suna (S.Y. 1975: 163)

Kanadım Değdi Sevdaya

Mahzuni henüz yirmili yaşlarında köyünden ayrılırken “çeşm-i siyahım” diye hitap ettiği sevgilisine veda etmiştir. Halk şiirinde “dağ” âşık ile sevgili arasında ya da gurbete giden birisi ile geride kalanlar arasında bir “engel” imgesidir. Mahzuni'nin bu ayrılık nedeniyle çektiği dert onun sermayesi, âhu ise servetidir. Yani ozan hem derdini, âhını hem de üzüntüsünü kazanca dönüştürmüştür. Şiirde geçen dağ, dert, âh, baht, kara sözcükleriyle çizilen olumsuz, karamsar tablo karşısında; sermaye ve servet gibi ekonomi terimleri kullanarak başarılı bir anlatımla olumlu, umutlu bir ruh hali yansıtılır. Bu bakımdan Mahzuni halk şiirine kendine özgü bir bakış getirerek aşk ve ayrılık konusunu geleneğin dışına çıkararak orijinal bir terkip içerisinde sunar:

İşte gidiyorum çeşm-i siyahım
Önümüze dağlar sıralansa da
Sermayem derdimdir servetim ahım
Karardıkça bahtım karalansa da (S.Z. 1997: 281)

Ozan bu şiiri için şu değerlendirmeyi yapar: “Sizin de bildiğiniz gibi buradaki dağlar da şu gördüğümüz dağlar değildir. Dağlar ne kadar yüksek olursa olsun insanoğlu onun tepesinden aşmasını bilmiştir. Ancak insanoğlunun kavuşmak istediği hayatla, düzenler arasındaki idari, ekonomik ve töresel engeller o sevgiliyi (hayatı) insanlardan uzak tutmuştur.” Ozan bir şiirinde de “yalçın kayaların şahin yuvası”, “elvan elvan kokan sıla” olarak nitelendirdiği Elbistan’a özlem duyar:

Yalçın kayaların şahin yuvası
Zirvelerin gülbaharın havası
Elvan elvan Elbistan'ın ovası
Mevlam bu ayrılık bana mı düştü (S.Z. 1997: 340)

Gurbet: Âşıklık geleneğinde âşıklar doğduğu yerden ayrılarak gurbete çıkarlar, diyar diyar gezerek hayali sevgiliyi ararlar. Ancak doğdukları yerlere sılaya her zaman bir özlem duyarlar. Tasavvufta dünya, asıl yurttan (cennet) uzak olan insan için gurbettir. Bu yüzden ölüm Allah'a (sevgiliye) kavuşmak için Mevlana'nın ifadesiyle “şeb-i ârus”, yani düğün gecesidir. Âşık şiirinde gurbet ile sıla arasında dağlar hep engel olarak görülmüştür. Şiirlerinde gurbet konusunu ustalıkla işleyen Mahzuni bir gün gurbete düştüğünde, sevgiliden soluk resmine bakıp ağlamamasını ister:

Eğer düşer isem gurbet ellere
Bir soluk resmime bakıp ağlama
Başa gelmez iş olmaz ki dünyada
Sazımı duvara asıp ağlama (S.Z. 1997: 311)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Mahzuni gözünü gurbet yeri olan dünyaya açmıştır ve ömrünü hep sılasına hasret duyarak geçirmiştir:

Mahzuni bu nasıl onulmaz derttir
Dünyaya gözümü açtım, yerim gurbettir
Oy oy ömrüm oy
Ben sılaya, sıla bana hasrettir
Ağlayıp sızlanmak zor olmaz şimdi
Hey hey ömrüm hey (S.Z. 1997: 444)

Bir dördlükte gurbette öleceğini hayal ederek sevgiliden seher yeli ile kendisine haber göndermesini ister. Şiirde seher yeline haber iletme işlevi yükler:

Ben bir Mahzuni'yim yollu yolunca
İniler gezerim halli halınca
Gurbet elde mezar olup kalınca
Seher yeli ile haber salarsın (S.Z. 1997: 184)

Millî Konular

Vatan Sevgisi: Âşık Mahzuni, Edirne'den Van'a dört mevsimin görüldüğü, vatanın her karış toprağına ve her bir çeşit yaprağına kurbandır. “*Türkiye’ m*” adlı şiirinde, Türkiye’yi “*Bir halıda bin çiçekli bahçe*” ve “*Dört mevsimi tek yaşayan merkez*” olarak niteleyen ozan, “*Benim memleketim yok senden başka*” diyerek memleketine olan bağlılığını ortaya koyar. “*Türkü, Kürdü, Arap ile Çerkez’e/Gölge olan otağına kurbanım*” diyerek birlik ve beraberliği savunur ve bundan dolayı da kendisini ülkesinin milliyetçisi olarak görür.

Türkiye’ m o kadar sevdim ki seni
Dört mevsimli toprağına kurbanım
Edirne’de yeşil Van’da kurumuş
Her bir çeşit yaprağına kurbanım

Benim memleketim yok senden başka
Sevdan ile doğdum yürüdüm aşka
Bulutlar geveze rahmeti laşka
O şakacı şalağına kurbanım

Hak memleket vermez böyle herkese
Dört mevsimi tek yaşayan merkeze
Türk’ü, Kürd’ü, Arap ile Çerkez’e
Gölge olan otağına kurbanım

Kanadım Değdi Sevdaya

Mahzuni Şerif'im Türkiye'm nesin
Büyük çölde tarif olmaz gölgesin.
Bir halıda bin çiçekli bahçesin
İrisine, ufağına kurbanım (M.Ş. 1995: 24)

Atatürk Sevgisi: Mahzuni'nin şiirlerinde Atatürk sevgisi de dile getirilmiştir. İşgal yıllarında Bandırma Vapuru'yla Samsun'a çıkarak Anadolu'da milli mücadeleyi başlatan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'e özlem duyan ozan, "Nerdesin" şiirinde "Sarı saçlum, mavi gözlüm nerdesin?" diyerek ondan Samsun'dan bir daha gelmesini ister:

Bulutlar terinden, dağlar korkundan
Sarhoştur Mahzuni, senin kokundan
Bir daha gel gel ha Samsun'dan
Sarı saçlum, mavi gözlüm nerdesin (S.Z. 1997: 158)

Memleket Özlemi: Mahzuni doğduğu köy olan Berçenek'e öyle özlem duyar ki, bu özlemden dolayı ağlamaktan gözleri kan çanağına dönmüştür. O yörelerin dağları dumanlı dumanlıdır. Ozan bu dumanlı dağlara hüznünü yüklemiştir. Bir yerin, insanın nazarında özlem duyulan bir yer olması, orada güzel günler yaşamasındandır. Yani yaşanan yer, insanla anlamlıdır. Mahzuni uzak kaldığı memleketindeki körpe yavrusunu hatırlar ve insanların onun için deli demesinden çekinmese âdeti bir çocuk gibi ağlamak ister:

Vay göresim geldi seni Berçenek
Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Aktı gözüm yaşı oldu bir çanak
Nasıl unutturum körpe yavrumu
Dumanlı dumanlı oy bizim eller
Oturup ağlasam delidir derler (S.Z. 1997: 277)

Onun yayla sevgisi, yaylada ölmeyi arzu edecek kadar güçlüdür. Cerit Dağları'ndan Maraş'ı selamlar ve memleketi için gözyaşı döker:

Mahzuni Şerif'im hey gidi âlem
Mevlam nasip ede yaylada ölem
Cerit dağlarından Maraş'a selam
Mahzuni gözyaşın döker yaylalar (S.Z. 1997: 213)

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

İstanbul Sevgisi: Âşık Mahzuni, nice imparatorluklara başkentlik etmiş, kadim medeniyetlere beşiklik etmiş, Hz. Peygamber'in fethini müjdelediği ve fet-heden komutanı ve askerini övdüğü İstanbul'u şiirinde şöyle anlatır:

İstinye'de bugün yollar ıslaktır
Boğazdan bir gemi geçer hoş geçer
Şu bulutun son hedef Maslak'tır
Aşyan'dan sürü sürü kuş geçer

Murat uçar Telli Baba telinden
Yürekler gül açar boğaz yelinden
Fatih Köprüsü'nün yiğit belinden
Demir kervan, dolu geçer boş geçer

Taksim derler bu güzelin göbeği
Ötelerde yaşar beylerin beyi
Hiç eskimez hisarların gömleği
Üç bin sene bahar geçer kış geçer

Allah saklamamış güzeli kuldan
İstanbul'a tarih akar kaç yoldan
Mahzuni velhasıl şu İstanbul'dan
Daha benim gibi kaç sarhoş geçer (M.Ş. 1995: 28)

Ankara Sevgisi: Edirne'den Kars'a vatanının her karış toprağına sevgi duyan Âşık Mahzuni, başkent Ankara sevgisini ise şöyle dizelere döker:

Geçmişlerin curcunası Ankara'm
Bircuyun ufkunda uzaklara
Bakarken hasların hası Ankara'm

Seni çok denemiş Memluk Sultanı
Oğuzun başbuğı Kırgız hakanı
Beyazıt'ın zehri bahtın tufanı
Timürlengin fırtınası Ankara'm

Ahşap sarayların gizemli köşkün
Nice beyler geçmiş keyfine düşkün
Gözlemesi yağlı çöreği pişkin
Derde derman tarhanası Ankara'm

Kanadım Değdi Sevdaya

Kavganın dögüşün yahut barışın
Ortasında dünyadaki yarışın
Der Mahzuni her doğruya varışın
Çok dertlinin dert babası Ankara'm (M.Ş. 1995: 74)

Türkçe Sevgisi: Âşıklar, Türk diline millî kimliklerinin korunması ve gelişmesinde çok önemli bir işlev görürler. Âşık Mahzuni Şerif zengin Türkçesiyle yüzlerce şiirler söylemiştir. Millî kimliğin korunup yaşatılması noktasında onun şiirleri çok önemlidir. Bir şiirinde Türkçe sevgisini dile getiren ozan, öz Türkçeyi savunur, Arapça ve Farsça sözcüklere karşı çıkar:

Türkçeni arı mı soktu
(Layık) söze dersin (seza)
Bunca laftan laf mı yoktu
(Bunun gibi) olmuş (keza) (M.Ş. 1995: 59)

Çanakkale Zaferi: Birinci Dünya Savaşı'nda yüz binlerce askerimizin şehit olduğu, azmin ve kahramanlığın destanlaştığı Çanakkale, Mahzuni'nin şiirinde ortak bir değerdir. "Kolum nerden aldın sen bu zinciri?" adlı şiirinde ozan, kendisini tutsak eden, koluna zincir takan zihniyete "Bunun mu için öldük Çanakkale'de?" diye seslenerek tepkisini ortaya koyar:

Mahzuni Şerif'im başım belada
Benim gözüm yoktur cennet alada
Bunun mu için öldük Çanakkale'de
Kolum nerden aldın sen bu zinciri? (S.Z. 1997: 280)

Kıbrıs Harekâtı ve Mehmetçik: Mahzuni 1974'te Rumların Kıbrıs'ı işgali üzerine halk üzerinde şiiriyle bir kamuoyu oluşturarak halkın millî duygularını harekete geçirir ve halkı zalimlere karşı savaşmaya çağırır:

Duracak zaman değildir
Yürüyün zalim üstüne
Ölen ölsün kalan yeter
Yürüyün Kıbrıs üstüne

Gemimiz derine dalsın
Uçağımız ıslık çalsın
Türk ulusu öcün alsın
Yürüyün zalim üstüne

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

Hasan-Tahsin, Yavuz-Âdem
Bu uğurda öldü dedem
Düşmandan kaçanı nidem
Yürüyün düşman üstüne

Mahzuni der Türk milleti
Kim oluyor Rum'un iti
Son bulsun savaş illeti
Yürüyün zalim üstüne (A.İ.A. 2006: 63)

Ozan “yavru yurt” olarak nitelendirdiği Kıbrıs’ı kurtarmak için bir “Mustafa Kemal” hayal eder. Mustafa Kemal, şiirde bir kurtarıcı olarak simgeleşmiştir:

Bir pazarın şerri, dünyayı sardı
Akdeniz’i kana, yaktı kavurdu
Kurtaran yok mu şu yavru yurdu?
Bir Mustafa Kemal doğmuş geliyor (S.Z. 1997: 176)

Kıbrıs Barış Harekâtı’nda şehit haberleri gelmeye başlamıştır. Bu acı olaylar ozanı duygulandırır. Mahzuni şiirinde Türk bayrağına sarılmış olarak gelen şehitleri “bir yiğit” olarak adlandırır:

Hele bakın şu yiğidin göğsüne
Zalımdan bir kurşun yemiş geliyor
Albayrağı tabutuna sarılmış
Bu toprak benimdir demiş geliyor (S.Z. 1997: 176)

Rumlar Kıbrıs’ta kundaktaki çocukları diri diri yakarak hendeklere dökmüş, hamile kadınların karnına süngüler sokarak adeta katliam yapmışlardır. Mahzuni’nin şiirinde duman, acıyı, üzüntüyü ve yası ifade eder. Kıbrıs’ın üzerini kaplayan duman, bir haber imgesi de taşır:

Kundakta yavrular diri yakılmış
Çoluk çocuk hendeklere dökülmüş
Gebe kadınlara süngü sokulmuş
Kıbrıs’ı bir duman almış geliyor (S.Z. 1997: 176)

Mehmetçik, adını Hz. Peygamberin adından alır ve “Küçük Muhammetçik” anlamına gelir. Bu adlandırma bu yüzden kutsal bir değer ifade eder. Mahzuni

Kanadım Değdi Sevdaya

bayrağın rengini vatanına çok yakıştırmıştır. Vatam için cenk eyleyen, dünyada dengi olmayan Mehmetçiği ozan şiirinde şöyle över:

Ne güzel yakışmış bayrağın rengi
Bir vatan uğruna eylemiş cengi
Varm'ola dünyada Mehmet'in dengi
Mahzuni soyunu övmüş geliyor (S.Z. 1997: 176)

Barış ve Kardeşlik Çağrısı: Âşık Mahzuni Şerif, yıllardır ülkemizde devam eden ve binlerce askerimizin şehit edildiği terör sorunundan rahatsızdır. Mahzuni “*Türk Milleti*” adını taşıyan şiirinde, artık kavga ve dövüşün bitmesini ister ve “*Haydi haydi Türk milletini*” diyerek milletine şöyle seslenir:

Bitsin artık dövüş kavga
Haydi haydi Türk milletini
Çalışalım dalga dalga
Haydi haydi Türk milletini (S.Z. 1997: 383)

“*Barışa Çağrı*” adlı şiirinde barış çağrısı yaparak herkesin birbirini sevmesini ve birlik duygusu içerisinde olmasını ister:

Barış gelsin dağlara
Yollar birleşsin haydi
Geçmişten geleceğe
Yıllar birleşsin haydi, yıllar birleşsin (S.Z. 1997: 491)

Sonuç

Âşık Mahzuni Şerif’i ve şiirlerini anlayabilmek için onun yaşadığı dönemin toplumsal, siyasi ve ekonomik şartlarını iyi bilmek gerekir. 1960’lı yıllarda sanatı icra etmeye başlayan ozan, Türkiye’de askeri darbelerin, siyasi çatışmaların ve toplumsal olayların yoğun olarak yaşandığı bir dönemde her türlü baskıya, tutuklamalara ve hapis cezalarına rağmen şiirleriyle içinde yaşadığı toplumun sözcüsü olarak önemli bir işlev görmüştür. Âşık şiirinde siyasallaşmanın öncülerinden biri olarak Mahzuni, sanat hayatının ilk döneminde siyasi şiirleriyle tanınmışken, olgunluk dönemi olarak nitelendirilen ikinci döneminde tasavvufi şiirleriyle ön plana çıkmıştır. İçinde yaşadığı dönemin gelişmelerine kayıtsız kalmayan ozan, sistemle, toplumsal adaletsizliklerle, haksızlıklarla ve yapılan zulümlerle ilgili her türlü eleştirisini/protestosunu şiirlerinde dile getirmekten geri kalmamış, elektronik kültür ortamının da imkânlarından yararlanmak suretiyle bestelemiş olduğu türküleri halkın dilinde destanlaşmıştır. Askeri darbeler, siyasi olaylar, meclis,

Şiirlerinde Kullandığı Temalar

başbakan, milletvekili, anayasa, ekonomik adaletsizlik, zam ve vergi gibi konular ozan tarafından sistemi/düzeni eleştirmek/protesto etmek için kullanılmıştır. Mahzuni'nin şiirlerinde emperyalizme, sömürü düzenine ve Amerika'ya da sert bir tepki vardır. Bu duruşundan dolayı Mahzuni bedel ödeyen bir ozan olmuştur. Ancak buna rağmen o, eleştirisinden vazgeçmemiş, 1980'li yıllarda bile 12 Eylül döneminin baskıcı tutumunu “*Domdom Kurşunu*”, “*Fırlıdak*” ve “*Darıldım Darıldım*”, “*Sarhoş*” gibi şiirlerinde üstü kapalı bir şekilde protesto etmiştir. Esasında dönemin âşıkları genel anlamda suya sabuna dokunmazken, ozanın kendi ifadesiyle “*gül, bülbül ve çiçek edebiyatı*” yaparken Mahzuni, geleneksel kalıpları kırarak, şiirlerinde halkın sorunlarını yani gerçek olayları konu almış ve gelecekte çığır açmıştır.

Âşık Mahzuni, hayat tarzı bakımından Sol bir çizgide olmasına rağmen toplumun tüm kesimlerini kucaklamaya çalışmıştır. Çeşitli siyasi görevler de alan ozan, siyasilere güvensizliğinden yakınlıkla asıl mesleği olan ozanlığa geri dönmüştür. Gerek hayatı boyunca yaşadığı sıkıntılar, gerek siyasi baskılar onu daha da olgunlaştırmış başarılı eserler üretmesini sağlamıştır. Mahzuni içli, içli olduğu kadar çile ve ızdırap dolu bir dünyaya sahiptir. Ozan mısralarını hep bu çileyle örmüştür. “*Üzğün, üzüntülü*” anlamına gelen “*Mahzuni*” mahlası, âdeta onun üzgün ruh halini yansıtır. Âşık şiirinin göç ile birlikte şehirlileştiği bir dönemde şiirsel birikimini müzikal anlamda üretime dönüştürmeyi başaran Âşık Mahzuni, geleneğin şekle ait unsurlarına büyük ölçüde bağlı kalmış bir ozandır. Sanatının arka planında dinî inançlar, tasavvuf, Alevilik-Bektaşilik, halk kültürü ve toplumcu sanat anlayışı vardır. Alevi-Bektaşî bir gelenekten gelen ozanın şiirlerindeki dilsel zenginlik, onun Türkçeyi ustaca kullandığını göstermektedir. Mahzuni'nin şiirlerinde; Mervan, Yezit ve Şimîr, kötülüğü ve zulmü simgelerken; Hz. Ali/Haydar/Şah-ı Merdan, Hz. Hüseyin, Hz. Hasan, On İki İmam ve Hacı Bektaş-ı Veli ise; iyiliği, adaleti, doğruluğu, haksızlığa karşı başkaldırıcı, kahramanlılığı ve kurtarıcılığı simgelemektedir.

Şiirlerinde millî konulara da yer veren Âşık Mahzuni, doğusundan batısına vatanın her karış toprağını kutsal olarak görür ve tüm insanların barış, birlik ve beraberlik içerisinde yaşamasını ister. Türkiye’de gerçek anlamda demokrasinin, hukukun ve adaletin tesis edilmesiyle tüm sorunların çözülebileceğini belirtir. Filistin sorunu, Kıbrıs Barış Harekâtı, Çanakkale Zaferi, Başörtüsü meselesi gibi Türk milletini ilgilendiren her türlü konuyu şiirlerinde dile getiren Mahzuni’ye göre Türk’ü, Kürd’ü, Laz’ı ve Çerkez’i ile milleti oluşturan ve vatandaşlık bağıyla devlete bağlı olan her etnik grup, bu kadim medeniyetin bir parçasıdır. Mahzuni'nin bu bakış açısı, onu Türk milletinin ozanı olmasını sağlamış ve halkının sinesinde unutulmaz bir yer edinmesinde etkili olmuştur. Sonuç olarak Âşık Mahzuni yüz yıllardır süregelen aşık tarzı şiir geleneğinde edinmiş olduğu mümtaz konumunu daima koruyacak ve kendisinden sonra gelecek ozanlara rehberlik edecektir.

V. BÖLÜM

ÂŞIK MAHZUNİ'NİN ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

ACI DOKTOR²

Berçenek'ten yaya geldim
Amman doktor bak bebeğe
Beşiğini elden aldım
Yandım doktor bak bebeğe

Yıkık yuvam kara yasta
Yalvaran m eşe dosta
Annesi bebekten hasta
Amman doktor bak bebeğe

Kuru soğan yağsız aşım
Yırtık bağrım açık başım
Bir şey değil vatandaşım
Amman doktor bak bebeğe

Allah için bir merhem çal
Öldürür beni bu vebal
Param yok ceketimi al
Amman doktor bak bebeğe

Mahzuni Şerif çobandır
Meskenim dumanlı dağdır
Bebektir amma insandır
Amman doktor bak bebeğe (S.Z. 1997: 294-295)

²Şiirler seçilirken Âşık Mahzuni Şerif'in toplum tarafından en çok beğenilen, tanınan ve bestelenmiş şiirleri tercih edilmiş; şiirlerin sıralanmasında ise alfabetik yöntem kullanılmıştır.

ÂDEM ATA

Benim divane gönlümün
Bu gece yatası yoktur
Âdem'in mayası çamur
Demek ki atası yoktur

Madem bizi hak yaratmış
Yaratıp tadından tatmış
Ya neden ateşe atmış
Hayret ki hatası yoktur

Her avcı yorulur avda
Her demir dövülür tavda
Ölçü tutmaz ulu sevda
Bu işin notası yoktur

Dost Mahzuni kurgu kurduk
Eski geldik yeni durduk
Taze bir güneş doğurduk
Sanırım batası yoktur (M.Ş. 1995: 71)

ALİ ALİ

Gel benim derdim dermanı
Oniki imam Ali Ali
Dünyada canımın canı
Oniki imam Ali Ali

Gitmiyor kalbimin yası
Dünya yalancı dünyası
Şah Hüseyin'in şah atası
Oniki imam Ali Ali

Selman'a nergisi veren
Kulunun defterin düren
Hayber kapısını kıran
Oniki imam Ali Ali

Bitmez gülün ahu zarı
Günden güne kışbükarı
Vur boynuma zülfikarı
Oniki imam Ali Ali

Mahzuni Şerif'im nidem
Gidem dostu tavaf edem
Kan ağlıyor iki didem
Oniki imam Ali Ali (S.Z. 1997: 249)

AMERİKA KATİL-1

Bütün insanlık adına
Amerika katil katil
Kanun yapar kendi teper
Amerika katil katil

Vietnam'ın suçu nedir?
Hür yaşamak ayıp mıdır
Atom patlat ister kudur?
Amerika katil katil

Türk Milleti Türk Milleti
Nerden gelmiş elin iti?
Bu gidişin sonu kötü
Amerika katil katil

Bir gün gramlar bir olur
Kilodan hakkını alır
Zalim olan bela bulur
Amerika katil katil

Mahzuni Şerif uyuma
Gün geldi çatı akşama
Bizden selam Vietnam'a
Amerika katil katil (S.Z. 1997: 165-166)

BEBEK

Duydum dokuz aylık yoldan
Gelen yavrum, nenni nenni
Ben hapiste sen kundakta
Kalan yavrum nenni nenni

Kolumdan zincir salayım
Kelepçe bebek alayım
Seni rüyamda bulayım
Eğlen yavrum nenni nenni

Mahzuni der, bu ne iştir
Sebebim yaran yoldaştır
Bülbül hapis, yuva boştur
Dayan yavrum nenni nenni (S.Z. 1997: 285-286)

BEN BENİ ÖZÜME

Seyyah oldum pazar pazar dolaştım
Bir tüccara satamadım ben beni
Koyun oldum kuzu ile meleştim
Bir sürüye katamadım ben beni

Ben beni kendimi
Canımı özümü dost
Dostlar beni bir kazana kodular
Kırk yıl yandım daha çığdır dediler
Ölçeğimi gram gram yediler
Bir kantarda tartamadım ben beni

Ben beni kendimi
Canımı özümü dost

Deli gönlüm aktı gitti dengine
Çok boyandım çok çiçekler rengine
Bir Mahzuni demiş oldum kendime
Olmaz olsun atamadım ben beni

Ben beni kendimi
Canımı özümü dost (S.Z. 1997: 298-299)

BİR AN OLUR Kİ

Çırpına çırpına bir yeşil ördek
Vah edip dolaşır göl kenarında
Yayla yayla endam eden menekşe
Solmuş yağmur bekler çöl kenarında

Ömür uzar iken düşer sayılar
Hazinleşir hava satan dayılar
Boş kayada boğuşurken ayılar
Kuşlar şarkı söyler gül kenarında

Boş göz ile sonsuzluğa bakılır
Sıra sıra boz bulutlar takılır
Unutulmuş umut erken yıkılır
Kerpiç saray gibi sel kenarında

Mahzuni gurbeti gezmekten beri
Yaktım gitti çok yapraklı defteri
Aşkın sevdaya hasret elleri
Bir gider bir gelir tel kenarında (M.Ş. 1995: 33)

BİR ÖLÜR, BİN DOĞARLAR

Hak yolunda gidenler
Bir ölür, bin doğarlar
Ulu dağlarda fidanlar
Bir ölür, bin doğarlar
O da hergün doğarlar

Âdem babadan beri
Gül biçenlerin teri
Bu yolun erenleri
Bir ölür, bin doğarlar
O da hergün doğarlar

Efendiler efendiler
Deli gönül neler diler
Dünyada Mahzuniler
Bir ölür, bin doğarlar
O da hergün doğarlar (S.Z. 1997: 451)

BİTMEZ TELAŞIM

Aramıza dağlar mı girdi geledim
Selamına bir canım verdim bilemedim
Sinemize kan düştü canım silemedim
Oyyy!

Şu benim başım
Bitmez telaşım
Hey can yoldaşım
Bilemedim, bilemedim
Vayyy!

Nerelere kan doldu canım gözümden
Kederimi kimler silecek yüzümden
Hele hele ben dönmüş miyem sözümden
Oyyy!

Şu benim başım
Bitmez telaşım
Hey can yoldaşım
Bilemedim bilemedim
Vayyy!

Buralar yaramaz bize Mahzuni
Gönlüm bağlamaz bize Mahzuni
Derman sağlamaz bize Mahzuni
Oyyy!

Şu benim başım
Bitmez telaşım
Hey can yoldaşım
Bilemedim bilemedim vayyy! (S.Z. 1997: 484-484)

BİTMEZ TÜKENMEZ GECELER

Sanki ömrüm bir bilmece
İtilmez tükenmez geceler
Uzun uzun yollar gibi
İtilmez tükenmez geceler

Yağmur yağar hışım hışım
Aman ne belalı başım
Ne hayalim nede düşüm
Bitmez tükenmez geceler

Bir evim bir eşğim yok
Bir lambam bir ışığım yok
Yorganım yok döşğim yok
Bitmez tükenmez geceler

Bir kar yağar bir de yağmur
Geldi geçti bunca ömür
Mahzuni'nin ömrü demir
Bitmez tükenmez geceler (S.Z. 1997: 271)

BİZİM HEYBEYİ

Bir ceketim vardı onu da verdim
Dede kurban nettin bizim heybeyi?
Hakullah altında ömrümü yedim
Dede kurban nettin bizim heybeyi?

Kuruldu da sağ köşeye oturdun
Koca köyde tavuk culuk bitirdin
Velhasıl hanemizi batırdın
Dede kurban nettin bizim heybeyi?

Elmaları soktun çıplak koynuna
El etek düşürdün bizi oyununa
Ali'nin kılıcı değsin boynuna
Dede kurban nettin bizim heybeyi?

Açıkçası nezakete düşürdün
Birem birem yolumuzu şaşırdın
Ne verdiğem cupur cupur aşırdın
Dede kurban nettin bizim heybeyi?

Olsaydı söylerdim Bektaş-ı Veli
Vallah aklımızı sen ettin deli
Heybe mi hırsızlar Muhammet Ali
Dede kurban nettin bizim heybeyi?

Mahzuni Şerif'im yattım uzandım
Dedeler elinde derde bezendim
Bu bizim lokmayı sen mi kazandın?
Dede kurban nettin bizim heybeyi? (S.Z. 1997: 230-231)

BOŞU BOŞUNA

Mevlam bana ömür vermiş
Boşu boşuna, boşu boşuna
Bedenime bir can girmiş
Boşu boşuna, boşu boşuna
Gelmişim ben boşu boşuna

İsa Meryem'e mi kalmış?
Musa asadan ne bulmuş?
Süleyman bir sultan olmuş
Boşu boşuna, boşu boşuna
Saltanatı boşu boşuna

Su akar deryaya varır
Derya damlayı çıkarır
Gökyüzünde yağmur olur
Damlaları boşu boşuna
Yağmur yağar boşu boşuna

Gâhi gittim gâhi geldim
Aradım kendimi buldum
Bir Mahzuni Şerif oldum
Boşu boşuna, boşu boşuna
Yaşamışım boşu boşuna
Bir ömür geçti böyle boşu boşuna (S.Z. 1997: 92)

DAĞLAR

Dağlar şık giyinir şubat ayında
Yeşil benek benek beyaz üstüne
Dalga dalga düz ovaya yayılır
Koyu duman çöker ayaz üstüne

Dem zamanı kara kışla buluşur
Fırtınalar derelerde yoluşur
Hak erenler cem evine doluşur
Eğilir dervişler niyaz üstüne

Güneşin geceye girmesi ender
Bu sırra eremez her bir kalender
Dertliler şehrine bir mektup gönder
Bay Mahzuni Şerif de yaz üstüne (M.Ş. 1995: 38)

DEFİNE

Mısır satıyordun iki yıl evvel
Gardaş defineyi nerede buldun?
Baktım defterine vergi ne gezer
Gardaş defineyi nerede buldun?

Haber verseydiniz müzemiz vardı
Kumandan kaymakam kazamız vardı
Yoksa muhtar ile azamız vardı
Gardaş defineyi nerede buldun?

Okuma görmedin kırk sene yattın?
Bir ekmeğe kaç direm emek kattın?
Eroin mi sattın, esrar mı sattın?
Gardaş defineyi nerede buldun?

Beni de seni de gören Allah'tır
Alın teri bütün dertlere şahıtır
Devlet parasını çalmak günahıtır
Gardaş defineyi nerde buldun?

Mahzuni Şerif'e inanmaz mısın?
Ben yanarım yârim sen yanmaz mısın?
İnsanım demeye utanmaz mısın?
Gardaş defineyi nerede buldun? (S.Z. 1997: 122-123)

DÎVAN

Azm ile bir borç eyledim canların tüccarına
Faizi erdi ödedim, faizi cananımış
Erem dedim eremedim Âdem'in esrarına
Hali haktan ayrı kişi dil bilen hayvanımış

Ben derdim ki sitem çekmek boş ömüre delildir
Meğser sitem çekmek er kişiye delili burhanmış
Bilmezdim ki şu dünyada herşey lütfü celildir
Her nereye nazar kıldım mevcudu sübhanımış

Ben güler dururdum neden çölün mecnunlarına
Dad-ı leyla için çöller tahtı Süleyman imiş
Erem dedim eremedim Âdem'in esrarına
Kendini okuyan kişi bir ümmü-l Kur'an imiş

Ey Mahzuni kan kalesin yık da tarumar eyle
Tahammül bir zülfikâr kullanan merdanımış
Eğer goncayı seversen durma ahu zar eyle
Goncayı gonca eyleyen bülbül-ü efganımış (A.İ.A. 2006: 13-14)

DOM DOM KURŞUNU

Kaşların arasından
Domdom kurşunu değdi
Bir avcı vurdu beni
Bin avcı beni yedi

Ah dedim ağladım
Yaremi bağladım
Eğdi yar boynun eğdi
Mevlam kerimsin dedi
Hançer yarası değil
Domdom kurşunu değdi

Gel gel gümle gel
Gel gel gümle ge!
Bugünüm harap oldu
Dünden iyi midir ki
Doktor hasta ben hasis
Benden iyi midir ki

Mahzuni yar benim
Halimi anlasaydı
Bütün dertler gibi
İnleyip dinleseydi (S.Z. 1997: 291-292)

ELBİSTAN OVASI

Çıktım Şar dağının dede beline
Boz duman görünür kışla gediği
Ceyhan suyu Elbistan'ın kaynağı
Battalı Gazi'nin cennet dediği

Kolay olmaz it kıranın gölgesi
Çağlar Hurman ile Tanır beldesi
Örenli yaylası Tatlar bölgesi
Yaman olur tarhanası hediği

Yeşili destandır bizim Afşin'in
Hununun lorşinin topak taşının
Güzeli tükenmez dağlar başının
Eşe güllü döndü ceren Fadiği

Berçenek yurdumdur babamdan soyum
Kantarma dostuna olur mu doyum
Yüz elli beş köyün hangisin sayım
Gece gündüz bulgur ayran yediği

Bir münafık bir yel estirdi gitti
Köyümde dilimi kestirdi gitti
Elbistan'ı bana küstürdü gitti
Der Mahzuni tutulası sidiği (M.Ş. 1995: 141)

EN GÜZEL YURT

Öyle bir vatan ki Hak tek yaratmış
Buna saygı beslemesi ne güzeli
Kurt ile dost olmuş sabaha karşı
Koyun sesi kuzu sesi ne güzel

On bin yıllık tarih boşa mı yatar
Gün bembeyaz doğar kıpkızıl batır
Arap ezan okur at biner Tatar
Cami, havra, kilisesi ne güzel

Sümer çobanıyla güdülen sürü
Dağlarında yaylamanın her türü
İslam'ın olgunu küfrün özgürü
Kürdün, Türkün besmelesi ne güzel

Ali deyip cem evine girenler
Bir doğruya, nice başlar verenler
Küskün olmak kötü şeydir erenler
Barışmanın acelesi ne güzel

Ağlamak şart mıdır durun gülüşün
Sevmek için ölmek varsa ölüşün
Toprak yetmez bize, ürün bölüşün
Hep doyarak et yemesi ne güzel

En güzel pay Hakk'a yakışan paydır
Gecenin güneşi bilin ki aydır
Bana halktan geçmek dile kolaydır
Mahzuni'ye git demesi ne güzel (M.Ş. 1995: 44)

FELEK

Delik deşik yuvam çok gelmiş gibi
Tüylerim bitmeden uçurdun felek
Bir kuş bir dünyaya yük gelmiş gibi
Bağrımına pençemi geçirdin felek

Ne insafsız avcı oldun ardıma
Gizli gizli güldüm zalim derdime
Doyup, usanmadım baba yurduna
Gurbet'ten gurbete geçirdin felek

Bir çare Mahzuni döküldü meyim
Parçalandı sofram zehir oldu suyum
Hayal hayal oldu aşiretim köyüm
Beni diyar diyar kaçırdın felek (S.Z. 1997: 106)

FOSUNAN

Gene çok derinden çaldı makamdan
Çok aylar göbek attı hırsından
Çayırın harmanı çıktı bakalım
Uyuz beygir şaha kalktı forsunan

Kolay çıkmaz bu tahtanın cilası
Temeli bulaşık oldum olası
Bizim başımızın böyle belası
Özel gelmiş mektebinen kursunan

Gizli pazarlığın yahşi rızası
Ne bir tesadüftür ne iş kazası
Çok yamandır doğru sözün cezası
Tepemi ezer tırpanınan örsünen

Mahzuni Şerif'im necidir neci
Yaktı sinemizi hacı oğlu hacı
Züğürt ah der fakat zenginin piçi
Kanada'ya gider gelir forsunan (S.Z. 1997: 102)

GARİP

Hızlı hızlı giden yolcu
Bu mezarda bir garip var
Bak taşına acı acı
Bu mezarda bir garip var

Kurumuş yeşil otları
Toprak olmuş umutları
Gökte mavi bulutları
Bu mezarda bir garip var

İzi bile yok dünyada
Onu aramak beyhuda
Ne gezersin bu ovada
Bu mezarda bir garip var

Gökler yüksek toprak derin
Rüzgâr eser serin serin
Senin olsun çiçeklerin
Bu mezarda bir garip var

Etrafı ağaç dizili
Vücudu toprak sızılı
Taşı Mahzuni yazılı
Bu mezarda bir garip var (S.Z. 1997: 301)

GİZLİ GİZLİ

Ben canandan ayrı kaldım kalalı
Akar gözüm yaşı sel gizli
Senin ile ikrar verdik ezeli
Kimseler duymasın gel gizli gizli

Hey yolcu destursuz bağa girilmez
Kadir bilmeyene kıymet verilmez
Her sazın döşüne pençe vurulmaz
İncedir kırılır tel gizli gizli

İnan ey cananım belim büküldü
Farkına varmadan ömrüm söküldü
Deprem yokta neden evim yıkıldı
Bu işte bir yaman el gizli gizli

Biçare Mahzuni yanar inlerim
Feryat eder feryadımı dinlerim
Dostan ayrı düştüm geçmez günlerim
Dakikam içinde yıl gizli gizli (S.Z. 1997: 255-256)

HACI BEKTAŞ VELİ DOST

Sensiz bu dünyanın tadı olur mu?
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost
Seni bilmeyenler hakkı bilir mi?
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost
Ulu dost
Canım dost

Elimi bilmezdim eli bildirdin
Yalan söylemeyen dili bildirdin
Harama çözülmez beli bildirdin
Adı güzel Hacı Bektaş Veli Dost
Ulu dost
Canım dost

Yunus'a yarenden Tapduk Emre'ye
Kırk yıl dağda gezdi gönül vermeye
Her can layık değil seni sevmeye
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost
Ulu dost
Canım dost

Der Mahzuni eşğini bulayım
Yüzlerimi tozlarına dolayım
Kul eyle kapında kurban olayım
Adı güzel Hacı Bektaş Veli dost
Ulu dost
Canım dost (S.Z. 1997: 302)

İMAM HÜSEYİN

Vallahi usandım ben bu dünyadan
Şikâyetim sana İmam Hüseyin
Eski dostlar şimdi düşman kesildi
Şikâyetim sana İmam Hüseyin

Şikâyetim vardır Merdan Ali'ye
Hem Merdan Ali'ye Bektaş Veli'ye
Evvel akıllıydım döndüm deliye
Şikâyetim sana yiğit Hüseyin

Sana güvenmiştim yuvam dağıldı
O zalimin oğlu ömrümü yedi
Körpe yavrularım dağlarda kaldı
Şikâyetim sana koca Hüseyin

Mahzuni Şerif'im ben bir deliyim
Kime kurban gidem şaşım neciyim
Ben ne bir kırpık hoca ne de hacıyım
Şikâyetim sana İmam Hüseyin (S.Z. 1997: 212)

İMAM RIZA

Yanmışım sulatanım hilal kaşına
Gel buna bir çare bul İmam Rıza
Dünya kurban o bakışına
Gel bana bir tabip ol İmam Rıza

Siyah saçlarınla tatlı sakalın
Usul başa bana gelsin vebalın
Sarılıp abaya o tatlı halın
Ağzında kapanmış dil İmam Rıza

Böyle bakma sultanım bana çok olur
Eğer küstüysen varlık yok olur
Güzel kirpiklerin bana ok olur
Bir kere yüzüme gül İmam Rıza

Sen bir cenazesin sen bir ağıtsın
Senin oğlun beni deli dağıtsın
Bana apaçıksın ele kâğıtsın
Ne olur bağırma gel İmam Rıza

Atamam efendim fikrime yayıl
Canım alsa bile benim Azrail
Beş pençeyi Ali Baba bir de Cebrail
Yıkmuş kanadımı gül İmam Rıza

Mahzuni Şerif'im yedi hırsızı
Gelip giden gönlüm bulmaz arsız
Sizler on ikiyi bizler dokuzu
Sayımı rakama ver İmam Rıza (S.Z. 1997: 345)

İNCE İNCE KAR YAĞAR

İnce bir kar yağar
Fakirlerin üstüne
Neden felek inanmıyor
Fukaranın sözüne

Öldük öldük biz açlıktan
Yapma ağam n olur, n olur, n olur
Adam mı ölür okul olunca
Yol yapılınc a, çeşme olunca
Kendin bulunca, n olur, n olur, n olur

Sen anandan ben babamdan
Ağa doğmadık dostum
Gel beraber yaşayalım
Sanma ki sana küstüm

Yandık yandık, öldük öldük biz açlıktan
Yapma beyim n olur, n olur, n olur
Adam mı ölür, yol yapılınc a
Okul olunca, çeşme yapınca
Doktor gelince, mühendis gelince
N olur, n olur, n olur, n olur

İstanbul'un benzemiyor neden o Urfa'lara
Bir de sizler gelin bakın şu çamurlu yollara
Acıdır ki bu yüzyılda düştük biz ne hallara
İşte durum, işte yorum kızma beyim n olur
Öldük öldük biz açlıktan yapma ağam n olur
Adam mı ölür asfalt olunca
Yol düzelince

Âşık Mahzuni'nin Şiirlerinden Örnekler

Sağlık gelince
Okul olunca
İnsan gülünce
Dost sevinince
Nolur, nolur, nolur, nolur

Mahzuni'yim duyun artık şu haykıran sesimi
Okuyun tarihi görün insanlığın hasını
Bir gün sizde görürsünüz dünyanın gidişini
İşte yaşam, işte insan işte doğa gör bunu nolur
Bizler gördük, yapma ağam nolur
Adam mı ölür insan sevince
Karnı doyunca
Sağlık olunca
Paylaşılınca
Doktor gelince
Yol yapılınca
Nolur, nolur, nolur (S.Z. 1997: 404-405)

İNSANI TARTACAK TERAZİ OLSAM

Vicdan bakkalında hak pazarında
Ben insan tartacak terazi olsam
Toprak insanların hizmetindedir
Fakire bir karış arazi olsam

Olsam buğday ekseler
Bereketim dökseler
Çam olsam, ardıç olsam
Kesip kesip yaksalar

Paşa olsam silah takmam belime
Hâkim olsam idam almam elime
Doktor olup karşı koysam ölüme
Azrail'in başta marazı olsam

Olsam Azrail olsam
Kendi canımı alsam
Bana ayıp değil mi?
Kupkuru mezar kalsam

Bütün milletlerin bildiği çağda
Artık hayvanlığın öldüğü çağda
Mahzunî Şerif'in geldiği çağda
Halden bilenlerin birazı olsam

Olsam halden anlasam
Kulaklarda çınlasam
Benden küçüklük olmaz
Büyüğümü dinlesem (S.Y. 1999: 59)

KANADIM DEĞDİ SEVDAYA

Kanadım değdi sevdaya
Kondum kondum uçamadım
Aşk şarabın doya doya
Yandım yandım içemedim

Oy tabip şu yarayı
Sar sarabilirsen
Sevda ateşten kaledir
Var varabilirsen

İçmişem sarhoşum dünden
Bayram eylerim bugünden
Âşıkların köprüsünden
Döndüm döndüm geçemedim

Yan Mahzuni sine sine
Bugün bana n'oldu gene
Düştüm güzeller içine
Kendi kendim seçemedim (S.Z. 1997: 243)

KIRAN KIRANA

Yürü bre bol mezarlık
Her gün de varan varana
Kahrolası koca dünya
Birbirini kıran kırana

Gayrı çekemem bu nazı
Kalem alıp yazamam yazı
Kör olmuş insanın gözü
Gerçeği soran sorana

Mahzuni nedir bu zulüm
Kalmadı takatim halim
En sonunda vardır ölüm
Kendini yoran yorana (S.Z. 1997: 110)

KİRVEM

Kirvem bu yıl bu dağlarda aman oy
Sensiz yazın tadı mı olur aman oy
Selamın niye kesildi
Bir selamın adı mı olur

Kirvem aman, ne de çabuk bitti zaman
Can içinde can içinde
Can ölür zaman içinde
Böyle kader olmaz olsun
Bir sevdiğim kan içinde
Kirvem aman, ne zaman tükendi zaman

Varsam gitsem Erzincan'a aman oy
Bir sevgilim gelmiş mi ola aman oy
Der Mahzuni şu dağlarda aman oy
Böyle yiğit ölmüş mü ola
Kirvem aman, ne de çabuk bitti zaman (S.Z. 1997: 476)

KONUŞAYIM

Ben de bir insanoğluyum
Bırak beni konuşayım
Bir başım bir beynim vardır
Bırak beni konuşayım
Düőüneyim, danıőayım

Beni öldürüp ağlama
Böyle bulanıp ağlama
Yazık kolumu bağlama
Bırak beni konuşayım
Düőüneyim, danıőayım

Senin dilin benim dilim
Yakışmaz insana zulüm
İnsanım hayvan değilim
Bırak beni konuşayım
Konuőtukça, düőüneyim

Âşık Mahzuni'nin Şiirlerinden Örnekler

Ya sen niçin düşünürsün
Düşündükçe boşanırsın
Halk demeye üşenirsin
Bırak beni konuşayım
Hep gerçeğe ulaşayım

Düşünen cahil olamaz
Cahil kendini bilemez
Can gider fikir ölemez
Bırak beni konuşayım
Cahilliği biz yenelim

Mahzuni halk için ölsün
Ben giderim dostlar kalsın
Koltuk sana sizin olsun
Bırak beni konuşayım
İnsan gibi yaşayayım
Yaşadıkça düşünüyüm (S.Z. 1997: 92-93)

MAMUDO KURBAN

Madem dünyaya dargınsın
Mamudo kurban niye doğdun?
Kader yolunda yorgunsun
Mamudo kurban niye doğdun?

Kurban gelir payın yoktur
Haftan yoktur ayın yoktur
Ankara'da dayın yoktur
Mamudo kurban niye doğdun?

Kim okuyup yazar seni
Rüzgâr değse bozar seni
Ölsen kovar mezar seni
Mamudo kurban niye doğdun?

Adam olmasaydın neydin?
Gelir miydin hiç bilseydin?
Keşke doğmadan ölseydin
Mamudo kurban niye doğdun?

Akar yaşın şakır şakır
Tahta döşek takır takır
Ölüler senden rahattır
Mamudo kurban niye doğdun?

Mahzuni işin doğrusu
Öter zalimin borusu
Dayımın öksüz yavrusu
Mamudo kurban niye doğdun (S.Z. 1997: 252)

MEVLAM GÜL DİYEREK İKİ GÖZ VERMİŞ

Mevlam gül diyerek iki göz vermiş
Bilmem ağlasam mı, ağlamazsam mı?
Dura dura bir sel oldu nehirler
Bilsem çağlasam mı, çağlamasam mı?

Milletin sırtından doyan doyana
Bunu gören yürek nasıl dayana
Yiğit muhtaç olmuş kuru soğana
Bilmem söylesem mi, söylemezsem mi?

Mahzuni Şerif'im dindir acını
Bazen acılardan al ilacını
Pir Sultan'lar gibi darağacını
Bilmem boylasam mı, boylamasam mı? (S.Z. 1997: 85-86)

MURTAZA

Bugün niye dargınsın
Kaderine kırgınsın
Dünden kalmış yorgunsun
Vah vah Murtaza
Eğer çıkarsan yaza
Ara sıra gel bize
Kan dolmuş kara göze
Vah vah Murtaza

Bir odada yaşarsın
Gece gündüz koşarsın
Doğduğuma şaşarsın
Vah vah Murtaza
Eğer çıkarsan yaza
Ara sıra gel bize
Kan dolmuş kara göze
Vah vah Murtaza

İçimde gizli yara
Dünyası dar biçare
Şalvarı pare pare
Vah vah Murtaza
Eğer çıkarsan yaza
Ara sıra gel bize
Kan dolmuş kara göze
Vah vah Murtaza

Ağlama acı acı
Mahzuni'nin baş tacı
Kader kulu kapıcı
Vah vah Murtaza
Eğer çıkarsan yaza
Ara sıra gel bize
Kan dolmuş kara göze
Vah vah Murtaza (S.Z. 1997: 129-130)

NEM KALDI

Parsel parsel eylemişler dünyayı
Bir dikili taştan gayrı nem kaldı
Dost köyünden ayağımı kestiler
Bir akılsız baştan gayrı nem kaldı

Nice sular gördüm umman çıktılar
Nice dertler gördüm derman çıktılar
Eski dostlar bize düşman çıktılar
Üç beş türlü puştan gayrı nem kaldı

Padişah değilim çeksem otursam
Saraylar kursam de asker yetürsem
Hediyem yoktur ki dosta götürsem
İki damla yaştan gayrı nem kaldı

Arsız diye diye arsız ettiler
Nursuz diye diye nursuz ettiler
Aç koydular bizi hırsız ettiler
Sermayede suçtan gayri nem kaldı

Mahzuni Şerif'im çıksam dağlara
Rastgelsem bir avcı vurmuş marala
Doldur tüfeğini beni yarala
Hayatıma boştan gayrı nem kaldı (S.Z. 1997: 306)

POZ İÇİNDE POZUN VAR

Gönül nerden aldın sen bu çalım
Haberim yok poz üstünde pozun var
Kimin olur kötü sözün gelimi
Anlamadım neden ince nazın var

Kupkuru merhaba kabul edilmez
Çürük pabuç ile Şam'a gidilmez
Koyun sürüsünde hınzır güdülmez
Anladım ki poz içinde pozun var

Bir damlan bulunmaz denizim dersin
Hayal kaplarından çok pilav yersin
Gönül böyle gitme derde girersin
Ne acayip insanlarda gözün var

Mahzuni Şerif'im insandır insan
Bizden ayrı değil Hazreti Süphan
Sen ne anlarsın ey sofı, Kur'an'dan
Elifi bilmezsin bin birnazın var (S.Z. 1997: 342)

REST

Bana dönek demiş itin birisi
Açığım neyimiş sor hele hele
Eli çatlamamış ayı irisi
Gel bizim köylerde dur hele hele

Bir yağın kitabı yağmış önüne
Sinek konsa korkar tatlı canına
Hişi yosmasını almış yanına
Pehlivanlık yapar gör hele hele

Köylüden yanadır toprak görmemiş
Viskiden gayriye dudak sürmemiş
Ömür boyu serçe bile vurmamış
Ordu yıkacakmış ker hele hele

Yiğittir ölüsü dağlarda kalan
Yiğittir yağidin öcünü alan
Soytarıdan yiğit olur mu ulan
Sen bizim dağlara gir hele hele

Bu herifin önü sonu ayandır
Anlayana benim sözüm beyandır
Senden korkan hayvan oğlu hayvandır
Gel de Mahzuni'yi vur hele hele (Aktaş, 2006: 21-22)

SARHOŞ

Karlı dağlar kara bulut içinde
Yaylası hüzünlü yöresi bir hoş
Sevdalı yolcular umut içinde
Hayalin düğünü töresi bir hoş

Han sarhoş hancı sarhoş
Yolda yabancı sarhoş
El çek tabip kalbimden
İçimdeki sancı sarhoş

Bahar gelmiş Nurhak Dağı otlanmış
Bizim elde bayram günü kutlanmış
Obalar dağılmış dostlar yadlanmış
Eyvah ayrılığın yaresi bir hoş

Mahzuni yıldızım aylar içinde
Bağlanmışım zülfü yaylar içinde
Yüzemez yunuslar çaylar içinde
Deniz vurgununun yaresi bir hoş (S.Z. 1997: 292)

SEHER VAKTİ EVİNİZE

Seher vakti evinize
Geldim gelmez olaydım
Geçiyordum bağınıza
Vardım varmaz olaydım
Yalancısın inanamam
Gayri sana güvenemem
Yalancısın yalancısın

Boz kayadan pınar akar
Ondan içen çile çeker
Azgın yaramı kim sarar
Sardım sarmaz olaydım
Yalancısın inanamam
Artık sana güvenemem
Yalancısın yalancısın

Mahzuni Şerif'im halim
Aramızda karaçalı
Gittiğim erkân yolu
Sordum sormaz olaydım
Yalancısın inanamam
Artık sana güvenemem
Yalancısın yalancısın (S.Z. 1997: 108-109)

SENİ DÜŞÜNDÜM

Kolumda kelepçe boynumda zincir
Geceleri bölüp bölüp seni düşündüm
Bağlı gözlerimden bir ışık diye
Acı acı gülüp seni düşündüm

Kanlı dudak bölük bölük heceler
İnim inim benim gibi niceler
Yavrum doğar diye bazı geceler
Yüz bin defa ölüp seni düşündüm

Bir düdük çalındı belli belirsiz
Uyandım uykudan gözlerim fersiz
Bir surun içinde lekesiz kirşiz
Suçlu gibi gelip seni düşündüm (S.Z. 1997: 500)

SOFU BABA

Gücenme ey sofı baba
Biz aşığız kör değiliz
Ver bir selam al merhaba
İkiliğe yar değiliz
Hudey hudey pir aşkına
Yol verin gitsin şaşkına
Adaletsiz padişahın
Canavar girsin köşküne

Âdem olan âdem sever
Adalete boyun eğer
Kul hakkı dünyayı değer
Biz cana kıyar değiliz

Şarabın bugün çok acı
İnsanlar konar göçerler
Kimi hoca kimi hacı

Gider Kul Mahzuni gider
Gider dostu tavaf eder
Benim bildiğim bu kadar
Biz cahile uyar değiliz
Hudey Hudey hür aşkına
Biz içeriz pir aşkına
Adaletsiz hükümdarın
Ateşler düşsün köşküne

O o o o o meyhaneci
Bugün şarabın çok acı
İnsanlar Kâbe misali
Gelen derviş giden hacı (S.Z. 1997: 240-241)

ŞAKA MAKÂ

Tavşan yamaca geçti
Şaka maka deriken
Kedi sirkeyi içti
Şaka maka deriken

Kuru göller su doldu
Karaman dağda kaldı
Karga padişah oldu
Şaka maka deriken

Doğdum topraktan geldim
Ha yaşadım ha öldüm
Mahzuni Şerif oldum
Şaka maka deriken (S.Z. 1997: 135)

TELLİ TURNAM YARALANMIŞ

Güvendiğim dost köyüne
Dağlar girmiş aralanmış
Al kanı akmış yüzüne
Telli turnam yaralanmış

Güller esmiş gözyaşına
Dikenler dolmuş başına
Bir kuru mezar taşına
İki satır sıralanmış

Dertli dertli bakar düne
İçini döker bugüne
Yıldırım düşmüş gönlüne
Parça, parça parçalanmış

Her gelen geçermiş buradan
Her dağı olsa da nurdan
Mahzuni fitne bücürden
Beyaz bahtı karalanmış (S.Z. 1997: 434)

TERSNAME

Sana diyeceğim var, eğlen yolcu
Kurduğun yuvayı yık da öyle git
Zamanede ilk görevdir insana
Baştan dinden Hakk'tan çık da öyle git

Bir sudan geçince köprüyü devir
Sel basmış tarlaya ırmağı çevir
Birlik dümenini tersine kıvrır
Sağa sola sövüp dök te öyle git

Allah bir deseler sen söyle haşa
Nadan ehliye çıkılmaz başa
Komşunun açlığı tatlı tamaşa
Bir tekme de sen vur yık da öyle git

Ortak isen hesap etme ölçmeyi
İhmal etme dost ırzına geçmeyi
Bir dövüşte ayıp gör kaçmayı
Beş on yumruk yiyip sek de öyle git

Kızına bakanın oğlunu öldür
Meclise girersen büyüğe saldır
Kefeni soy mezarlara kül doldur
Ölünün dişini sök de öyle git

Âşık Mahzuni'nin Şiirlerinden Örnekler

Elinden tut çamurlara at körü
Beriyeye öte de öteye beri
Kapıya gelirse döv misafiri
Bir de ana avrat çek de öyle git

Ciğerin yarası sivri cam ister
Kötülük meydanında kendini göster
Adamın cömerdi yavuz it besler
Meteliği başa kak da öyle git

Küfür eksik etme aziz dilinden
Gaddarlık kılıncın koyma belinden
Hiçbir şey gelmez ise elinden
Fesat tohumunu ek de öyle git

Hâsılı sözümün tersine yürü
Görmesin gözlerin topalı körü
Kısa yerden eksik etme ömürü
Mahzuni Şeriften bıık da öyle git (S.Z. 1997: 114-116)

TÜRKİYEM

Türkiye'm o kadar sevdim ki seni
Dört mevsimli toprağına kurbanım
Edirne'de yeşil Van'da kurumuş
Her bir çeşit yaprağına kurbanım

Benim memleketim yok senden başka
Sevdan ile doğdum yürüdüm aşka
Bulutlar geveze rahmeti laşka
O şakacı şalağına kurbanım

Hak memleket vermez böyle herkese
Dört mevsimi tek yaşıyan merkeze
Türkü, Kürdü, Arap ile Çerkez'e
Gölge olan otağına kurbanım

Mahzuni Şerif'im Türkiye'm nesin
Büyük çölde tarif olmaz gölgesin
Bir halıda bin çiçekli bahçesin
İrisine, ufağına kurbanım (M.Ş. 1995: 24)

TÜRKÜLERİMİZ

Türkü anlatırken türkü söyledik
Nice diller döktük türkülerimizde
Nice destan yazdık ağıt eyledik
Tarih ettik türkülerimizde

Seller ile akış olduk sellendik
Her güzele bakış olduk dellendik
Kilimlerde nakış olduk güllendik
Bunca hasret çektik türkülerimizde

Ferhat ile dağı deldik şiirine
Kerem ile yandık aslı serine
Şöyle dönün bakın eski derine
Hakka boyun büktük türkülerimizde

Veysel'de tel olduk hayli inledik
Yunus'ta sabırdık zaman dinledik
Halaylarda bayramlarda çınladık
Bağlarda kök söktük türkülerimizde

Toplanmış yarenler türküler için
İster tellal seçin ister tel seçin
Mesele çok ama siz kısa geçin
Çok yuvalar yıktık türkülerimizde

Kimimiz bağlama ustası olduk
Kimimiz güzel hastası olduk
Kimimiz kimlerin pastası olduk
Kimimizde tek gittik türkülerimizde

Mahzuni'nin Arif'i ile Musa'sı
Taşı yarmış Yavuz Top'un asası
Ali Kırca gardaş sözün kısası
Hep birlikte baktık türkülerimizde (A.İ.A. 2006: 246-247)

ULU EMİR

Okudum Kur'an'ı bildim ebecedi
Hak nebiye oku dedi duy dedi
Sure sure gökyüzünden akanlar
Senden evvel gelenlere uy dedi

Demek ki hak idi Hazreti Musa
Demek Muhammed'in atası
İsa en büyük dilinden yazılan yasa
Âdem yeryüzünde tek bir soy dedi

Her cahil bilemez böyle bir demi
Hak sözünden dönmez unutma emi?
Kendi yarattığı benî Âdem'i
Nasıl olur öldürüp vur kıy dedi

Ulu bir ulema yanlış gitmez
Hakkın bereketi tükenmez bitmez
Belki de kendisi beş para etmez
Mahzuni'nin dediğini say dedi (M.Ş. 1995: 98)

UYAN ÇOBAN

Uyan çoban uyan sürüde kurt var
Mor koyun yaralı kuzu perişan
Şakiler inliyor sızlıyor dağlar
Mecnun çöle dargın yazı perişan

Canavar bürünmüş kuzu postuna
Karışmış sürüye canlar kastına
Hekim defterini yazmış üstüne
Ciğer pare pare sızı perişan

Gemiler delinmiş yelkeni berbat
Zehire garkolmuş misk ile şerbet
Sanma ki dünyanın sultanı rahat
Bazen dalgın gezer bazı perişan

Uyan çoban uyku zarar getirir
Her taşın başında bir kurt oturur
Sürmeli yavruyu alır götürür
Parça parça koyma bizi perişan

Yabaniler gezer dostun bağında
Mecnun dolaşmıyor Leyla dağında
Halden hale girdim gençlik çağında
Mahzuni yan yatar sazı perişan (S.Z. 1997: 272)

YALAN DÜNYA

Ağaçları uzun kısa
O da biter kese kese
Geniş değildir herkese
Adaletsiz yalan dünya

Filde canlı karıncada
Kimi yerde kimi dalda
İyi kötü bu dünyada
Adaletsiz zalim dünya

Toprakların altın bakır
O da bizde yoktur şükür
Kimi zengin kimi fakir
Adaletsiz fani dünya

Mahzuni de senden uçar
Belki yıldızlara geçer
Seni eken bir gün biçer
Adaletsiz yalan dünya
Kargalara kalan dünya
Ettin beni talan dünya (S.Z. 1997: 202)

YARELERİM

Değme tabip sızılıyor
Yaralarım yarelerim
El değdikçe bozuluyor
Yarelerim yarelerim

Hangi avcı vurdu beni
Akıttı yaremden kanı
Hiçbir doktor sarmaz bunu
Yarelerim yarelerim

Gitmiyor gönlümün yası
Dünya yalancı dünyası
Yarem Kerbela yaresi
Yaralarım yarelerim

Mahzuni feryadım bitmez
Hayali gözümünden gitmez
Merhem sarsam sargı tutmaz
Yarelerim yarelerim (S.Z. 1997: 229-230)

YATAR AğLARIM

Bugün benim yeşil bağım kurudu
Dolu vurdu yapraklarım çürüdü
Benim de saz tutan elim var idi
Şimdi bir köşede yatar ağlarım

Benim ile lokma yiyip içenler
Gölgemin altında konup göçenler
Sizi zalim dar günümde kaçanlar
Ben kendi kendime çatar ağlarım

Çırpına çırpına bir yuva kurdum
Bebeği görmedim kundağı gördüm
Deryada boğuldum karaya vurdum
Çileden çileye bakar ağlarım

Mahzuni Şerif'im budur ahvalim
Zamane bozulmuş insanlar zalim
Kıyamete kadar gider mi halim
Sabır edip matem tutar ağlarım (Zaman, 1997: 138)

YILLAR

Ömür yollarının başlangıcında
Akzambaklar gibi açışan yıllar
Mazide sevdanın her mesajında
Buluttan buluta uçuşan yıllar
Yıllar ömrümü çaldı
Yıllar baharımı aldı
Yıllar sebepim oldu

Kumrular kaynardı o ilk seherde
Bülbülden bülbüle nağmeler nerde
Feleğin tokadı indiği yerde
Sıra sıra olup kaçışan yıllar
Yıllar ömrümü çaldı
Yıllar baharımı aldı
Yıllar sebepim oldu

Mahzuni görseydin akan yaşımı
Bir kuru serap mı mezar taşımı
Yastığa koyunca yorgun başımı
Bir selam vermiyor geçişen yıllar
Yıllar ömrümü çaldı
Yıllar baharımı aldı
Yıllar sebepim oldu (S.Z. 1997: 506)

YUH YUH

Uzaktan yakından yuh çekme bana
Sana senin gibi baktım ise yuh
Efendi görünüp bütün insana
Hakk'ın kullarını yıktın ise yuh

Ben hoca değilim muska yazmadım
Ben hacı değilim Arap gezmedim
Kuvvetliyi sevip zayıf ezmedim
Namussuza boyun büktüm ise yuh

Ne demek efendim bey ve amele
Fakir soymak yakışır mı kemale
Rüşveti hak bilip her dakika hile
Yapıp yapıp kafa çektim ise yuh

Bu kadar milletin hakkın(ı) alanlar
Onları kandırıp zevke dalanlar
Diplomayla olmaz hâkim olanlar
Suçsuzun başına çöktüm ise yuh

Mahzuni'yim benden başlar asalet
Asiliğe paydos beye nihayet
Şu insanlık derde girerse şayet
O'na yar olmaktan bıktım ise yuh
Yuh yuh soyanlara, soyup kaçıp doyanlara
İnsana kıyanlara, yazık şu uyuyanlara (S.Z. 1997: 275-276)

ZALİM ZALİM

Dünya zalımlar dünyası
Gelen zalim giden zalim
İnsanlığın yüz karası
Hayvan gibi kalan zalim

Zalim zalim dünya zalim
Ne olacak benim halim

Almış ele arsızlığı
Baştanbaşa yersizliği
Bilmem neden hırsızlığı
Yapan değil bilen zalim

Zalim zalim dünya zalim
Ne olacak benim halim

Öldürülüyor insanlar
Acı çekiyor şu canlar
Gülüyor silah satanlar
Satan değil, alan zalim

Zalim zalim dünya zalim
Bilemem ne olur halim

Onuru yoktur soysuzun
Damarı çatlar arsızın
Mahzuni'yim telli sazın
Çalanı çok, kıran zalim

Zalim zalim dünya zalim
Ne olacak benim halim (S.Z. 1997: 503)

ZEVZEK

Bir elinde kadeh var, nerden gelirsin canım
İçip te ağlamayı, derman bilirsin canım
Dünya fani bahçedir, bir gün ölürsün canım
Adam olamadın gittin zevzek
Beni bilemedin gittin zevzek
Yürü be yürü be yürü be
İnsan değilsin
Kendini bilmeyen canım, Hakk'ı ne bilsin
Hakk'ı, Hakk'ı, Hakk'ı; Hakk'ı ne bilsin

Hele bak şu aynaya yüzün yüze benzer mi?
Ta sabahtan uyumuşsun, gözün göze benzer mi?
Vay o boynun devrilsin, özün bize benzer mi?
Adam olamadın gittin zevzek
Beni bilemedin gittin zevzek
Yürü be yürü be yürü be yürü be insan değilsin
Kendini bilmeyen canım, Hakk'ı ne bilsin
Hakk'ı, Hakk'ı, Hakk'ı; halkı ne bilsin

Mahzuni bu hal ile nereye vardın canım
Sen bu ele gelmeden, nerde yatarsın canım
Belinde barebellum, kimi kurtardın canım
Adam olamadın gittin zevzek
Yürü be yürü be yürü be İnsan değilsin
Kendini bilmeyen canım, Hakk'ı ne bilsin
Hakk'ı, Hakk'ı, Hakk'ı; halkı ne bilsin (S.Z. 1997: 477)

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Ali İhsan, (2006). *Anadolu'yu Kucaklayan Ozan Mahzuni Şerif*, Ankara: Baran Ofset.
- ALBAYRAK, Nurettin, (2004). *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, L&M Yayınları.
- ALTINTAŞ, Hayrani, (T.Y.) *Tasavvuf Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları
- ARTUN, Erman, (2010). *Dinî-Tasavvuf Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları
- ARTUN, Erman, (2005). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları
- ASLANDOĞAN, Seyyid İsmail, (2009). *Kaynakları ile Alevilik*, İstanbul: Can Yayınları
- ATEŞ, Süleyman, (1972). *İslam Tasavvufu*, Ankara: Pars Matbaası
- AYDIN, Ayhan, (2004). *Günümüz Alevi Ozanları*, İstanbul: Cem Vakfı Yayınları
- BOYRAZ, Şeref, (2010). *Furkani'nin Şiir Evreni Bağlamında Bir Monografi Denemesi*, Ankara: Akçağ Yayınları
- ÇANKAYA, İslam, (1994). *Mahzuni Şerif Seçme Şiirler*, Ankara: Prospero Yayınları
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2007). *Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği ve İstanbul*, İstanbul: 3F Yayınları
- ÇOBANOĞLU, Özkul, (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınları
- DOĞAN, Gürani, (1998). *Alevilik'te Ön Bilgiler ve Cem, Zakirlik*, İstanbul: Can Yayınları
- DÜZGÜN, Dilaver, (2009). "Âşıklık Geleneği'nin Değişim ve Dönüşüm Sürecinde Barış Manço Olgusu", *Millî Folklor*, S.84, s.42-50
- ERSEVEN, İlhan Cem, (2006). *Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri*, (Haz. Ayhan Aydın), İstanbul: Horasan Yayınları, s.73-78
- FIGLALI, Ethem Ruhi, (2006). *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları
- GÖLPINARLI, Abdalbâkiy, (2005). *On İki İmâm*, İstanbul: Der'in Yayınları
- GÜLENDAM, Ramazan, (2003). "Marksist (Toplumcu) Edebiyat Eleştirisi", *Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı*, S.77-78-79, s.252-259
- GÜLTEKİN, Emine Dalkılıç, (2010). *Âşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları*, Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları
- GÜZEL, Abdurrahman, (2012). *Dinî-Tasavvuf Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları
- IRMAK, Yılmaz (2017). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Âşık Mahzuni Şerif ve Şiirleri*, Ankara: Ürün Yayınları
- IRMAK, Yılmaz (2018). *Almanca Batı Avrupa Göçmen Türk Toplumuna Sosyo-Kültürel Bir Bakış*, Ankara: Berikan Yayınları
- IRMAK, Yılmaz (2020). "Kahramanmaraş Âşıklık Geleneği ve Yedi Büyük Ozan", *Millî Mücadelenin 100. Yılında Kahramanmaraş*, (Editör: Prof. Dr. İbrahim Solak, Dr. Samet Alıç) Konya: Palet Yayınları, s.97-107
- İLKNUR, Miyase, (2002). "Ozanlık Geleneğinde Ulu Bir Çınar: Âşık Mahzuni Şerif", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, S.22, s.211-220

- İNCE, Aynur, (2005). “Âşık Mahzuni Şerif ve Şiirlerinde Sosyal Konular”, *Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- KARPAT, H. Kemal, (2009). *Osmanlıdan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, İstanbul: Timaş Yayınları
- KAYA, Doğan, (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları
- KORKMAZ, Esat, (2005). *Alevilik ve Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anahar Kitaplar Yayınları
- KÖKSAL, Asım, (2012). *Peygamberler Tarihi I-II*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları
- KÖKTÜRK, Şahin, 2007. *Geçiş Sürecinde Bir Âşık Kağzımanlı Cemal Hoca*, Ankara: Hece Yayınları
- KUR'ÂN-I KERİM VE MEALİ, (2012). (Çev. Elmalılı M. Hamdi Yazır) İstanbul: Aktif Dağıtım
- KÜÇÜK, Abdurrahman ve KÜÇÜK, Mehmet Alparlan, (2009). *Türkistan'dan Türkiye'ye Alevilik-Bektaşilik (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım)*, Ankara: Berikan Yayınevi
- OCAK, Ahmet Yaşar, (2012). *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları
- ONG, J. Walter, (2012). *Sözlü ve Yazılı Kültür Söziün Teknolojileşmesi*, İstanbul: Metis Yayınları
- ÖZCAN, Hüseyin, (2011). *Hacı Bektaş-ı Veli*, İstanbul: Kaynak Yayınları
- PALA, İskender, (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınları
- PEHLİVAN, Battal, (1985). *Dom Dom Kürşunu*, İstanbul: Y.Y.
- POYRAZ, Bedriye, 2007. *Direnişle Piyasa Arasında: Alevilik ve Alevi Müziği*, Ankara: Ütopya Yayınları
- SCHIMMEL, Annemarie, (2004). *İslamın Mistik Boyutları*, (Çev. Ergun Kocabıyık) İstanbul: Kabalıcı Yayınları
- SELÇUK, İlhan, “Mahzuni Şerif İçin” *Cumhuriyet Gazetesi*, 19.05.2002
- SEZER, Sennur, “Yuh! Yuh!”, *Evrensel Gazetesi*, 18.05.2002
- SERELİ, Mutlu, “Aslolan Ozan Kimliğim”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 19.01.1999
- ŞERİF, Mahzuni, (1995). *Dolunaya Tül Düştü*, Ankara: Ürün Yayınları
- ŞERİF, Mahzuni, (1994). *Gümüş Yelek*, Ankara: Y.Y.
- ŞİŞMAN, Bekir, (2002). “Türkiye ve Kazakistan'da Yaşayan Âşıklık Geleneği'nin Değişmeyen Unsurlar Açısından Karşılaştırılması”, *Milli Folklor*, S.54, s.68-74.319
- ŞİŞMAN, Bekir, (2001). “Tarihsel Süreçte Değişen ve Değişmeyenleriyle Türk Halk Şiiri”, *Hece Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı*, S.53-54-55, s.24-27
- TURAN, Metin, (2004). *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı*, Ankara: Ürün Yayınları
- TÜREER, Osman, (2011). *Anahatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, İstanbul: Ataç Yayınları
- UÇAR, Ramazan, (2006). *Sosyolojik Açıdan Alevilik-Bektaşilik (Abdal Musa Tekkesi Üzerine Bir Araştırma)*, Ankara: Aziz Andaç Yayınları
- ULUDAĞ, Süleyman, (2005). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları
- YAĞIZ, Süleyman, (1999). *İşte Bizim Mahzuni*, İstanbul: Hasat Yayınları

- YAGIZ, Süleyman, (1975). *Berçenekli Âşık Mahzuni*, Ankara: May Yayınları
- YAMAN, Mehmet, (2011). *Alevilik İnanç-Edep-Erkan*, İstanbul: Demos Yayınları
- YARDIMCI, Mehmet, (2008). “Geçmişten Günümüze Ozanlık Geleneği ve Bu Süreçte İletişim Araçlarının Rolü”, *Edebiyat Tarihi Çerçevesinde Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Ürün Yayınları. s.76-82
- YALÇIN, Aziz, (2007). *Hacı Bektaş-ı Veli ve Bektaşî Alevilik*, İstanbul: Der'in Yayınları
- YAZICI, Mehmet, (2011). *Alevilik (Alevi Değişlerinin ve Gülbanklarının Sosyolojik Analizi)*, İstanbul: Çıra Yayınları
- YILDIZ, Harun, (2004). *Anadolu Aleviliği-Amasya Yöresi Bağlamında Bir İnceleme*, Ankara: Araştırma Yayınları
- YILDIZ, Harun, (2011). “Amasya Yöresi Alevi Ocakları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.4, S.19, Güz, s.228-242
- YILMAZ, H. Kâmil, (2012). *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Târikatlar*, İstanbul: Ensar Yayınları
- ZAMAN, Süleyman, (2009). *Yedi Ulu Ozan*, İstanbul: Can Yayınları
- ZAMAN, Süleyman, (2005). *Mahzuni Felsefesi*, Ankara: Sanat Yayınları
- ZAMAN, Süleyman, (1997). *Mahzuni Şerif Yaşamı- Dünya Görüşü-Şiirleri*, Ankara: Yeniden Doğuş Matbaası

Elektronik Kaynakça

- Âşık Mahzuni Şerif Belgeseli, (Yön. Nebil Özgentürk), (1999). Cem TV.
<http://videoizle.video75.com/aeoncseWF78/> / Erişim Tarihi: 11.12.2011
- Âşık Mahzuni Şerif Belgeseli, TRT GAP, <http://www.facebook.com/video/video.php> Erişim Tarihi: 21.07.2012
- ŞERİF, Mahzuni, “Cumhuriyet ve Getirdikleri”, *Mızrap Dergisi*, (<http://www.mahzuniserif.com/sayfa/ana.htm> Erişim Tarihi: 02.10.2012
- Maraş Dramı, <http://www.youtube.com/watch?v=IQ1Vr1WP20Q> Erişim Tarihi: 0.09.2013
- Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği, <http://www.mesam.org.tr/> Erişim Tarihi: 17.07.2011
- <http://www.mahzuniserif.com/sayfa/ana.htm> Erişim Tarihi: 10.06.2013
- <http://www.cemvakf.org.tr/ozanlar/asik-mahzuni-serif-3/> Erişim Tarihi: 10.06.2013
- <http://www.muziksoylesileri.net/cms/index.php?> Erişim Tarihi: 10.06.2013

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

